

Kirjastot ja media 2012

Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:23

Kirjastot ja media 2012

Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:23

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto/Ombrytning: Anna Saharinen, Kopijyvä
Kannet: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö
Kansikuva/Pärmbild: Kuvaaja Jyrki Nisonen

ISBN 978-952-263-149-7 (nid.)
ISBN 978-952-263-148-0 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu)
ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja /
Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:23

Esipuhe

Opetus- ja kulttuuriministeriön *Kirjastopolitiikka 2015* -ohjelmassa todetaan, että informaatio- ja mediaympäristömme on viime vuosina muuttunut radikaalisti ja vauhti edelleen kiihtyy. Ohjelman mukaan yleiset kirjastot tukevat toiminnallaan lasten ja opiskelijoiden tiedonhallinta- ja medialukutaitojen kehittymistä. Edelleen ohjelman mukaan lapsille ja nuorille kirjasto on ei-muodollinen oppimistila ja kohtaamispaikka, josta omatoimisen tiedon etsinnän lisäksi saa osaavan henkilökunnan opastusta tiedonhallintataitoihin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö on media- ja informaatiolukutaidon edistämiseksi tukenut jo usean vuoden ajan yleisten kirjastojen mediakasvatushankkeita. Hankkeita on tuettu valtionavustuksin Lapset ja media -ohjelmasta ja yleisten kirjastojen kehittämismäärärahoista. Kirjastot ja media 2012 -selvityksen tarkoituksena on ollut saada tietoa ministeriön toimenpiteiden vaikuttavuudesta sekä mediakasvatuksen tilasta Suomen kuntien kirjastolaitoksissa.

Kyselyn toteutuksesta ja julkaisun asiantuntijapuheenvuorojen koonnista vastasi FM, YTK Mika Mustikkamäki. Internet-kyselystä ja sen tulosten raportoinnista vastasi Markus Mervola Taloustutkimus Oy:stä. Kyselyn valmisteluun eri tavoin osallistuivat toiminnanjohtaja Outi Freese Koulukinoyhdistyksestä, sivistystoimentarkastaja Kristiina Kontiainen Uudenmaan ELY-keskuksesta, kirjastotoimen johtaja Rebekka Pilppula Joensuun kaupunginkirjastosta, projektisuunnittelija Leena Rantala opetus- ja kulttuuriministeriöstä, suunnittelija Pirjo Sallmén Kirjastot.fi:stä ja kulttuuriasiainneuvos Hannu Sulin opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Mediakasvatuksen tilaa yleisissä kirjastoissa ei ole aikaisemmin selvitetty. Tutkimustulokset antavat arvokasta tietoa tilanteesta. Julkaisuun sisältyvät asiantuntijapuheenvuorot avaavat lisäksi erilaisia näkökulmia keskusteluun kirjastojen mediakasvatuksesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö toivoo, että julkaisua hyödynnetään aktiivisesti yleisten kirjastojen mediakasvatuksen kehittämisessä paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla.

Sisältö

Esipuhe	5
Tiivistelmä	8
Sammandrag	10
Summary	13
1 Selvityksen lähtökohtia	16
1.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapset ja media -ohjelma	16
1.2 Aikaisempia puheenvuoroja ja tutkimuksia	17
2 Kyselyn toteutus ja tulokset	19
2.1 Johdanto	19
2.1.1 Tutkimuksen tavoite	19
2.1.2 Kohderyhmä ja näytteen koko	19
2.1.3 Tiedonkeruu ja toteutusajankohta	19
2.1.4 Tutkimustulosten raportointi	20
2.1.5 Yhteenveto tuloksista	20
2.2 Mediakasvatuksen antamisen tärkeys eri paikoissa	22
2.3 Eri tavoitteiden tärkeys yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa	23
2.4 Eri aiheiden käsittelyn tärkeys yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa	24
2.5 Eri mediavälineisiin tai -muotoihin liittyvän mediakasvatuksen tärkeys	25
2.6 Mediakasvatuksen antamisen tärkeys eri kohderyhmille	26
2.7 Toimivimmat mediakasvatusmateriaalit yleisissä kirjastoissa	27
2.8 Mediakasvatushankkeiden ja mediakasvatusmateriaalien tunnettuus	28
2.9 Kirjastoille suunnattujen mediakasvatusmateriaalien tai verkkopalvelujen käytön useus	29
2.10 Yleisille kirjastoille suunnattujen mediakasvatusmateriaalien ominaisuudet	30
2.11 Osallistuminen mediakasvatushankkeisiin ja verkostoihin	31
2.12 Henkilöstöön kuuluvan osallistuminen mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana	33
2.13 Mediakasvatuksen huomiointi yksikön toimintasuunnitelmassa	35
2.14 Mediakasvatus ja medialukutaidon edistäminen henkilöstön tehtävänkuissa	36
2.15 Mediakasvatuksen työtapojen toteuttamisen useus	37
2.16 Mediakasvatuksen antaminen eri kohderyhmille	38
2.17 Mediakasvatuksessa käsiteltävä media	39
2.18 Käytössä olevat tilat ja välineet mediakasvatuksessa	40
2.19 Yhteistyötahot mediakasvatuksen toteuttamisessa	41
2.20 Kirjaston ja koulun yhteistyö	42
2.21 Esteet mediakasvatuksen toteuttamiselle	43
2.22 Vastaajarakenne	44

3 Puheenvuoroja mediakasvatuksen kehittämisestä kirjastoissa	46
3.1 Lukutaidot kirjaston ja mediakasvatuksen kulmakivinä.....	46
Mediakasvatus ei ole atomitiedettä.....	50
Asiakkaan kohtaaminen ja mediakasvatus Pirkkalan kirjastossa.....	53
"Mie olen netissä äitin kans".....	55
Toverillisia työpajoja – vertaisohjaaminen kirjaston sisäisen mediakasvatuksen välineenä.....	59
LIITE 1: Kyselylomake	62
I Taustatiedot	63
II Mediakasvatuksen tärkeys ja asenteet	66
III Yleisten kirjastojen mediakasvatushankeet ja -materiaalit.....	69
IV Mediakasvatuksen toteutuminen omassa kirjastossa.....	71

Tiivistelmä

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuriyksikkö on tukenut usean vuoden ajan mediakasvatuksen kehittämistä yleisissä kirjastoissa. Kirjastojen mediakasvatusselvityksen tarkoituksena oli saada tietoa toimenpiteiden vaikutavuudesta sekä mediakasvatuksen tilasta Suomen kuntien kirjastolaitoksissa. Tutkimuksessa kartoitettiin erityisesti asenteita ja käsityksiä mediakasvatusta kohtaan, mediakasvatus-hankkeiden ja aineistojen tunnettuutta ja mediakasvatuksen toteutumista kirjastojen arjessa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaikki Suomen kuntien kirjastolaitokset (321 kpl). Kysely osoitettiin ensisijaisesti kirjastotoimen johtajille. Tutkimuksen aineisto kerättiin internet-kyselynä 27.3.- 16.4.2012 välisenä aikana. Vastausprosentti oli 41.

Tulosten mukaan mediakasvatuksen antamista pidetään yleisesti tärkeänä. Mediakasvatuksen antamista peruskoulussa lähes kaikki vastaajat pitivät erittäin tärkeänä. Kirjastoa pitää erittäin tärkeänä mediakasvatuksen antamisen paikkana kolmasosa ja melko tärkeänä hieman yli puolet vastaajista. Tärkeimpänä tavoitteena mediakasvatuksessa pidetään lukemaan innostamista ja lukuharrastuksen tukemista. Kirjaa pidetään tärkeimpänä mediakasvatukseen liittyvänä välineenä. Tärkeimpinä aiheina mediakasvatuksessa pidetään tiedonhallintataitoja sekä faktan ja fiktion erottamista. Kohderyhmistä tärkeimpänä pidetään 9-12-vuotiaita lapsia.

Mediakasvatusmateriaaliin tai hankkeisiin on tarkemmin perehtynyt suhteellisen pieni osa vastaajista. Kirjastoista 81 prosenttia on ollut mukana jossakin valtakunnallisessa, alueellisessa tai paikallisessa mediakasvatus-hankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana. Vain 16 prosenttia kirjastoista on mukana jossakin mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa. Neljänneksessä kirjastoista mediakasvatus tai medialukutaidon edistäminen on määritelty jonkun henkilöstöön kuuluvan tehtäväkuvaukseen. Hieman alle viidenneksessä kirjastoissa mediakasvatus joko sisältyy toimintasuunnitelmaan tai on laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma.

Yleisin työtapo kirjastojen mediakasvatuksessa on kouluvierailut. Myös satutuokiot ovat suhteellinen yleisiä. Erilaisia kursseja tai työtapoja toteutetaan säännöllisesti vain harvassa kirjastoista. Yleisin kohderyhmä, jolle mediakasvatusta annetaan, on 9-18-vuotiaat. Viidennes kirjastoista antaa mediakasvatusta säännöllisesti myös 0-8-vuotiaille. Internetiä käsitellään säännöllisesti hieman alle puolessa kirjastoista. Suhteellisen harvoin säännöllisen mediakasvatuksen kohteena ovat elokuva, musiikki, pelit, televisio, mainonta ja radio.

Selvästi merkittävimpinä esteinä kirjastojen mediakasvatukselle pidetään ajan puutetta ja henkilökunnan vähyyttä. Asiakkaiden tai johdon asenteita pidetään vain harvoin merkittävinä esteinä mediakasvatuksen toteuttamiselle.

Tutkimustulosten lisäksi Kirjastot ja media 2012 -julkaisu sisältää asiantuntijapuheenvuoroja, jotka käsittelevät lukutaitoja kirjaston kulmakivenä, pedagogisten informaattikkojen roolia mediakasvatuksen toteutuksessa, asiakkaiden kohtaamista, kirjastohenkilökunnan omia mediakasvatustilaisuuksia sekä vanhempia ja lapsia mediakasvatuksen vertaistutoreina.

Sammandrag

Biblioteken och medierna 2012. Utredning om mediefostran i allmänna bibliotek.

Undervisnings- och kulturministeriets kulturenhet har under flera år stött utvecklingen av mediefostran i allmänna bibliotek. År 2004 publicerade ministeriet ett utkast till åtgärdsprogram om medievåld och barn, Mediaväkivalta. Lapset ja media (Opetusministeriön monisteita 2004: 10). I programutkastet konstateras att mediefostran kan skötas av flera olika aktörer. Vid sidan av Rundradion, filmarkivet och de regionala filmcentra framhålls biblioteken som offentliga kulturinstitutioner som kan spela en viktig roll som mediefostrare. Biblioteken nämns också som centrala aktörer när det gäller att främja en regionalt heltäckande digital balans.

Utvecklingen av de allmänna bibliotekens mediefostran har stötts bland annat inom ramen för ministeriets program Barn och media. Åren 2006–2010 understöddes projekt med sammanlagt cirka 680 000 euro. Inom ramen för projekten en Badring för Medieflödet – från Biblioteket 2006 och Superkirtsi 2007–2008 utvecklades verksamhetsmodeller och material för bibliotekens mediefostran samt ordnades utbildning för biblioteksfolk. Inom projektet Projektet Barn, medier och bibliotek 2009–2011 utbildades så kallade regionutbildare för bibliotekens mediefostran samt producerades en samling artiklar och läromedlen Material om mediefostran för medieprat och mediektioner. Dessutom utvecklades en webbplats om mediefostran för biblioteksfolk och en webbtjänst för barn, Okariino. Projekten koordinerades av Finlands biblioteksörening, och i genomförandet deltog Helsingfors stadsbibliotek/ Centralbiblioteket för de allmänna biblioteken/ Biblioteken.fi samt Centralen för mediefostran Metka.

Syftet med utredningen om bibliotekens mediefostran var att få information om effekten av undervisnings- och kulturministeriets åtgärder samt om situationen beträffande mediefostran inom de finländska kommunernas biblioteksväsende. I undersökningen kartlades i synnerhet attityderna till och uppfattningarna om mediefostran, kännedomen om projekten och materialet för mediefostran och genomförandet av mediefostran i bibliotekens vardag. Målgruppen för undersökningen var samtliga finländska kommuners biblioteksväsende (321 st.). Förfrågan riktades i första hand till biblioteksdirektörerna. Undersökningsmaterialet insamlades i form av en webbförfrågan 27.3 - 16.4.2012. Svarsprocenten var 41.

Enligt resultaten betraktas mediefostran överlag som viktig. Nästan alla som svarade ansåg att det är mycket viktigt med mediefostran i grundskolan. Biblioteket betraktas som en mycket viktig plats för mediefostran av en tredjedel och som en ganska viktig plats av något över hälften av dem som svarade. Det viktigaste målet

för mediefostran anses vara att inspirera till läsning och stödja läsintresset. Boken betraktas som det viktigaste redskapet för mediefostran. De viktigaste temana för mediefostran anses vara informationshanteringsfärdigheter samt att göra skillnad mellan fakta och fiktion. Den viktigaste målgruppen för mediefostran anses vara barn i åldern 9-12 år. Även ungdomar i åldern 13-18 år betraktas som en viktig målgrupp. Största delen av dem som svarade betraktar även vuxna som åtminstone en ganska viktig målgrupp. Över en fjärdedel av dem som svarade betraktar invandrare som en mycket viktig målgrupp.

En relativt liten del av dem som svarade är närmare insatta i materialet och projekten för mediefostran. De flesta (en femtedel av dem som svarade) är närmare insatta i projektet Superkirtsi. Femton procent är närmare insatta i Rundradions mediebussturné. Av de undersökta projekten eller materialen är tre sådana som mer än hälften av dem som svarade inte alls känner till. När det gäller mediefostringsmaterialet anser de som svarade att det är särskilt viktigt att informera om materialet samt att ge praktiska anvisningar. Teori om mediefostran och begrepp i anslutning därtill samt presentation av utvärderingsmetoder är klart mindre viktiga saker.

Av biblioteken har 81 procent deltagit i något riksomfattande, regionalt eller lokalt mediefostringsprojekt under de sista två åren. Bara 16 procent av biblioteken är med i något nätverk med anknytning till mediefostran. I en fjärdedel av biblioteken har mediefostran eller främjande av medialäskunnighet angetts i uppgiftsbeskrivningen för någon som hör till personalen. Endast i tämligen få bibliotek har för denna person angetts en timbaserad eller procentuell andel av den totala arbetstiden för arbete i anslutning till mediefostran. I allmänhet bär denna person det allmänna ansvaret för koordineringen av arbetsuppgifter eller evenemang i anslutning till mediefostran.

I något under en femtedel av biblioteken antingen ingick mediefostran i verksamhetsplanen eller så har man utarbetat en separat plan för mediefostran. I hälften av biblioteken har man diskuterat mediefostran men den har inte skrivits in i verksamhetsplanen. I en tredjedel av biblioteken har saken inte varit uppe i samband med utarbetandet av verksamhetsplanen eller så har man kommit överens om att inte skriva in den i verksamhetsplanen. I en dryg tredjedel av biblioteken har man utarbetat en samarbetsplan för biblioteket och skolan i samarbete med skolan. I något under en tredjedel har man utarbetat en samarbetsplan på egen hand, och i vart tredje bibliotek har ingen samarbetsplan alls utarbetats.

Det vanligaste arbetssättet för bibliotekens mediefostran är skolbesök. Ofta genomförs mediefostran som en del av biblioteksarbetets vardag. Det är också ganska vanligt med sagostunder. Endast få bibliotek ordnar regel-

bundet olika kurser eller verkstäder. Den vanligaste målgruppen för mediefostran är 9-18-åringar. En femtedel av biblioteken erbjuder även 0-8-åringar regelbunden mediefostran. Över hälften av biblioteken erbjuder även vuxna och seniorer mediefostran åtminstone sporadiskt. Invandrare erbjuds mediefostran åtminstone sporadiskt i två av fem bibliotek. I två av tre bibliotek behandlas litteratur regelbundet i mediefostran. Internet behandlas regelbundet i något under hälften av biblioteken. Film, musik, spel, tv, reklam och radio är relativt sällan tema för mediefostran.

I mindre än hälften av biblioteken finns särskilda redskap eller rum som är avsedda för mediefostran. I två av fem bibliotek finns en spelkonsul eller en dator avsedd för spel eller ett separat datarum. Vart tredje bibliotek har en digital kamera och vart fjärde bibliotek har ett rum för digitalisering eller redigering av material. Bara fem procent av biblioteken har ett separat studiorum.

De klart viktigaste hindren för bibliotekens mediefostran anses vara bristen på tid och den fåtaliga personalen. Kundernas eller ledningens attityder betraktas endast sällan som betydande hinder för mediefostran.

Förutom forskningsresultaten innehåller publikationen Biblioteken och medierna 2012 expertinlägg som behandlar läskunnighet som bibliotekets hörnsten, pedagogiska informatikers roll i mediefostran, bemötandet av kunder, bibliotekspersonalens egna mediefostringsevenemang samt föräldrar och barn som kamrattutorer vid mediefostran.

Summary

Libraries and Media 2012. Study on the status of media education in public libraries.

For several years, the Division for Cultural Policy of the Ministry of Education and Culture has supported the development of media education in public libraries. In 2004, the Ministry published a draft for an operational programme entitled *Mediäväkivalta. Lapset ja media* (Violence in Media. Children and Media) (Opetusministeriön monisteita 2004: 10). The draft programme states that media education can be carried out by several different actors. Alongside Yle, Finland's national public service broadcasting company; the Finnish Film Archive, and regional film archives, libraries are highlighted as public cultural institutions that can function as important providers of media education. Libraries are also mentioned as central actors in the promotion of digital equality between the regions.

The national development of media education provided by public libraries has been supported, for example, through the Ministry's Children and Media programme. Between 2006 and 2010, a total of EUR 680,000 worth of support was allocated to the projects. The *Uimarengas mediatulvaan – kirjastosta* (Swimming Ring for Media Flood – Provided by Library) (2006) and *Superkirjasto* (Super Library) (2007–2008) projects developed operational models and materials for media education carried out by libraries and organised training for library professionals. The *Lapset, media ja kirjastot* (Children, Media and Libraries) project, active between 2009 and 2011, arranged training for regional providers of media education for libraries, produced a collection of articles and created learning material for the purpose. In addition, a media education website for library professionals and children's web service entitled *Okariino* were developed. The projects were coordinated by the Finnish Library Association, and their implementation was carried out in cooperation with the Helsinki City Library / the national central library / *Kirjastot.fi* and the Media Education Centre Metka.

The aim of the study on media education provided by libraries was to obtain information on the impact of measures taken by the Ministry of Education and Culture and the status of media education in municipal public libraries in Finland. The study focused particularly on attitudes and conceptions with reference to media education, the visibility of media education projects and materials and the realisation of media education in the daily activities of libraries. The target group of the study consisted of all municipal public libraries in Finland (321 in total). The questionnaire was addressed primarily to library directors. The data for the study was collected in the form of an online survey between 27 March and 16 April 2012. The response percentage was 41.

Based on the results, media education is generally considered to be important. The provision of media education in comprehensive school is deemed very important by almost all respondents. Library is considered to be a very important provider of media education by a third of the respondents and rather important by more than half of the respondents. The most important goal of media education is considered to be inspiring children to read and supporting their interest in reading. The book is deemed the most important instrument of media education. The most central topics in media education are considered to be information management skills and the ability to differentiate between fact and fiction. The most important target group for media education is deemed to be children aged 9 to 12. Also young people aged 13 to 18 are considered to be an important target group. The majority of respondents consider adults a very important or rather important target group. Immigrants are deemed a very important target group by more than 25 per cent of the respondents.

A relatively small proportion of respondents had explored the media education material or projects in more detail. Most often (20%), the respondents had more detailed knowledge of the Superkirsi project. Of the respondents, 15 per cent had more detailed knowledge of the Media Bus Tour organised by the Finnish Broadcasting Company. Out of the projects and materials addressed in the study, three were not recognised by more than half of the respondents. With respect to media education materials, the respondents place special value on the provision of information about the materials and practical instructions. Clearly less importance is placed on the theory of media education and the presentation of related concepts and assessment methods.

Out of the libraries, 81 per cent has been involved in some national, regional or local media education project in the past two years. Only 16 per cent of the libraries are involved in some network related to media education. In 25 per cent of the libraries, media education or the promotion of media literacy has been incorporated into the job description of a staff member. Only few libraries have defined a certain percentage or number of hours of this person's total working hours to be used on work related to media education. Usually, such person has the overall responsibility for the coordination of work activities and events related to media education.

In slightly less than 20 per cent of the libraries, media education is either incorporated into the action plan or a separate media education plan has been prepared. In half of the libraries, media education had been discussed, but it had not been incorporated into the action plan. In one third of the libraries, the matter had not been taken up in connection with the preparation of the action plan or it had been agreed that it would not be included in the action plan. In more than one third of the libraries, a plan for library-school cooperation had

been drawn up in cooperation with the schools. In slightly less than one third of the libraries, the cooperation plan had been drawn up independently, while in the remaining third of the libraries no cooperation plan was in place.

The most common working method in media education carried out by libraries is school visits. Often, media education is carried out as part of the daily work in the libraries. Story hours, too, are relatively common. Different courses and workshops are implemented regularly in just a few libraries. The most common target group of media education is 9 to 18-year-olds. A fifth of the libraries also provide media education on a regular basis to 0 to 8-year-olds. More than half of the libraries provide media education at least occasionally to adults and senior citizens. Media education is provided to immigrants at least occasionally by two out of five libraries. In two out of three libraries, the media education provided regularly focuses on topics related to literature. The internet is addressed regularly in slightly less than half of the libraries. Film, music, games, television, advertising and radio are regular topics of media education in relatively few libraries.

Less than half of the libraries have specific equipment or facilities for media education. Two out of five libraries provide a games console or a specific computer or computer facility for gaming. One in three libraries have a digital camera and one in four libraries have a facility for the digitizing and editing of material. Only one in five libraries have a separate studio facility.

Lack of time and insufficient personnel are perceived as clearly more significant obstacles for the organisation of media education in libraries. Attitudes of customers and management are considered to be significant obstacles for the realisation of media education in rare cases only.

In addition to the research results, the Library and Media 2012 publication contains expert viewpoints focusing on literacies as the cornerstone of the library, the role of information specialists in the implementation of media education, aspects related to encountering the customer, media education events for library staff, and parents and children as peer tutors in media education.

1 Selvityksen lähtökohtia

Leena Rantala

Projekti-suunnittelija

Opetus- ja kulttuuriministeriö

1.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapset ja media -ohjelma

Kirjastopolitiikka on osa kulttuuripolitiikkaa. Kulttuuripolitiikassa mediakasvatuksen kehittämisellä on pitkät juuret esimerkiksi lasten ja nuorten elokuvakasvatuksessa. Vuonna 2004 opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi toimenpideohjelmaluonnoksen *Mediaväkivalta. Lapset ja media* (Opetusministeriön monisteita 2004: 10). Ohjelmaluonnoksessa todetaan, että mediakasvatusta voidaan toteuttaa useiden tahojen toimesta. Kirjastot tuodaan esiin Yleisradion, elokuva-arkiston ja alueellisten elokuvakeskuksen ohella julkisina kulttuurilaitoksina, jotka voivat toimia tärkeinä mediakasvatuksen tarjoajina. Kirjastot mainitaan myös keskeisinä toimijoina alueellisesti kattavan digitaalisen tasapainon edistämiseksi.

Vuosina 2005–2007 opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti Lapset ja media -ohjelmaluonnoksen suuntaisia toimenpiteitä Matti Vanhasen II hallituksen mediaväkivaltaohjelmassa. Vuodesta 2008 eteenpäin mediakasvatusta, medialukutaitoa ja lapsille turvallista mediaympäristöä on edistetty opetus- ja kulttuuriministeriön Lapset ja media -ohjelmassa. Ohjelmassa on tuettu valtionavustuksilla valtakunnallisia hankkeita, jotka kohdistuvat erityisesti varhaiskasvatus- ja alakouluikäisten lasten mediakasvatuksen kehittämiseen erilaisissa toimintaympäristöissä, kuten perheissä, päiväkodeissa, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä esi- ja alkuopetuksessa. Hankkeissa on kehitetty esimerkiksi mediakasvatukseen liittyvää koulutusta, oppimateriaalia, verkkopalveluita ja tietopohjaa.

Myös yleisten kirjastojen mediakasvatuksen valtakunnallista kehittämistä on tuettu Lapset ja media -ohjelmassa. Vuosina 2006–2010 hankkeita tuettiin yhteensä noin 680 000 eurolla. *Uimarengas mediatulvaan* -kirjastosta (2006) ja *Superkirsi* (2007–2008) -hankkeissa kehitettiin kirjastojen mediakasvatuksellisia toimintamalleja ja materiaaleja sekä järjestettiin koulutusta kirjastoammattilaisille. *Lapset, media ja kirjastot* -hankkeessa vuosina 2009–2011 koulutettiin niin kutsuttuja kirjastojen mediakasvatuksen aluekouluttajia sekä tuotettiin artikkelikokoelma ja Muksumedia- ja Mediavinkkaus -oppimateriaalit. Lisäksi kehitettiin kirjastoammattilaisten mediakasvatussivusto ja lasten verkkopalvelu Okariino. Hankkeita koordinoi Suomen kirjastoseura ja niiden

toteutuksessa olivat mukana Helsingin kaupunginkirjasto/ Yleisten kirjastojen keskuskirjasto/ Kirjastot.fi sekä Mediakasvatuskampus Metka.

Kirjastojen valtakunnallisten mediakasvatushankkeiden kokonaisuus arvioitiin vuonna 2011 (*Lapset ja media. Kolmen hankekokonaisuuden arviointi. Cuporen verkkojulkaisuja 7/2011*). Aineistona olivat hanketoimijoiden haastattelut ja vastaukset kyselyyn sekä hankkeiden verkkosivustot, julkaisut, toimintakertomukset ja hakemusasiakirjat. Arvioinnin tulosten mukaan hankekokonaisuudessa on luotu aktiivinen ja vakiintunut valtakunnallinen mediakasvatuksen kouluttajaverkosto, joka on kouluttanut kirjastoammattilaisia ja järjestänyt mediakasvatustilaisuuksia vanhemmille; kehitetty kaksi näyttävää verkkopalvelua, joista toinen tukee erityisesti lasten omaa tekemistä ja toinen kirjastoammattilaisten mediakasvatustyötä sekä tuotettu säännöllisesti julkaisuja kirjastoammattilaisten ja opettajien mediakasvatustyön tueksi.

Arvioinnin mukaan valtakunnallisissa kirjastojen mediakasvatushankkeissa on luotu keskeisiä puitteita kirjastojen mediakasvatukselle ja edistetty mediakasvatuksen juurruttamista kirjastolaitokseen. Hankkeiden kautta mediakasvatusta on tehty tunnetuksi kirjastoissa. Uuden toiminnan vakiinnuttaminen totuttuihin rakenteisiin ei ole kuitenkaan helppoa. Raportissa esitetään, että mediakasvatus tulisi määritellä selkeästi yleisten kirjastojen tehtäviin. Kirjastojen tulisi myös osoittaa tarvittavat voimavarat mediakasvatustehtävän hoitamiseen ja henkilökuntaa rekrytoimalla ottaa huomioon mediakasvatuksen tarpeet. Raportissa korostetaan myös, että hankkeiden ja toiminnan näkyväksi tekemiseen kannattaisi panostaa.

1.2 Aikaisempia puheenvuoroja ja tutkimuksia

Mediakasvatus kirjastossa -julkaisussa **Pirjo Sallmén** (2009) on määritellyt yleisten kirjastojen keskeisiksi mediakasvatuksen osaamisalueiksi tiedonhaun ja tiedonhallintaidot, medialukutaidon, pelilukutaidon, sosiaalisen median ja osallisuuden sekä tekijänoikeudet. Sallménin mukaan kirjastoissa on jo useita hyviä mediakasvatuksen käytäntöjä. Kaikissa kirjastoissa ei kuitenkaan vielä ole tiedostettu mediakasvatuksen ideaa, eikä sitä, että kirjastoilla on pitkät mediakasvatuksen perinteet sellaisissa toiminnoissa kuin tiedonhaun opetus, lukemaan innostaminen, kirjavinkkaus, satutunnit ja kirjastojen käytön opetus. Kirjastojen mediakasvatustyön kehittämisen pulmina Sallmén tuo esiin kirjastojen vähäiset resurssit, henkilökunnan osaamisen, tietämättömyyden ja asenteet mediakasvatusta kohtaan. Haasteena on erityisesti toimintakulttuurin muutos sekä kirjastojen oman roolin löytäminen mediakasvatuksen tarjoajana.

Kirjastokasvatusta ja mediakasvatusta -julkaisussa **Anne Heinonen** (2011) tarkastelee kirjastojen mediakasvatusta erityisesti koulujen ja kirjastojen yhteistyön kautta. Koulujen ja kirjastojen yhteistyöllä on pitkät perinteet, jotka liittyvät samansuuntaisiin lukutaidon kehittämistä ja lukuinnon herättämistä koskeviin tavoitteisiin. Mediakasvatukseen liittyvän yhteistyön voi mieltää näiden perinteiden kehittämiseksi. Heinosen mukaan yleinen kirjasto tarjoaa kouluille peruspalveluita, joita ovat kirjastokäytön opetus, tiedonhallintataitojen ja medialukutaidon opetus, sosiaalisen median käytön tukeminen, kirjaston aineiston esittely ja lukemaan innostaminen. Kehittämisideoina Heinonen tuo esiin mm. näistä peruspalveluista tiedottamisen sekä kouluyhteistyön suunnitelmallisuuden parantamisen.

Mediametkaa! Kirjasto kohtaa mediakulttuurin -julkaisussa **Mika Mustikkamäki** (2010) tarkastelee kirjaston asiakkaiden tarpeiden muutosten sekä uusien monimediaisten sisältöjen haasteita yleiselle kirjastolle. Mustikkamäki kirjoittaa yhteisöllisestä ja mediakulttuuria ymmärtävästä kirjastosta. Kirjaston toimintakulttuurin muutoksen esteitä voivat olla esimerkiksi resurssien niukkuus, asenteet ja ammattilaisaseman menettämisen pelko. Mediakasvatuksen työtapojen kehittämisen mahdollisuuksia löytyy kirjastoissa jo olemassa olevista työtavoista, kuten vinkkaukset, kirjastovierailut ja kouluyhteistyö. Erityisesti kirjastoammattilaisten sisältöihin liittyvää asiantuntemusta on tärkeää lisätä, jottei mediakasvatus jäseny vain välineellisen digitaalisen median käytön tukemiseksi. Keskeistä on mediakasvatuksen konkretisoiminen kirjaston arjessa ja osana kirjastoammattilaisten työtehtäviä.

Mediametkaa! Kirjasto kutsuu mediaseikkailuun -julkaisussa **Reijo Kupiainen** (2012) tarkastelee kirjastoja medialukutaidon kansalaistoreina. Kupiaisen mukaan kirjastoilla on keskeinen rooli informaatio- ja medialukutaidon kehittämisessä paljon informaatiota sisältävässä ympäristössä, jossa kirjojen lisäksi myös digitaaliset aineistot, internet ja tietokannat ovat ihmisten ulottuvilla. Vaikka käsiksi pääsy informaatioon on helpottunut, eivät omiin tarpeisiin sopivan informaation löytäminen ja käyttäminen ole itsestään selviä taitoja. Mediakasvatuksen keskiössä ovat "strateginen mediaympäristöjen ja käytön ymmärtäminen sekä kriittiset taidot". Ajatus sisältää tietoisuuden omasta mediasuhteesta ja mahdollisuuksista mediaesitysten kuluttajana ja tuottajana. Kupiaisen mukaan tällaisen strategisen osaamisen kehittämisessä kirjaston rooli on keskeinen. Kirjastot kokoavat, jäsentävät ja välittävät aineistoja ja tietoa, ja tämä työ tukee informaatioyhteiskunnan kokonaisuuden ja merkityksen ymmärtämistä.

Mediametkaa! Kirjasto kutsuu mediaseikkailuun -julkaisussa **Sara Sintonen** ja **Kauko Komulainen** (2012) kirjoittavat kirjastoista hybridikulttuurin ytimessä. Kirjastojen mediakasvatukselliseen rooliin he näkevät kuuluvaksi yksilöiden ja yhteisöjen sivistämisen ja erityisesti luovuuden kehittämisen. Kirjastot ovat täynnä tarinoita, luovuuteen inspiroivia virikkeitä ja aineistoihin liittyvää asiantuntemusta. Nämä täytyisi kirjoittajien mukaan saada käyttöön ja näkyviksi esimerkiksi digitaalisen tarinankerronnan tai visuaaliseen runoon liittyvien työmenetelmien kautta.

Vuonna 2011 opetus- ja kulttuuriministeriö ja Tampereen yliopisto julkaisivat tutkimuksen kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä (*Yleinen kirjasto kuntalaisten toimissa; Tutkimus kirjastojen hyödyistä kuntalaisten arkielämässä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:21*). Tulosten mukaan yleiset kirjastot hyödyttävät kuntalaisia yleisimmin kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden tarjoajana sekä vapaa-ajan opiskelussa ja itseopiskelussa. Kuntalaiset pitävät keskeisenä kirjaston roolia yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoajana kirjallisuudesta ja taiteesta nauttimiseen sekä itsensä kehittämiseen. Kuntalaiset arvioivat internetin muuttaneen vain jossain määrin kirjastopalveluiden merkitystä itselleen. Suosituimpia kirjaston käyttömuotoja ovat kirjojen lainaus, lehtien lukeminen, ajanvietto kirjastossa sekä palveluiden käyttö internetissä.

Kuntien peruspalveluiden arvioinnissa selvitettiin vuonna 2011 yleisten kirjastojen osalta verkkoaineistojen saatavuuden ja tietoyhteiskuntatoimijuuden kysymyksiä (*Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2011*). Arvioinnin tulosten mukaan verkkoaineistojen ja e-kirjojen käyttö on perinteisen aineiston käyttöön verrattuna edelleen hyvin vähäistä. Etenkin pienten kirjastojen mahdollisuudet toteuttaa niille asetettuja tietoyhteiskuntatavoitteita ovat rajalliset. Kirjastojen tekninen varustus on kunnossa, mutta mahdollisuutensa aktiivisina toimijoina kirjastot näkevät edelleen heikoiksi. Tulosten mukaan heikoimpia kohtia ovat verkkoaineistojen käytön seuranta, markkinointi ja näkyvyys. Vahvuuksia ovat verkkoaineistojen henkilökohtaisen käytön opetus ja sisältöjen tunteminen sekä sopivien tilojen ja varusteiden tarjoaminen. Selvitysraportin mukaan kirjastojen tehtävä aineistojen sisältöjen avaajina, tuottajina, jäsentäjinä ja välittäjinä kasvaa tulevaisuudessa. Edelleen raportin mukaan yleisten kirjastojen rooli tietoyhteiskuntavalmiuksien tasa-puolisessa toteutumisessa ja tiedollisen syrjäytymisen ehkäisyssä on merkittävä.

2 Kyselyn toteutus ja tulokset

Markus Mervola
Taloustutkimus Oy

2.1 Johdanto

2.1.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mediakasvatuksen tilaa yleisissä kirjastoissa. Tutkimuksessa kartoitettiin erityisesti asenteita ja käsityksiä mediakasvatusta kohtaan, mediakasvatushankkeiden ja aineistojen tunnettuutta ja mediakasvatuksen toteutumista kirjastojen arjessa.

2.1.2 Kohderyhmä ja näytteen koko

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kaikki Suomen kuntien kirjastolaitokset (321 kpl). Koulukinoyhdistys ry. toimitti Taloustutkimukselle kaikkien kirjastojen kohdehenkilöiden sähköpostiosoitteet erillisenä excel-tiedostona. Kysely osoitettiin ensisijaisesti kirjastotoimen johtajille, joita selvästi suurin osa otoshenkilöistä oli, mutta vastaajina sai olla myös jokin muu kirjaston virkailija.

Tutkimukseen vastasi yhteensä 131 henkilöä, joten vastausprosentti oli 41.

2.1.3 Tiedonkeruu ja toteutusajankohta

Tutkimuksen aineisto kerättiin Internet-kyselynä siten, että Taloustutkimus lähetti kaikille otoshenkilöille kutsun vastata tutkimukseen 27.3.2012. Tutkimuskutsu lähetettiin sähköpostiviestillä, joka sisälsi henkilökohtaisen linkin internetiin ohjelmoidulle kyselylomakkeelle. Tutkimuslomake ohjelmoitiin sekä suomeksi että ruotsiksi. Vastaaja sai itse valita, kummalla kielellä halusi tutkimukseen osallistua.

Niille vastaajille, jotka eivät olleet vastanneet tutkimukseen, lähetettiin muistutusviestit 2.4. ja 10.4. Tutkimuksen tiedonkeruu lopetettiin 16.4.2012

2.1.4 Tutkimustulosten raportointi

Raportissa esitetään tutkimuksen tärkeimmät tulokset.

Taustatietokysymyksinä kysyttiin mm. maakuntaa, jossa kirjasto sijaitsee, kunnan asukaslukua, kirjastotyyppiä ja fyysisten käyntien määrää.

Raportissa tuloksien eroja on tarkasteltu eri taustaryhmissä. Erityisesti on tarkasteltu, miten tulokset eroavat toisistaan kuntakoon, vuosittaisten fyysisten käyntien määrän ja alueen mukaan. Aluejaotteluna on käytetty vanhoja läänejä (Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Itä-Suomi sekä Oulun ja Lapin läänit yhdistettynä). Tähän jaotteluun päädyttiin siitä syystä, että maakuntakohtaisessa jaottelussa vastaajamäärät kunkin maakunnan osalta olisivat olleet liian pieniä luotettavan analyysin tekemiseksi.

2.1.5 Yhteenveto tuloksista

Mediakasvatuksen antamista pidetään yleisesti tärkeänä. Mediakasvatuksen antamista peruskoulussa lähes kaikki vastaajat pitää erittäin tärkeänä. Seurakuntaakin pitää vähintään melko tärkeänä puolet vastaajista. Kirjastoa pitää erittäin tärkeänä mediakasvatuksen antamisen paikkana kolmasosa ja melko tärkeänä hieman yli puolet vastaajista.

Tärkeimpänä tavoitteena mediakasvatuksessa pidetään lukemaan innostamista ja lukuharrastuksen tukemista. Kirjaa pidetään tärkeimpänä mediakasvatukseen liittyvänä välineenä. Radio sen sijaan on selvästi vähiten tärkeimpänä pidetty mediakasvatukseen liittyvä väline. Tärkeimpinä aiheina mediakasvatuksessa pidetään tiedonhallintataitoja sekä faktan ja fiktion erottamista.

Tärkeimpinä kohderyhminä mediakasvatukselle pidetään 9-12-vuotiaita lapsia. Myös 13-18-vuotiaita nuoria pidetään tärkeänä kohdejoukkona. On kuitenkin huomattava, että suurin vastaajista pitää myös aikuisia vähintään melko tärkeänä kohderyhmänä. Maahanmuuttajia pitää erittäin tärkeänä kohderyhmänä yli neljännes vastaajista.

Mediakasvatusmateriaaliin tai hankkeisiin on tarkemmin perehtynyt suhteellisen pieni osa vastaajista. Useammin (viidennes vastaajista) on tarkemmin perehdytty Superkirtsi-hankkeeseen. Viisitoista prosenttia on tarkemmin perehtynyt Yleisradion mediabussikiertueeseen. Vain harva on perehtynyt Media lapsen elämässä -lehteen tai Uimarengas mediatulvaan -hankkeeseen. Tutkituista hankkeista/materiaaleista kolme on sellaisia, joita yli puolet vastaajista ei tunne lainkaan. Kirjastoille suunnatuista mediakasvatusmateriaaleista tai verkkopalveluista useimmin säännöllisesti käytetty on sivupiiri.fi -palvelu.

Mediakasvatusmateriaalien osalta vastaajat pitävät erityisen tärkeänä materiaaleista tiedottamista sekä käytännön toimintaohjeiden antamista. Selvästi vähemmän tärkeitä asioita ovat teoria mediakasvatuksesta ja siihen liittyvistä käsitteistä sekä arviointimenetelmien esittelemistä.

Kirjastoista 81 prosenttia on ollut mukana jossakin valtakunnallisessa, alueellisessa tai paikallisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana. Vain 16 prosenttia kirjastoista on mukana jossakin mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa.

Hieman alle viidenneksessä kirjastoissa mediakasvatus joko sisältyy toimintasuunnitelmaan tai on laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma. Puolessa kirjastoista mediakasvatuksesta on keskusteltu, mutta sitä ei ole kirjattu toimintasuunnitelmaan. Kolmasosassa kirjastoja asia ei ole ollut esillä toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä tai on sovittu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan.

Neljänneksessä kirjastoista mediakasvatus tai medialukutaidon edistäminen on määritelty jonkun henkilöstöön kuuluvan tehtäväkuvaukseen. Vain melko harvassa kirjastossa kyseiselle henkilölle on osoitettu mediakasvatukseen liittyvän työn tuntipohjainen tai prosentuaalinen osuus kokonaistyöajasta. Yleensä tällaisella henkilöllä on yleinen vastuu mediakasvatukseen liittyvien työtehtävien tai tapahtumien koordinoimisesta.

Yleisin työtapana kirjastojen mediakasvatuksessa on kouluvierailut. Usein mediakasvatus hoidetaan osana kirjastotyön arkea. Myös satutuokiot ovat suhteellisen yleisiä. Erilaisia kursseja tai työtapoja toteutetaan säännöllisesti vain harvassa kirjastoista.

Yleisin kohderyhmä, jolle mediakasvatusta annetaan, on 9-18-vuotiaat. Viidennessä kirjastoista antaa mediakasvatusta säännöllisesti myös 0-8-vuotiaille. Yli puolet kirjastoista antaa mediakasvatusta vähintään satunnaisesti myös aikuisille ja seniori-ikäisille. Maahanmuuttajille mediakasvatusta annetaan vähintään satunnaisesti kahdessa viidessä kirjastoista.

Kahdessa kolmesta kirjastosta käsitellään mediakasvatuksessa säännöllisesti kirjallisuutta. Internetiä käsitellään säännöllisesti hieman alle puolessa kirjastoista. Suhteellisen harvoin säännöllisen mediakasvatuksen kohteena ovat elokuva, musiikki, pelit, televisio, mainonta ja radio.

Alle puolessa kirjastoista löytyy erityisiä välineitä tai tiloja, jotka ovat tarkoitettu mediakasvatuksen antamiseen. Kahdessa viidestä kirjastosta on pelikonsoli tai pelaamiseen tarkoitettu tietokone tai erillinen atk-tila. Joka kolmannessa kirjastossa on digikamera ja joka neljännessä kirjastossa on aineistojen digitointi-/editointitila. Vain viidessä prosentissa kirjastoista on erillinen studiotila.

Reilussa kolmasosassa kirjastoista on laadittu kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma yhteistyössä koulun kanssa. Hieman alle kolmanneksessa on laadittu yhteistyösuunnitelma itsenäisesti ja joka kolmannessa kirjastossa yhteistyösuunnitelmaa ei ole laadittu lainkaan.

Selvästi merkittävimpinä esteinä kirjastojen mediakasvatukselle pidetään ajan puutetta ja henkilökunnan vähyyttä. Asiakkaiden tai johdon asenteita pidetään vain harvoin merkittävinä esteinä mediakasvatuksen toteuttamiselle.

2.2 Mediakasvatuksen antamisen tärkeys eri paikoissa

Varsinaisen kyselyn aluksi vastaajille listattiin yksitoista eri paikkaa, joissa mediakasvatusta annetaan tai voitaisiin antaa. Vastaajia pyydettiin arviomaan neliportaisella asteikolla, kuinka tärkeänä he pitävät mediakasvatuksen antamista kussakin paikassa.

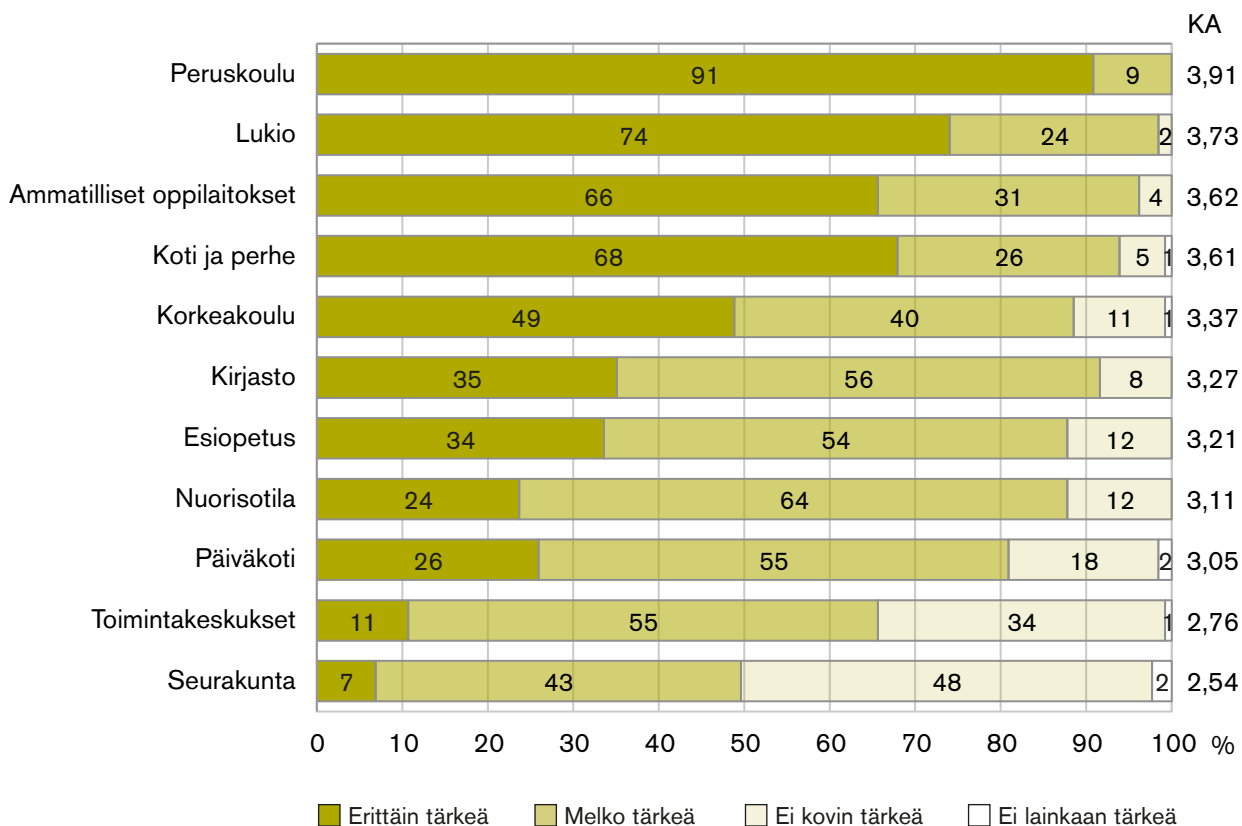
Tuloksista voi päätellä, että mediakasvatusta pidetään tärkeänä, sillä vähintään puolet pitää mediakasvatuksen antamista kaikissa luetelluissa paikoissa ainakin melko tärkeänä. Tärkeimpänä mediakasvatuksen antamisen paikkana pidetään peruskoulua. Yli yhdeksänkymmentä prosenttia vastaajista pitää mediakasvatuksen antamista peruskoulussa hyvin tärkeänä. Vähiten tärkeimpänä mediakasvatuksen paikkana pidetään seurakuntia. Tosin puolet vastaajista katsoo, että sekin on mediakasvatuksen antamisen paikkana vähintään melko tärkeä.

Kirjastoa pidetään mediakasvatuksen antamisen paikkana kuudenneksi tärkeimpänä. Kolmannes vastaajista pitää sitä erittäin tärkeänä. Huomattavaa tuloksissa on se, että kotia ja perhettä ei pidetä yhtä tärkeänä mediakasvatuksen paikkana kuin oppilaitoksia (pl. korkeakoulut).

Peruskoulua pidetään keskimääräistä useammin erittäin tärkeänä mediakasvatuksen paikkana isojen kaupungin kirjastoissa, maakuntakirjastoissa ja isoissa kirjastoissa (fyysiset käynnit 500 000 tai enemmän). Kolmetoista vastaajaa mainitsi jonkun listan ulkopuolisen paikan, jossa mediakasvatusta voidaan antaa.

Kuinka tärkeänä pidätte mediakasvatuksen antamista seuraavissa paikoissa?

(Kaikki vastaajat, n=131)

2.3 Eri tavoitteiden tärkeys yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa

Vastaajille listattiin kuusitoista mediakasvatusten eri tavoitteita, joiden tärkeyttä pyydettiin arvioimaan nelipor-
taisella asteikolla.

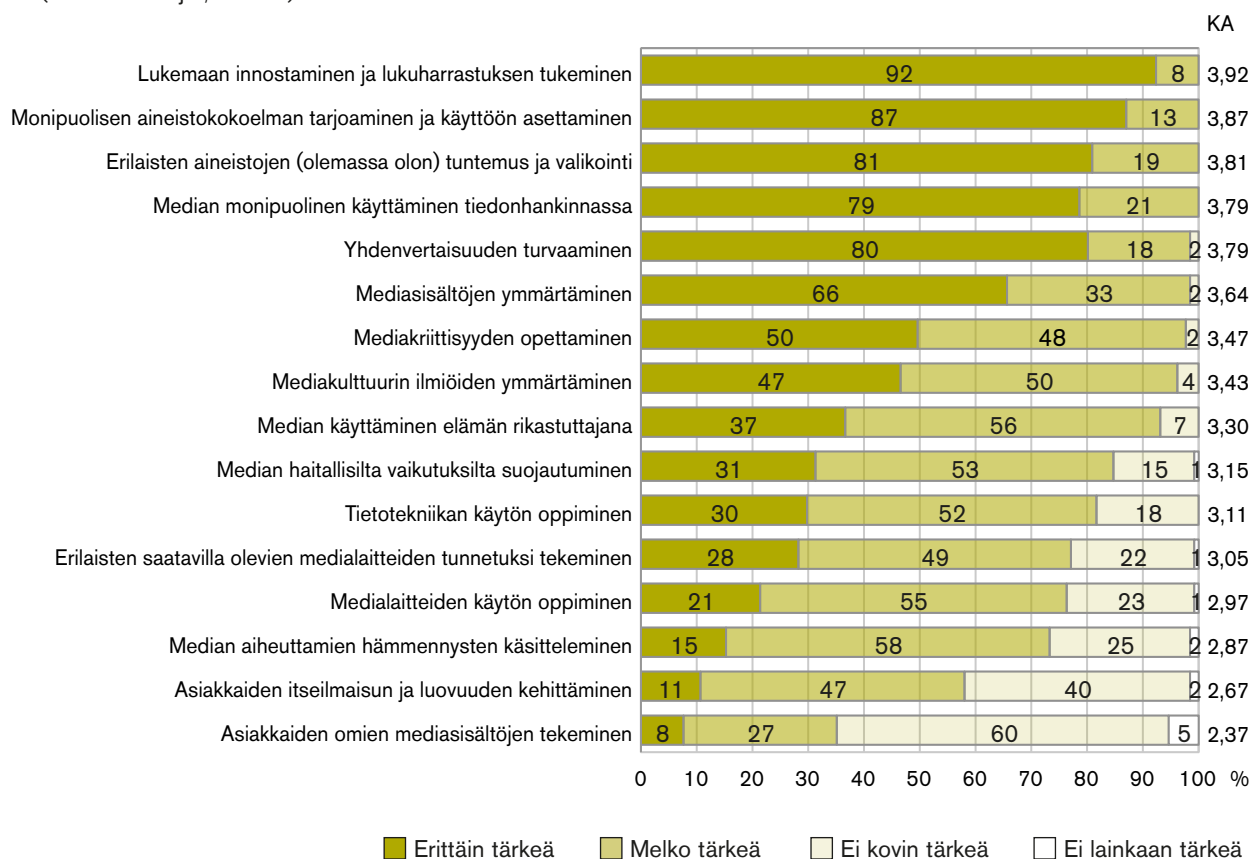
Lukuun ottamatta yhtä tavoitetta (so. asiakkaiden omien mediasisältöjen tekeminen) suurin osa vas-
taajista pitää kaikkia mediakasvatusten tavoitteita vähintään melko tärkeinä. Tärkeimpänä tavoitteena pi-
dettiin lukemaan innostamista ja lukuharrastuksen tukemista. Yli yhdeksänkymmentä prosenttia piti tä-
tä tavoitetta erittäin tärkeänä. Lähes yhtä tärkeänä pidettiin monipuolisen aineistokokoelman tarjoamista
ja käyttöön asettamista. Edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi suurin osa vastaajista pitää erittäin tärkeänä
1) erilaisten aineistojen tuntemista ja valikointia, 2) median monipuolista käyttämistä tiedonhankinnassa,
3) yhdenvertaisuuden turvaamista, 4) mediasisältöjen ymmärtämistä ja 5) mediakriittisyyden opettamista.

Vähiten tärkeimpänä tavoitteena pidetään asiakkaiden omien mediasisältöjen tekemistä, jota erittäin tai mel-
ko tärkeänä pitää vain kolmannes vastaajista.

Lukemaan innostamista ja lukuharrastuksen tukemista pidetään keskimääräistä useammin erittäin tärkeänä
yli 20 000 asukkaan kuntien kirjastoissa sekä Itä-Suomen kirjastoissa.

Kuinka tärkeänä pidätte seuraavia tavoitteita yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa?

(Kaikki vastaajat, n=131)

2.4 Eri aiheiden käsittelyn tärkeys yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa

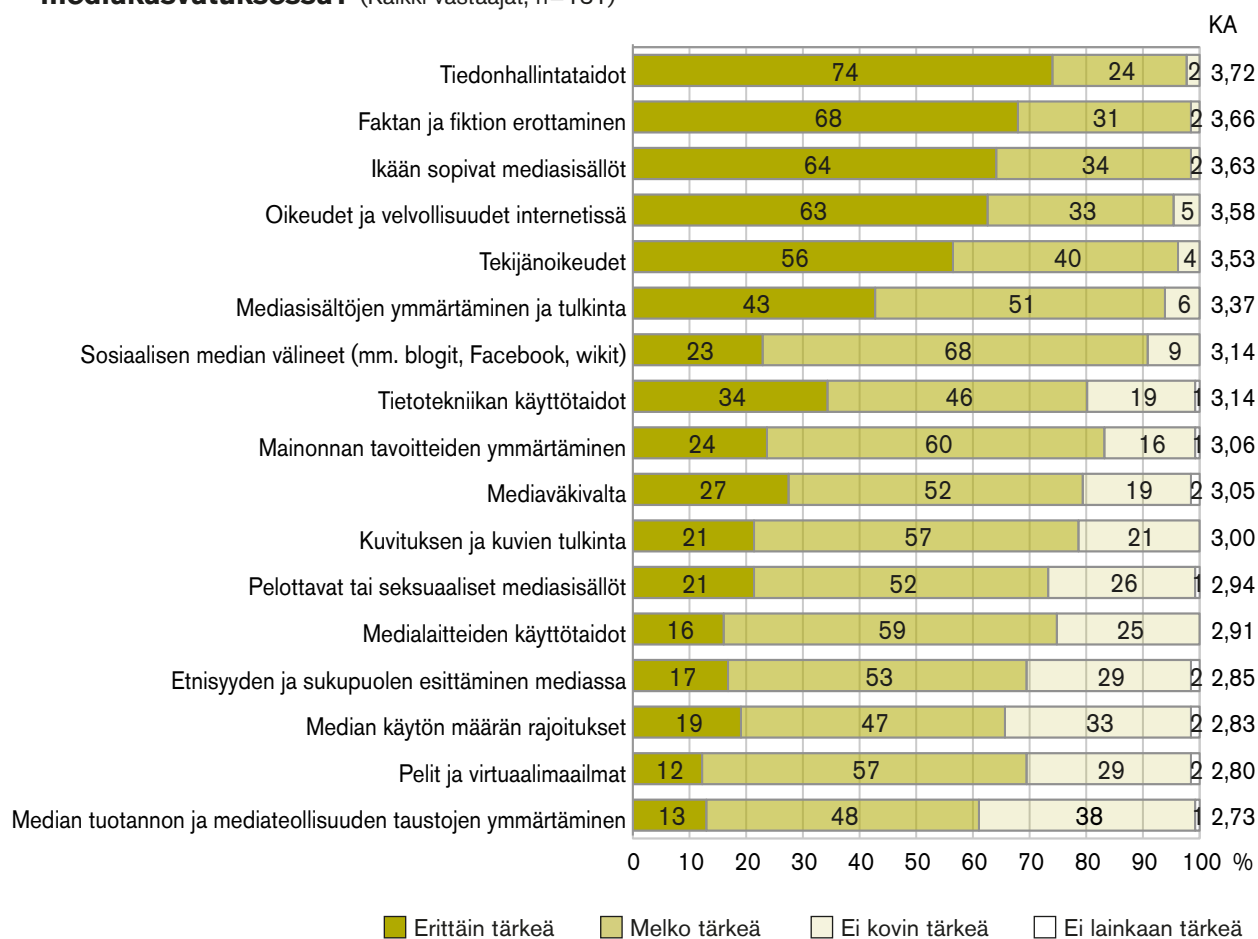
Vastaajille listattiin seitsemätoista aihetta, joita mediakasvatuksessa voidaan käsitellä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla, kuinka tärkeänä he pitävät kunkin aiheen käsittelyä mediakasvatuksessa.

Tärkeimpänä aiheena mediakasvatuksessa pidetään tiedonhallintataitoja. Kolme neljästä vastaajasta pitää sitä erittäin tärkeänä. Toiseksi tärkeimpänä aiheena pidetään faktan ja fiktion erottamista, jota kaksi kolmesta pitää erittäin tärkeänä.

Vähiten tärkeinä mediakasvatuksen aiheina pidetään median tuotannon ja mediateollisuuden taustojen ymmärtämistä sekä pelejä ja virtuaalimaailmoja.

Tiedonhallintataitojen käsittelyä pidetään keskimääräistä useammin erittäin tärkeänä isojen kaupunkien (yli 50 000 asukasta) kirjastoissa. Keskimääräistä jonkin verran useammin tiedonhallintataitoja pidetään erittäin tärkeänä Itä-Suomen sekä Lapin/Oulun lääneissä.

Kuinka tärkeänä pidätte seuraavien aiheiden käsittelyä yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa? (Kaikki vastaajat, n=131)

2.5 Eri mediavälineisiin tai -muotoihin liittyvän mediakasvatuksen tärkeys

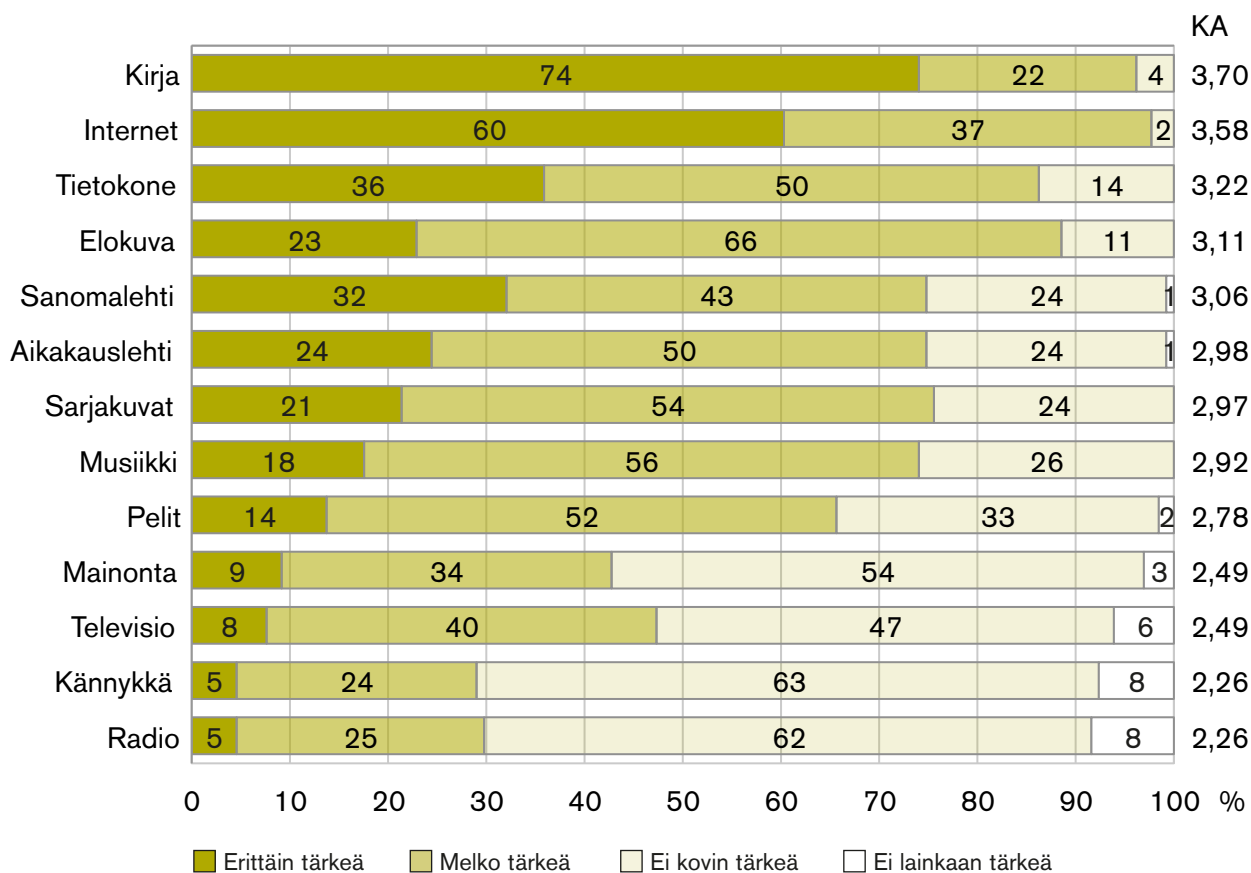
Vastaajille listattiin kolmetoista eri mediavälinettä/-muotoa, joihin liittyen mediakasvatusta voidaan antaa. Vastaajia pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla, kuinka tärkeänä he pitävät mediakasvatusta kunkin välineen/muodon kohdalla.

Mediakasvatuksen tärkeydessä eri mediavälineiden tai muotojen välillä on suuria eroja. Kolme neljästä vastaajasta pitää mediakasvatusta erittäin tärkeänä kirjojen kohdalla, kun vain viisi prosenttia pitää mediakasvatusta tärkeänä radion osalta. Huomioarvoista on se, että 60 prosentin mielestä mediakasvatus on erittäin tärkeää Internetin liittyen, mutta esimerkiksi television osalta vain kahdeksan prosenttia pitää mediakasvatusta erittäin tärkeänä.

Keskimääräistä useammin mediakasvatusta pidetään kirjan kohdalla erittäin tärkeänä isojen kaupunkien kirjastoissa (yli 50 000 asukasta) maakuntakirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa sekä Itä-Suomen läänin kirjastoissa.

Mediakasvatusta pidetään Internetin kohdalla keskimääräistä useammin erittäin tärkeänä maakuntakirjastoissa sekä niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa.

Kuinka tärkeänä pidätte eri mediavälineisiin tai -muotoihin liittyvän mediakasvatuksen antamista yleisissä kirjastoissa? (Kaikki vastaajat, n=131)

2.6 Mediakasvatuksen antamisen tärkeys eri kohderyhmille

Vastaajille listattiin seitsemän eri kohderyhmää, jolle mediakasvatusta voitaisiin antaa. Kohderyhmät ovat:

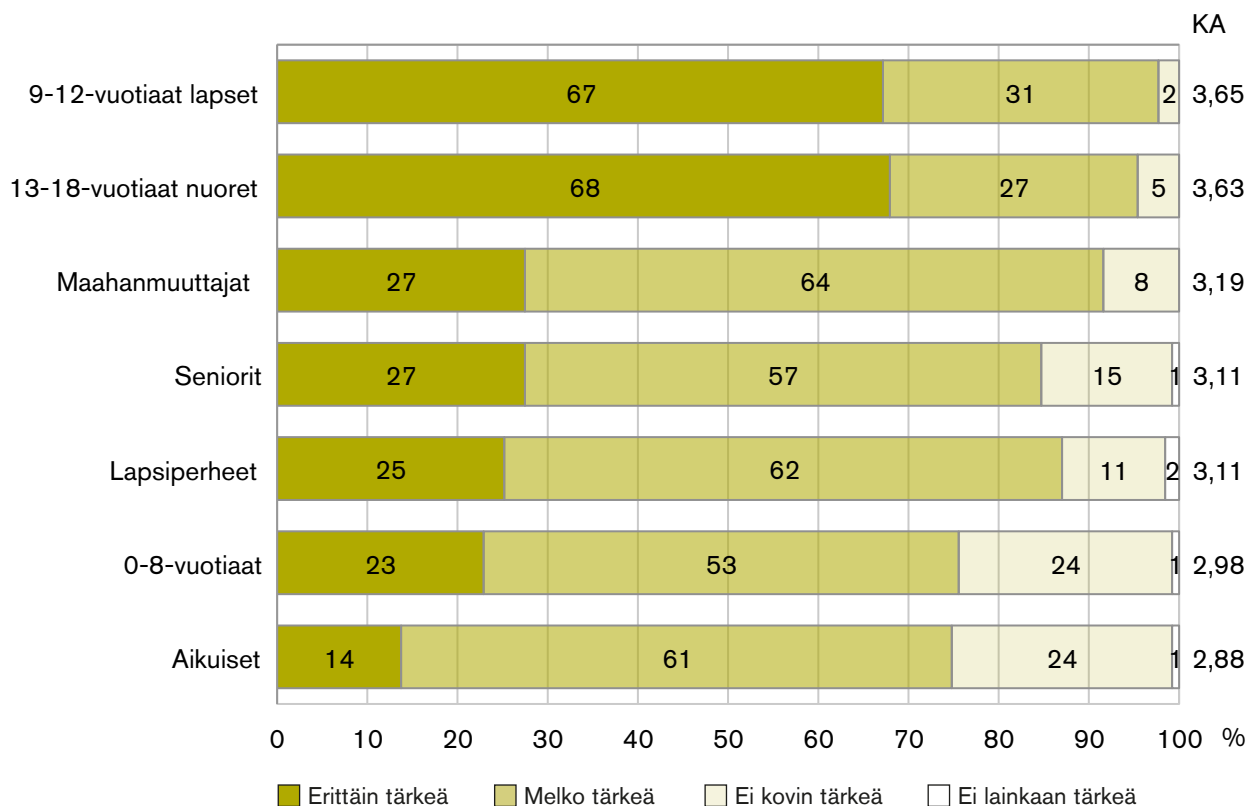
- 0-8-vuotiaat
- 9-12-vuotiaat
- 13-18-vuotiaat
- Maahanmuuttajat
- Seniorit
- Lapsiperheet
- Aikuiset

Vastaajia pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla, kuinka tärkeänä he pitävät mediakasvatuksen antamista kullekin kohderyhmälle.

Tärkeimpänä kohderyhmänä mediakasvatukselle pidetään 9-12-vuotiaita sekä 13-18-vuotiaita. Vähiten tärkeimpänä pidetään aikuisia, joille mediakasvatuksen antamista erittäin tärkeänä pitää 14 prosenttia vastaajista. Kiinnostavaa tuloksissa on se, että yli neljännes vastaajista pitää mediakasvatuksen antamista senioreille erittäin tärkeänä.

Mediakasvatuksen antamista 9-18-vuotiaille pidetään keskimääräistä useammin erittäin tärkeänä isoissa kaupungeissa (yli 50 000 asukasta) ja maakuntakirjastoissa. Itä-Suomen läänissä sen sijaan mediakasvatuksen antamista 0-8-vuotiaille pidetään keskimääräistä selvästi useammin erittäin tärkeänä.

Kuinka tärkeänä pidätte mediakasvatuksen antamista yleisissä kirjastoissa seuraaville kohderyhmille? (Kaikki vastaajat, n=131)

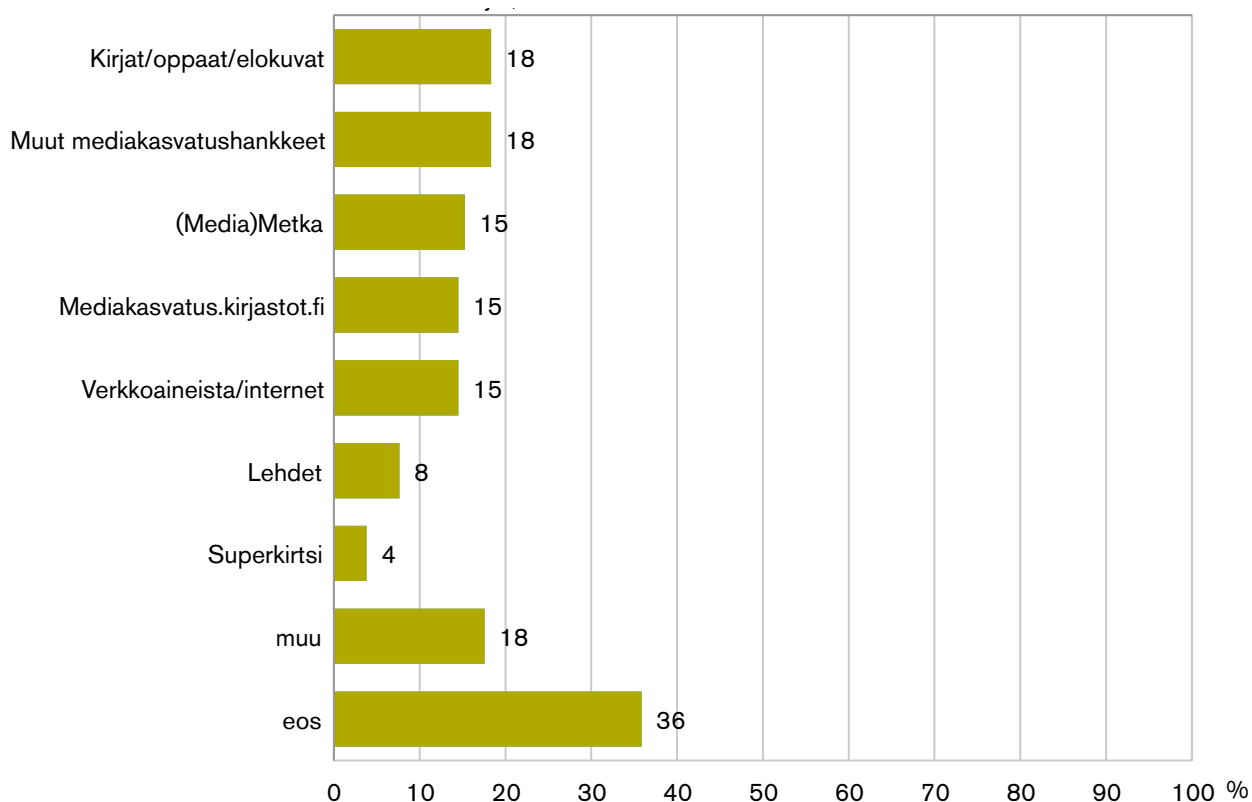
2.7 Toimivimmat mediakasvatusmateriaalit yleisissä kirjastoissa

Vastaajia pyydettiin avoimella kysymyksellä mainitsemaan 1-2 toimivinta mediakasvatusmateriaalia yleisissä kirjastoissa.

Noin viidennes vastaajista mainitsee kirjat/oppaat/elokuvat. Lähes yhtä paljon mainintoja keräsivät (Media) Metka, mediakasvatus.kirjastot.fi sekä verkkoaineisto/internet. Huomattavaa on, että kolmannes vastaajista ei osannut nimetä mitään mediakasvatusmateriaalia. Luokassa ”muut mediakasvatushankkeet” on mainintoja yksittäisistä hankkeista/materiaaleista.

Luetelkaa 1-2 mielestänne yleisissä kirjastoissa toimivinta mediakasvatusmateriaalia?

(Kaikki vastaajat, n=131)

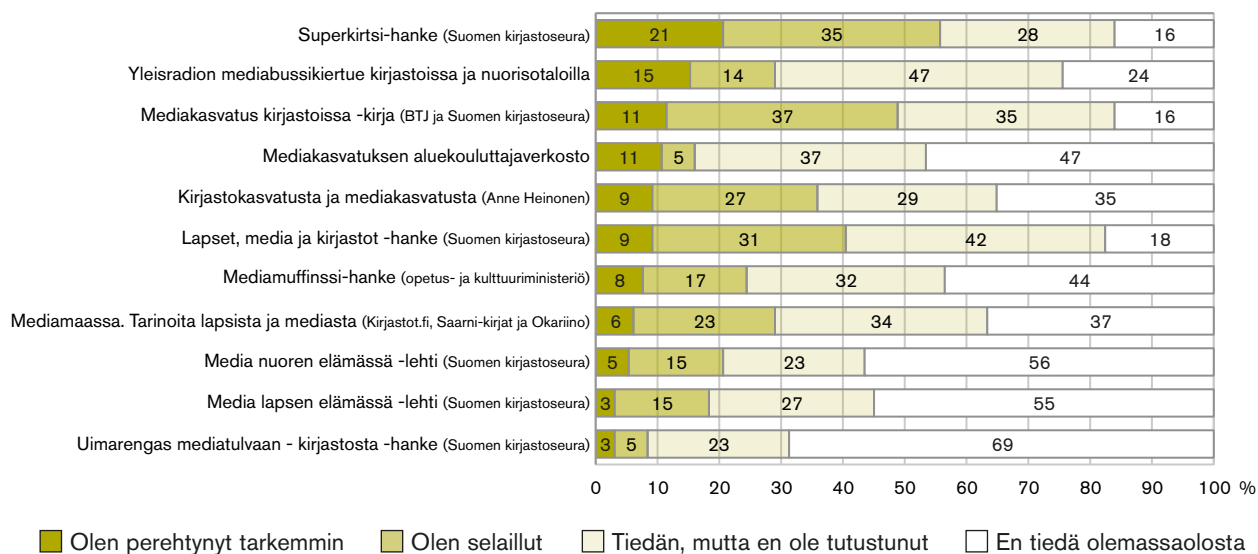
2.8 Mediakasvatushankkeiden ja mediakasvatusmateriaalien tunnettuus

Vastaajilta selvitettiin mediakasvatushankkeiden ja materiaalien tunnettuutta listaamalla heille yksitoista eri hanketta/materiaalia. Vastaajat valitsivat jokaisen kohdalla jonkin seuraavista vaihtoehdoista: i) olen perehtynyt tarkemmin, ii) olen selaillut, iii) tiedän, mutta en ole lukenut ja iv) en tiedä olemassaolosta.

Selvästi tunnetuin materiaali/hanke on Superkirtsi, johon tarkemmin on perehtynyt viidennes ja jota on selaillut kolmannes vastaajista. On huomattava, että vaikka Superkirtsi on tunnetuin, sen mainitsi toimivim-pana hankkeena vain neljä prosenttia vastaajista. Toiseksi tunnetuin hanke on Yleisradion mediabussikiertue kirjastoissa ja nuorisotaloilla, johon on perehtynyt tarkemmin 15 prosenttia vastaajista. Vähiten tunnettu hanke/materiaali on Uimarengas mediatulvaan -hanke, johon on perehtynyt kolme prosenttia vastaajista. Kaksi kol-mesta vastaajasta ei tuntenut lainkaan Uimarengas mediatulvaan -hankkeesta. Muita suhteellisen tuntemattomia hankkeita/materiaaleja ovat Media lapsen elämässä -lehti (55 % ei tunne) sekä Media nuoren elämässä -lehti (56 % ei tunne).

Superkirtsi-hankkeeseen on keskimääräistä useammin perehdytty tarkemmin isojen kaupunkien (yli 50 000 asukasta) kirjastoissa, maakuntakirjastoissa, Itä-Suomen kirjastoissa, ja niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on vuodessa yli 500 000. Kirjastonhoitajat/informaattorit/pedagogiset informaattorit ovat tutustuneet tarkemmin suurimpaan osaan hankkeista ja materiaaleista useammin kuin johtavassa asemassa olevat.

Kuinka hyvin tunnette seuraavat kirjastoille suunnatut mediakasvatushankkeet tai mediakasvatusmateriaalit? (Kaikki vastaajat, n=131)

2.9 Kirjastoille suunnattujen mediakasvatusmateriaalien tai verkkopalvelujen käytön useus

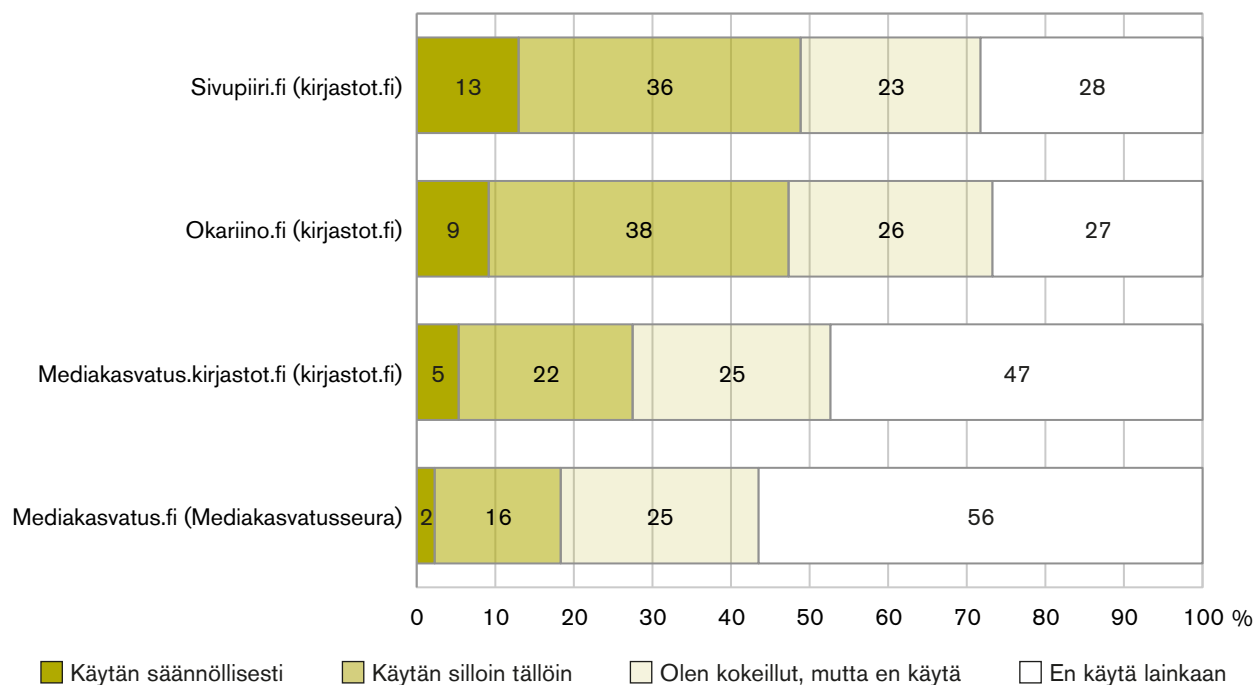
Vastaajilta tiedusteltiin neljän eri kirjastoille suunnatun mediakasvatusmateriaalin tai verkkopalvelun käyttöä. Tutkitut materiaalit/verkkopalvelut olivat: i) Sivupiiri.fi, ii) Okariino.fi, iii) Mediakasvatus.kirjastot.fi ja iv) Mediakasvatus.fi. Käytön useutta mitattiin pyytämällä vastaajia merkitsemään kunkin materiaalin/verkkopalvelun kohdalla jokin seuraavista vaihtoehdoista: a) käyttää säännöllisesti, b) käyttää silloin tällöin, c) on kokeillut, mutta ei käytä ja d) ei käytä lainkaan.

Käytetyin materiaali/verkkopalvelu on sivupiiri.fi, jota käyttää säännöllisesti 13 prosenttia ja silloin tällöin 36 prosenttia vastaajista. Reilu neljännes ei käytä kyseistä palvelua koskaan. Okariino.fi on toiseksi käytetyin verkkopalvelu: 9 prosenttia käyttää säännöllisesti ja 38 prosenttia silloin tällöin. Reilu neljännes ei käytä tätäkään palvelua koskaan. Mediakasvatus.fi on selvästi vähiten käytetty palvelu. Vain kaksi prosenttia käyttää sitä säännöllisesti ja 16 prosenttia silloin tällöin. Yli puolet ei käytä sitä koskaan.

Okariino.fi, sivupiiri.fi ja mediakasvatus.kirjastot.fi palveluita käyttävät muita useammin ryhmään kirjastonhoitaja/ Informaatikko/ Pedagoginen informaatikko tai muu vastaava kuuluvat. Tutkittuja verkkopalveluja käytetään säännöllisesti keskimääräistä useammin Etelä-Suomen kirjastoissa, isojen kaupunkien (yli 50 000 asukasta) kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joihin tehdään yli 500 000 käyntiä vuodessa.

Vastaajilta pyydettiin avointa palautetta valtakunnallisista mediakasvatushankkeista ja -materiaaleista. Nämä vastaukset löytyvät raportin yhteydessä toimitetusta erillisestä avointen palautteen listauksesta. Muutamassa vastauksessa valiteltiin sitä, että aika ja resurssit eivät riitä hankkeisiin/materiaaliin tutustumiseen tai käyttöön. Useassa vastauksessa myös todettiin hankkeiden/materiaalien olevan hyviä.

Kuinka usein käytätte seuraavia kirjastoille suunnattuja mediakasvatusmateriaaleja tai verkkopalveluita? (Kaikki vastaajat, n=131)

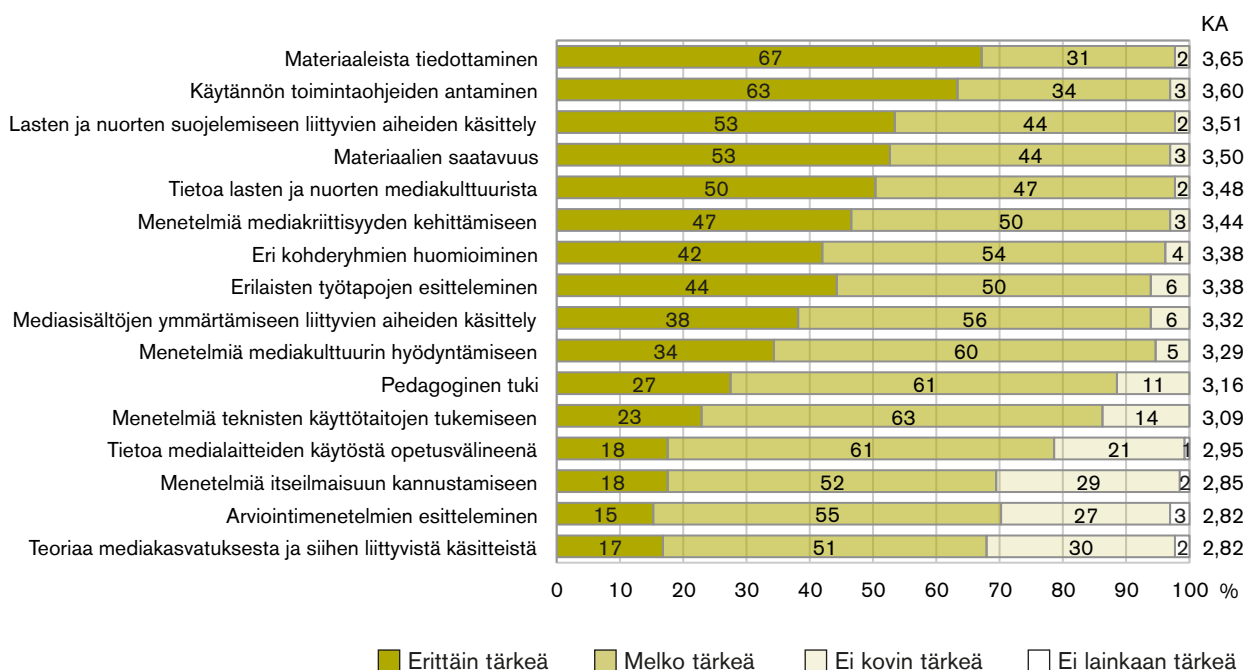
2.10 Yleisille kirjastoille suunnattujen mediakasvatusmateriaalien ominaisuudet

Vastaajille listattiin kuusitoista eri tekijää koskien mediakasvatusmateriaaleja. Vastaajia pyydettiin arvioimaan näitä tekijöitä neliportaisella asteikolla.

Tärkeimpinä tekijöinä pidettiin materiaaleista tiedottamista ja käytännön toimintaohjeiden antamista, joita kaksi kolmannesta piti erittäin tärkeinä. Vähiten tärkeinä pidettiin teoriaa mediakasvatuksesta ja siihen liittyvistä käsitteistä, arviointimenetelmien esittelemistä ja menetelmiä itseilmaisun kannustamiseen.

Lähes kaikkia tekijöitä pidettiin erittäin tärkeänä keskimääräistä useammin isojen kaupunkien kirjastoissa (yli 50 000 asukasta), maakuntakirjastoissa ja Itä-Suomen kirjastoissa sekä niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa.

Kuinka tärkeänä pidätte seuraavia tekijöitä yleisille kirjastoille suunnatuissa mediakasvatusmateriaaleissa? (Kaikki vastaajat, n=131)

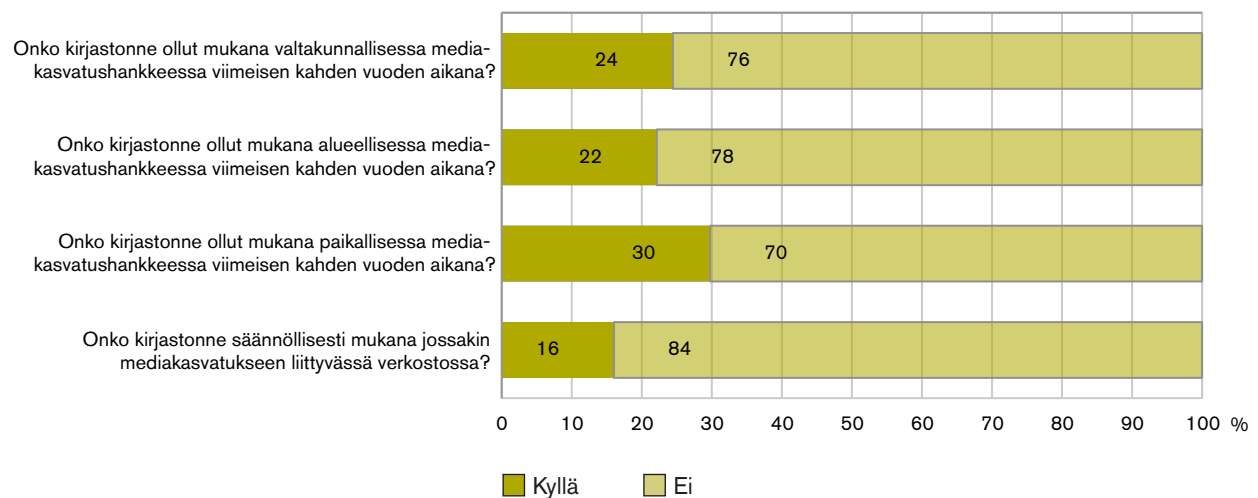

2.11 Osallistuminen mediakasvatushankkeisiin ja verkostoihin

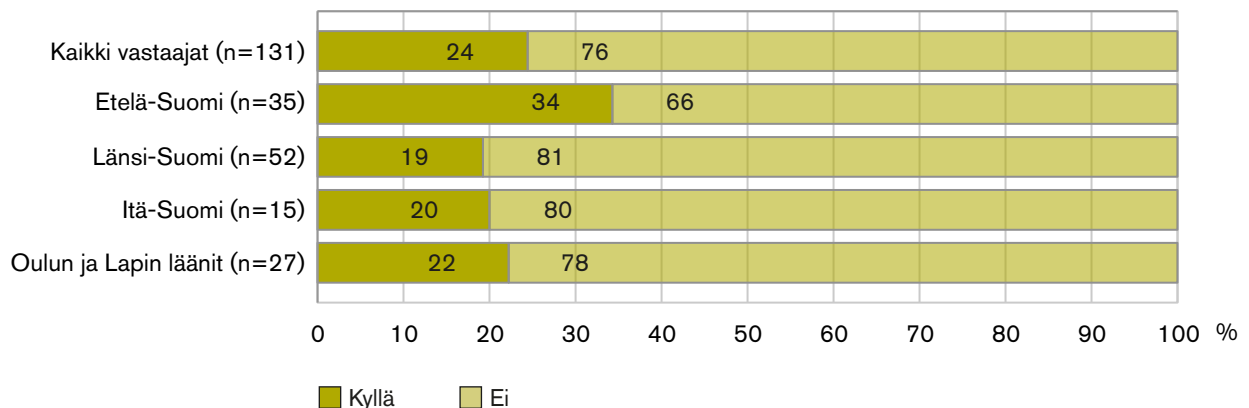
Neljännes kirjastoista on ollut mukana valtakunnallisissa ja viidennes alueellisissa mediakasvatushankkeissa viimeisen kahden vuoden aikana. Hieman alle kolmannes on ollut mukana paikallisissa hankkeissa viimeisen kahden vuoden aikana. Kuusitoista prosenttia kirjastoista on ollut mukana jossakin mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa.

Suurien kaupunkien kirjastot ovat keskimääräistä useammin olleet mukana valtakunnallisissa, alueellisissa ja paikallisissa mediakasvatushankkeissa. Tuloksista voi myös päätellä, että mitä enemmän fyysisiä käyntejä kirjastossa on, sitä todennäköisemmin kirjasto on ollut mukana valtakunnallisissa, alueellisissa ja paikallisissa mediakasvatushankkeissa. Samoin mitä isomman kaupungin kirjasto ja mitä enemmän fyysisiä käyntejä vuodessa, sitä todennäköisemmin kirjasto on mukana jossain mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa. Lisäksi Etelä-Suomen läänissä olevat kirjastot ovat muita useammin olleet mukana mediakasvatushankkeissa.

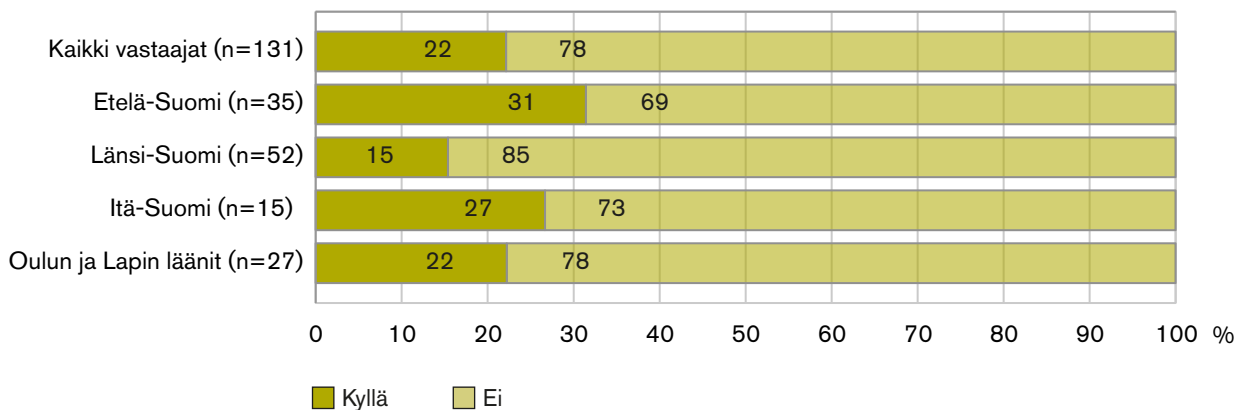
Osallistuminen mediakasvatushankkeisiin ja verkostoihin (Kaikki vastaajat, n=131)

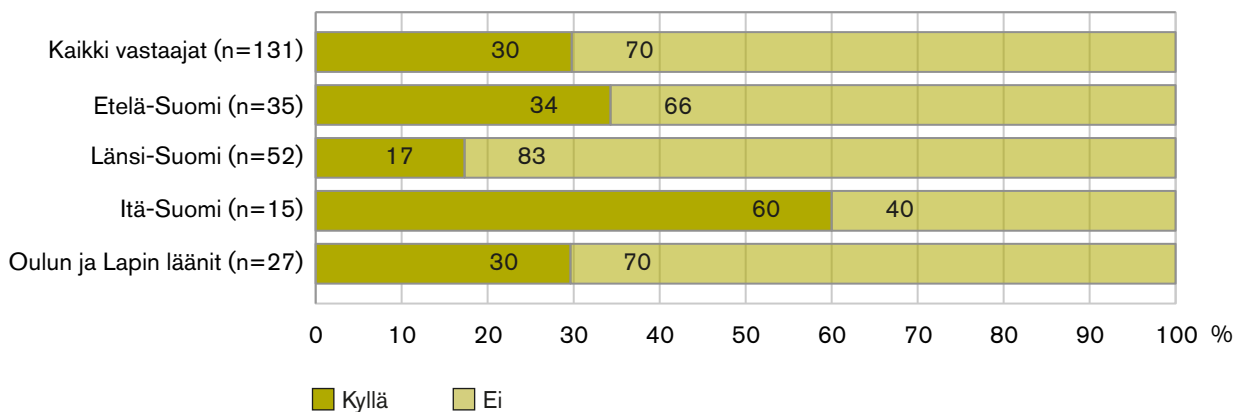
Onko kirjastonne ollut mukana valtakunnallisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana? (Kaikki vastaajat, n=131)

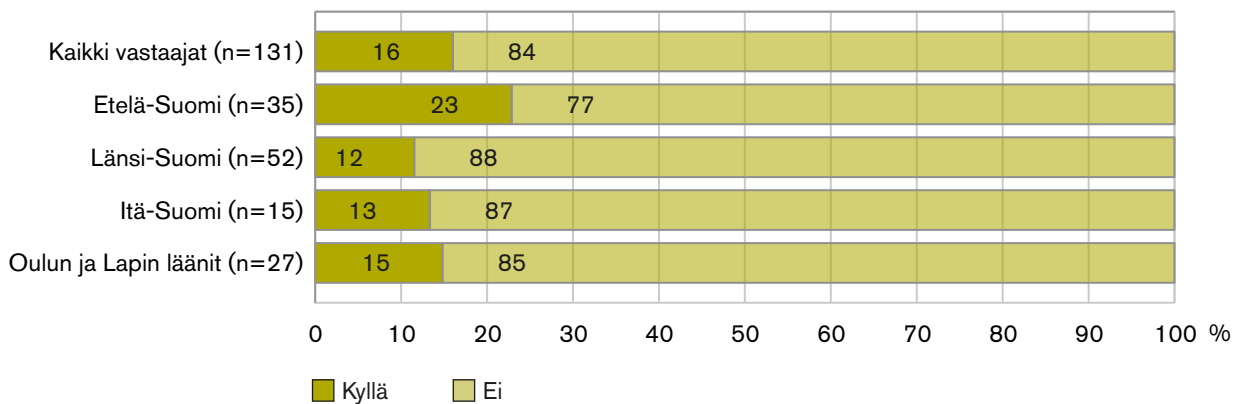
Onko kirjastonne ollut mukana alueellisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana? (Kaikki vastaajat)

Onko kirjastonne ollut mukana paikallisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana? (Kaikki vastaajat)

Onko kirjastonne säännöllisesti mukana jossakin mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa? (Kaikki vastaajat)

2.12 Henkilöstöön kuuluvan osallistuminen mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana

Kolmanneksessa kirjastoissa on ollut henkilökunnan sisäistä koulutus- tai tiedotustoimintaa viimeisen kahden vuoden aikana. Kolmessa neljästä kirjastosta on osallistuttu maakuntakirjaston tai aluehallinnon tarjoamaan alueelliseen koulutustilaisuuteen. Hieman reilu neljännes kirjastoista on osallistunut valtakunnalliseen mediakasvatushankkeen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana.

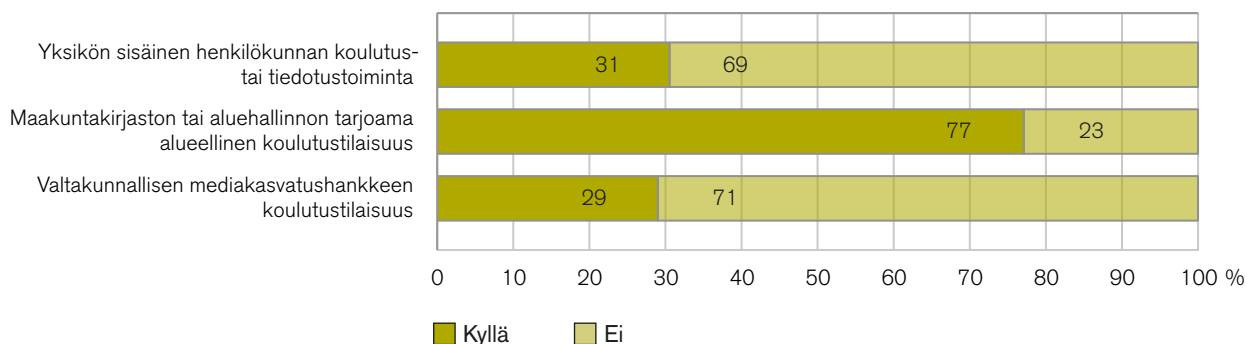
Mitä suuremmassa kaupungissa kirjasto on ja mitä enemmän fyysisiä käyntejä kirjastoon on tehty vuodessa, sitä useammin kirjaston henkilökuntaan kuuluva on osallistunut mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana. Alueittain tarkasteltuna Etelä-Suomen kirjastoissa keskimääräistä useammin henkilöstöä on osallistunut sisäiseen koulutus- tai tiedotustilaisuuteen. Itä-Suomen ja Oulun/Lapin kirjastoissa on osallistuttu keskimääräistä useammin maakuntakirjaston tai aluehallinnon järjestämään koulutustilaisuuteen. Valtakunnalliseen mediakasvatushankkeen koulutustilaisuuteen on keskimääräistä useammin osallistuttu Etelä- ja Itä-Suomen kirjastoissa.

Niiltä vastaajilta, joiden henkilöstö on osallistunut mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana, pyydettiin arvioita siitä, kuinka moneen tilaisuuteen on osallistuttu.

Kaksi kolmesta vastaajista arvioi, että koulutustilaisuuksia on ollut 2-5. Yli kymmeneen koulutustilaisuuteen on osallistuttu viidessä prosentissa kirjastoista.

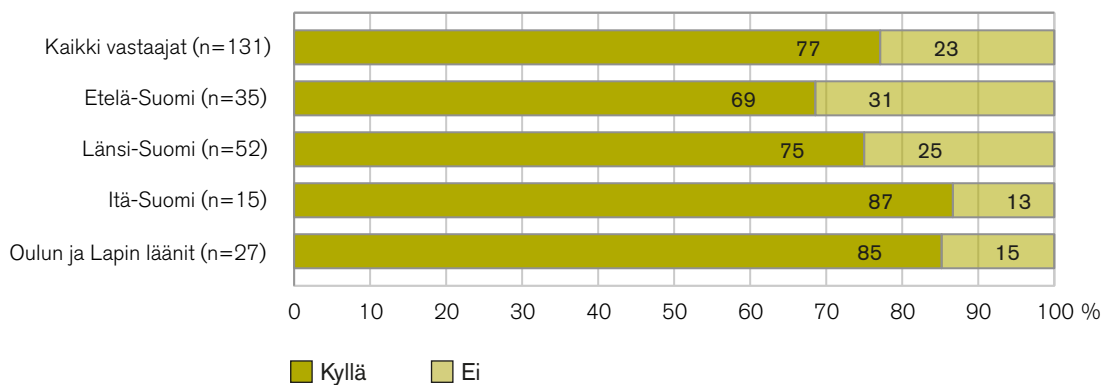
Mitä suuremmassa kaupungissa kirjasto on ja mitä enemmän sinne tehdään fyysisiä käyntejä, sitä todennäköisemmin koulutustilaisuuteen on osallistuttu yli kymmenen kertaa viimeisen kahden vuoden aikana. Myös Etelä- ja Itä-Suomen kirjastoissa on keskimääräistä muita useammin osallistuttu koulutustilaisuuksiin yli kymmenen kertaa viimeisen kahden vuoden aikana.

Henkilöstöön kuuluvan osallistuminen mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana (Kaikki vastaajat, n=131)

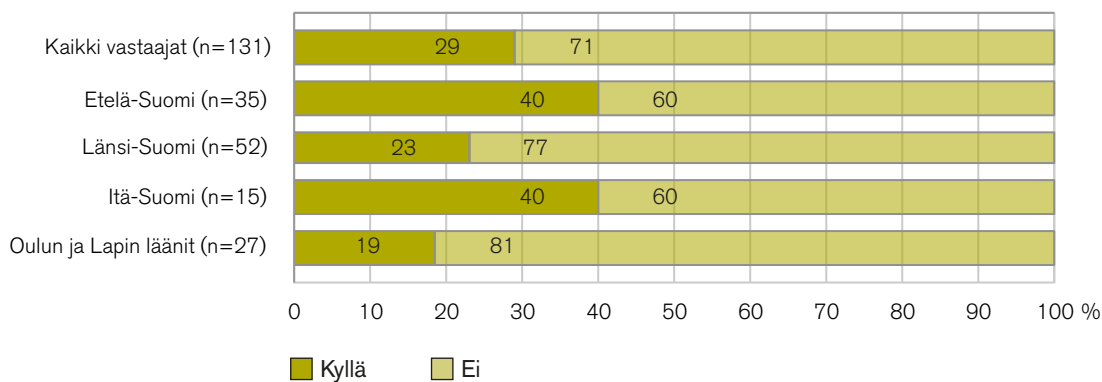
Maakuntakirjaston tai aluehallinnon tarjoama alueellinen koulutustilaisuus

(Kaikki vastaajat)

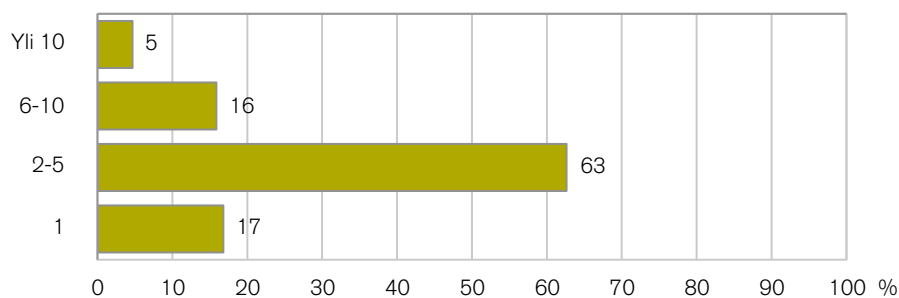
Valtakunnallisen mediakasvatushankkeen koulutustilaisuus

(Kaikki vastaajat)

Arvioi sitä, kuinka moneen mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen yksikkönne henkilöstöön kuuluvat ovat yhteensä osallistuneet viimeisen kahden vuoden aikana

(Kaikki vastaajat, n=107)

2.13 Mediakasvatuksen huomioiminen yksikön toimintasuunnitelmassa

Vastaajilta tiedusteltiin mediakasvatuksen huomioimista yksikön toimintasuunnitelmassa listaamalla viisi vaihtoehtoa, joista nämä valitsivat sopivimman. Vaihtoehdot olivat:

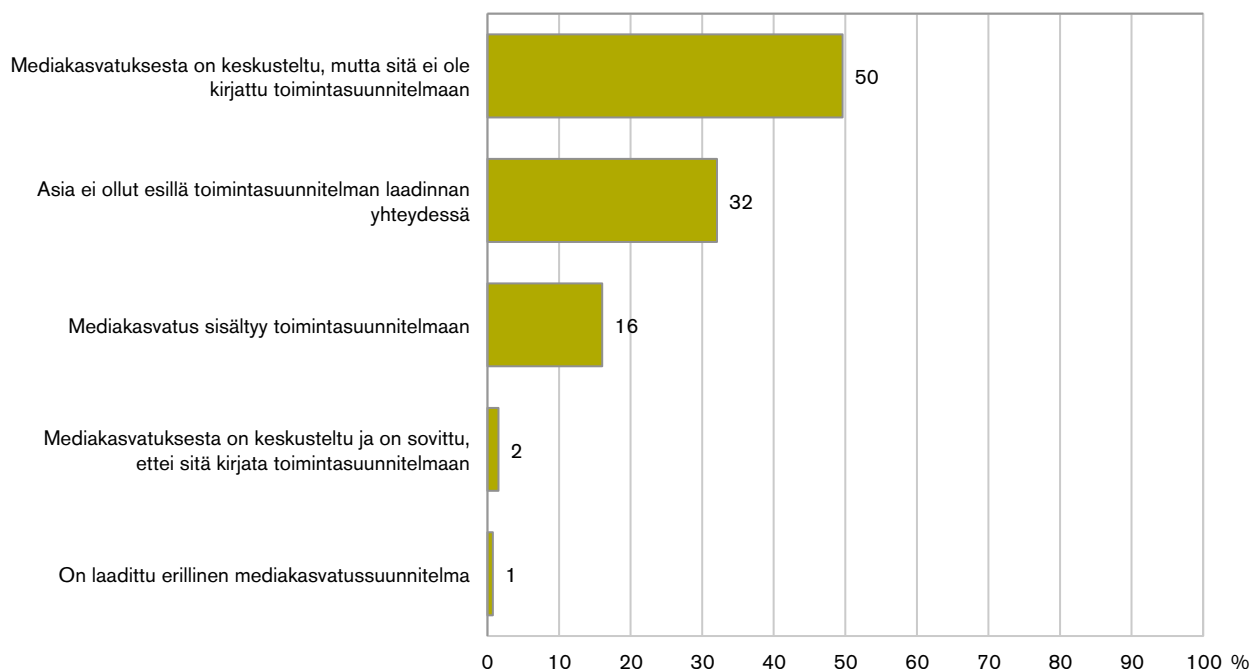
- On laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma
- Mediakasvatus sisältyy toimintasuunnitelmaan
- Mediakasvatuksesta on keskusteltu, mutta sitä ei ole kirjattu toimintasuunnitelmaan
- Mediakasvatuksesta on keskusteltu ja on sovittu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan
- Asia ei ollut esillä toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä

Vain yhdessä kirjastossa on laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma. Kuudessatoista prosentissa kirjastoista mediakasvatus sisältyy toimintasuunnitelmaan. Puolessa kirjastoista mediakasvatuksesta on keskusteltu, mutta sitä ei ole kirjattu toimintasuunnitelmaan. Otoksen kahdessa kirjastossa mediakasvatuksesta on keskusteltu ja sovittu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan. Kolmasosassa kirjastossa asia ei ole ollut lainkaan esille toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä.

Mediakasvatus sisältyy keskimääräistä useammin toimintasuunnitelmaan niissä kirjastoissa, jotka ovat isoissa kaupungeissa (yli 50 000 asukasta) ja joissa on fyysisiä käyntejä yli 500 000 vuodessa. Aluekohtaisesti tarkasteltuna merkittävin havainto on se, että Etelä-Suomen ja Itä-Suomen kirjastoissa keskimääräistä useammin mediakasvatuksesta on keskusteltu kirjaamatta sitä kuitenkaan toimintasuunnitelmaan.

Miten mediakasvatus on huomioitu yksikkönne toimintasuunnitelmassa?

(Kaikki vastaajat, n=131)

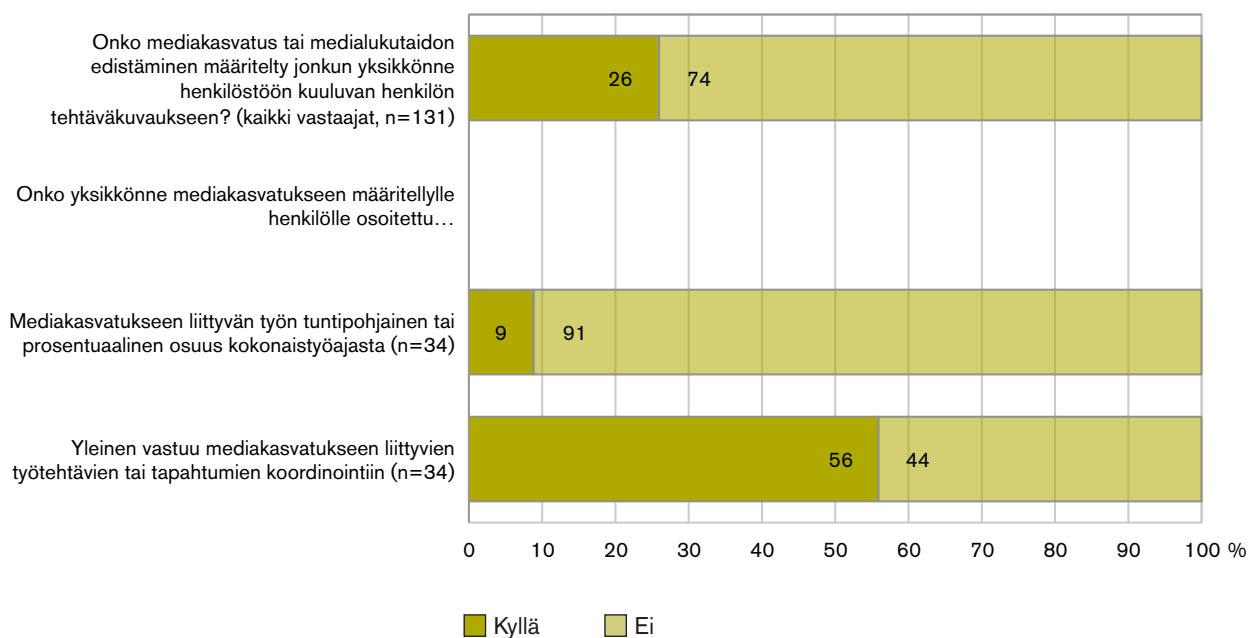
2.14 Mediakasvatus ja medialukutaidon edistäminen henkilöstön tehtäväkuvissa

Neljäsosassa kirjastoista on jonkun henkilöstöön kuuluvan tehtäväkuvaukseen määritelty mediakasvatus ja medialukutaidon edistäminen. Tästä joukosta yhdeksässä prosentissa mediakasvatukseen määritellylle henkilölle on osoitettu mediakasvatukseen liittyvän työn tuntipohjainen tai prosentuaalinen osuus kokonaistyöajasta ja 56 prosentissa kirjastoista mediakasvatukseen määritellylle henkilölle on osoitettu yleinen vastuu mediakasvatukseen liittyvien työtehtävien tai tapahtumien koordinointiin.

Mitä suuremman kaupungin kirjasto ja mitä enemmän kirjastoon on tehty fyysisiä käyntejä, sitä todennäköisemmin jonkun henkilöstöön kuuluvan tehtäväkuvaukseen on määritelty mediakasvatus ja medialukutaidon edistäminen. Etelä-Suomen kirjastoissa on hieman muita useammin mediakasvatus ja medialukutaidon edistäminen määritelty henkilöstöön kuuluvan tehtäväkuvaukseen.

Pienien kaupunkien sekä Etelä- ja Itä-Suomen kirjastoissa mediakasvatukseen määritellylle henkilölle on keskimääräistä useammin osoitettu mediakasvatukseen liittyvän työn tuntipohjainen tai prosentuaalinen osuus kokonaistyöstä. Sen sijaan suurten kaupunkien ja Itä-Suomen kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa, mediakasvatukseen määritellylle henkilölle on osoitettu keskimääräistä useammin yleinen vastuu mediakasvatukseen liittyvien työtehtävien tai tapahtumien koordinointiin.

Mediakasvatus tai medialukutaidon edistäminen henkilöstön tehtäväkuvissa

2.15 Mediakasvatuksen työtapojen toteuttamisen useus

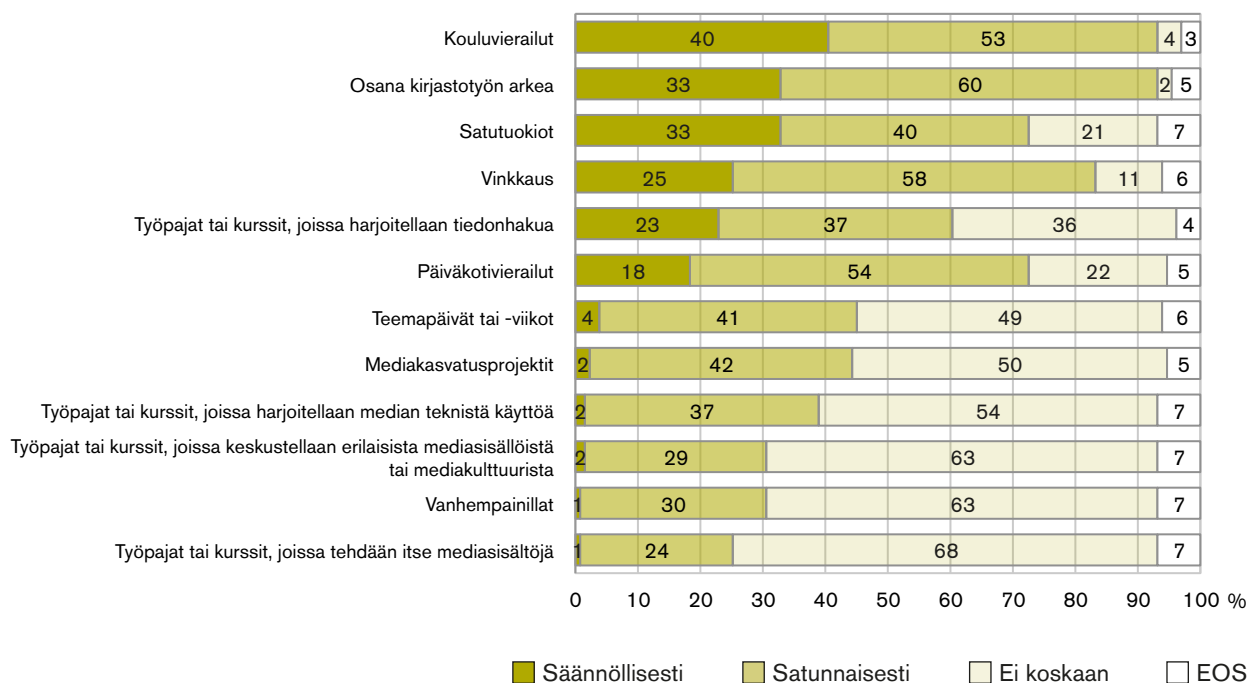
Vastaajille listattiin kaksitoista eri mediakasvatuksen työtapaa. Vastaajia pyydettiin merkitsemään kunkin työtapen kohdalla, kuinka usein heidän yksikössään kutakin työtapaa käytetään. Vastausvaihtoehdot olivat i) säännöllisesti, ii) satunnaisesti, iii) ei koskaan ja iv) ei osaa sanoa.

Useimmin käytetty työtapana on kouluvierailut, jota toteutetaan säännöllisesti 40 prosentissa kirjastoissa. Kolmasosassa kirjastossa mediakasvatusta toteutetaan säännöllisesti osana kirjastotyön arkea. Myös satutuokioita toteutetaan säännöllisesti kolmasosassa kirjastoista.

Neljäsosassa kirjastoissa toteutetaan säännöllisesti työpajoja tai kursseja, joissa harjoitellaan tiedonhakua. Muita työpajoja ja kursseja toteutetaan säännöllisesti vain harvassa kirjastoista.

Isojen kaupungin kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa on yli 500 000 käyntiä vuodessa, toteutetaan käytännössä kaikkia työtapoja keskimääräistä useammin. Etelä-Suomen kirjastossa toteutetaan keskimääräistä useammin koulu- ja päiväkotivierailuja, vinkkausta ja satutuokioita. Länsi-Suomen kirjastoissa toteutetaan keskimääräistä useammin työpajoja ja kursseja, joissa harjoitellaan tiedonhakua. Itä-Suomen kirjastoissa toteutetaan keskimääräistä useammin kaikkia muita työtapoja paitsi työpajoja tai kursseja, joissa keskustellaan erilaisista mediasisällöistä tai mediakulttuurista sekä teemapäiviä/-viikkoja. Oulun ja Lapin lääneissä toteutetaan lähes kaikkia työtapoja keskimääräistä harvemmin.

Miten usein yksikössänne toteutetaan mediakasvatusta seuraavien työtapojen kautta? (Kaikki vastaajat, n=131)

2.16 Mediakasvatuksen antaminen eri kohderyhmille

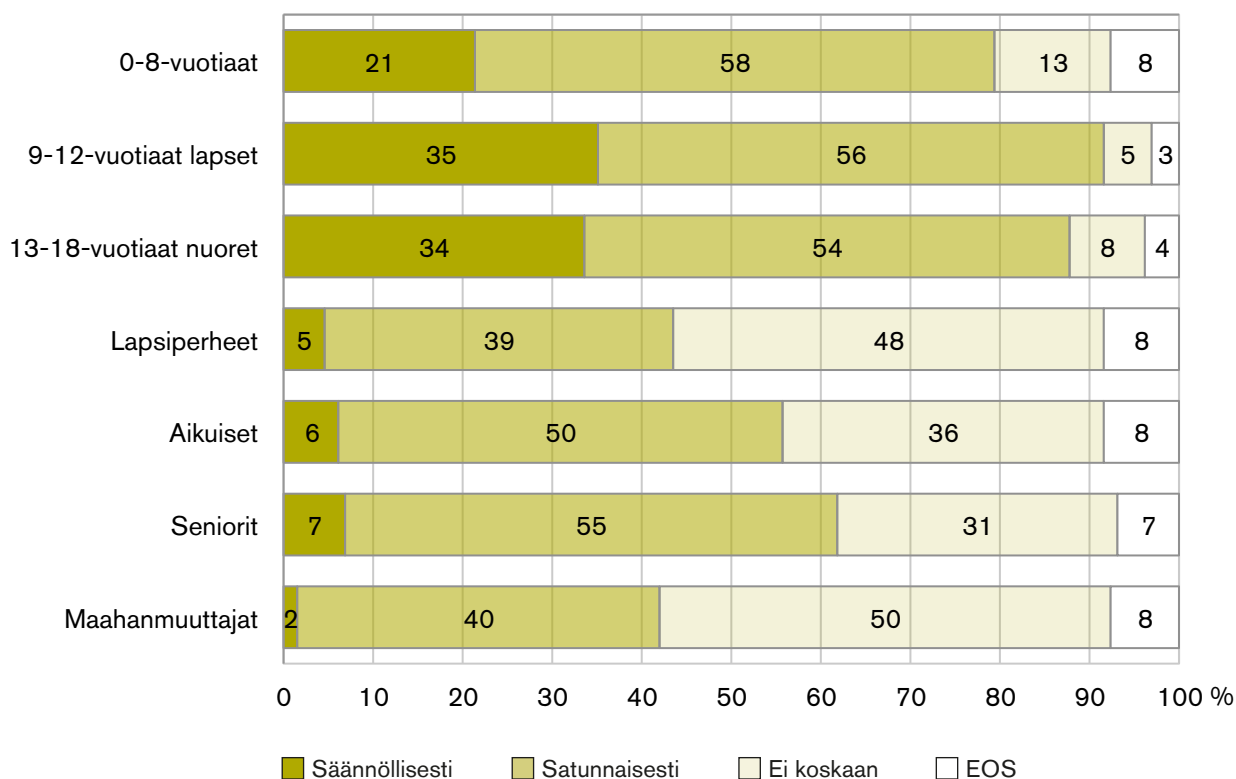
Vastaajille listattiin seitsemän eri kohderyhmää, joille mediakasvatusta mahdollisesti annetaan. Vastaajat merkitsivät jokaisen kohdalla, kuinka usein mediakasvatusta näille annetaan. Vastausvaihtoehdot olivat i) säännöllisesti, ii) satunnaisesti, iii) ei koskaan ja iv) ei osaa sanoa.

Useimmin mediakasvatusta annetaan 9-12-vuotiaille ja 13-18-vuotiaille. Näille kohderyhmille annetaan mediakasvatusta säännöllisesti kolmasosassa kirjastoista, satunnaisesti yli puolessa kirjastoista. Kaikille kohderyhmille annetaan mediakasvatusta vähintään satunnaisesti suhteellisen monessa kirjastossa. Tosin maahanmuuttajat jäävät ilman mediakasvatusta puolessa kirjastoissa. Muita kohderyhmiä, joille mediakasvatusta sanotaan annettavan joissakin kirjastoissa, ovat muun muassa kehitysvammaiset, yrittäjät, vapautuvat vangit ja opettajat.

Tutkimuksen perusteella isojen kaupunkien kirjastoissa (yli 50 000 asukasta) ja niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa, sekä Etelä-Suomen ja Itä-Suomen kirjastoissa mediakasvatusta annetaan säännöllisesti lähes kaikille kohderyhmille keskimääräistä selvästi useammin. Lapin ja Oulun lääneissä annetaan mediakasvatusta säännöllisesti kaikille kohderyhmille keskimääräistä harvemmin.

Mille kohderyhmille mediakasvatusta annetaan?

(Kaikki vastaajat, n=131)

2.17 Mediakasvatuksessa käsiteltävä media

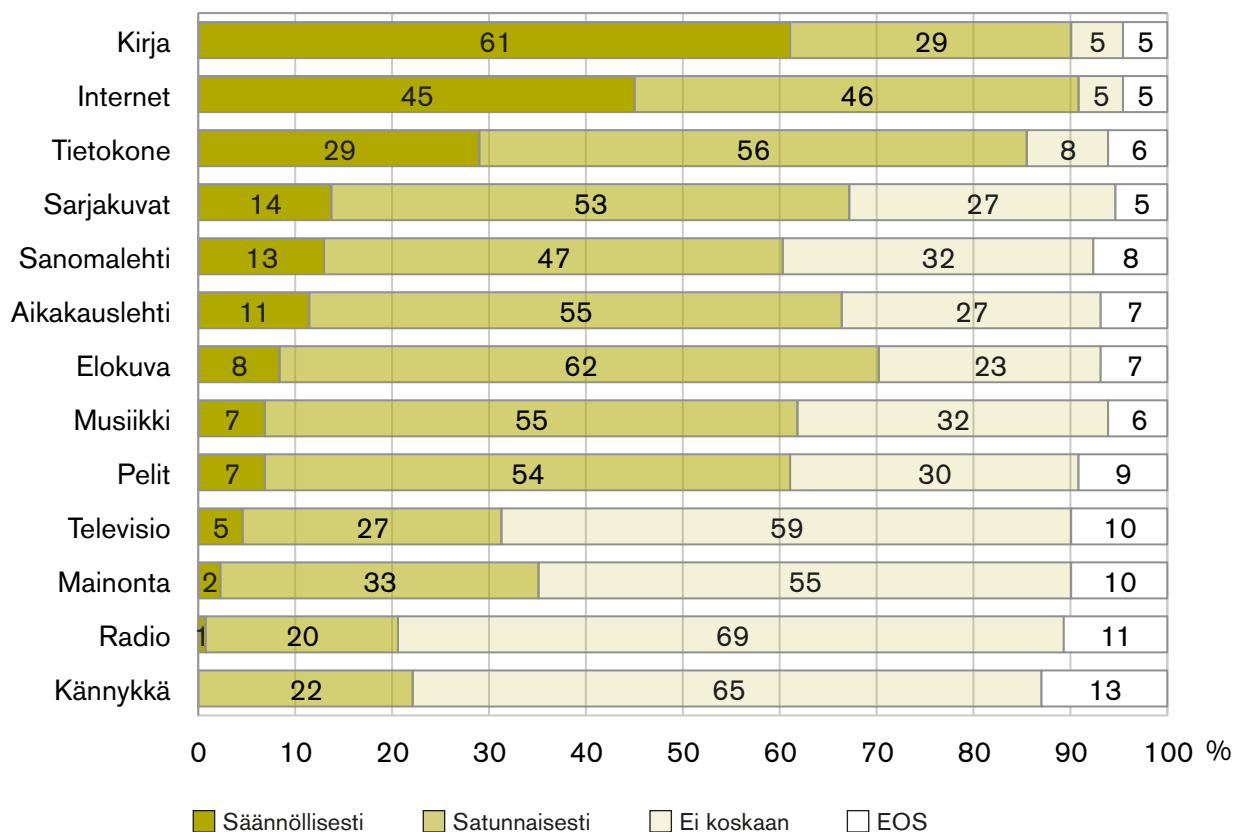
Vastaajille listattiin kolmetoista eri mediavälinettä tai muotoa, joista mediakasvatusta mahdollisesti annetaan. Vastaajia pyydettiin arvioimaan jokaisen välineen/muodon kohdalla, kuinka usein mediakasvatusta kunkin kohdalla annetaan. Vastausvaihtoehdot olivat i) säännöllisesti, ii) satunnaisesti, iii) ei koskaan ja iv) ei osaa sanoa.

Mediakasvatusta annetaan kirjaan liittyen säännöllisesti lähes kahdessa kolmesta kirjastosta. Internetiin liittyen mediakasvatusta annetaan hieman alle puolessa kirjastoista. Muihin muotoihin/välineisiin liittyen mediakasvatusta annetaan säännöllisesti selvästi pienemmässä osasta kirjastoja. Esimerkiksi radioon tai televisioon liittyen mediakasvatusta annetaan säännöllisesti erittäin harvassa.

Tutkimuksen perusteella isojen kaupunkien kirjastoissa (yli 50 000 asukasta), Etelä-Suomen kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa fyysisiä käyntejä on yli 500 000 vuodessa, annetaan mediakasvatusta säännöllisesti lähes kaikkien medioiden osalta keskimääräistä useammin.

Mitä mediaa mediakasvatuksessa käsitellään?

(Kaikki vastaajat, n=131)

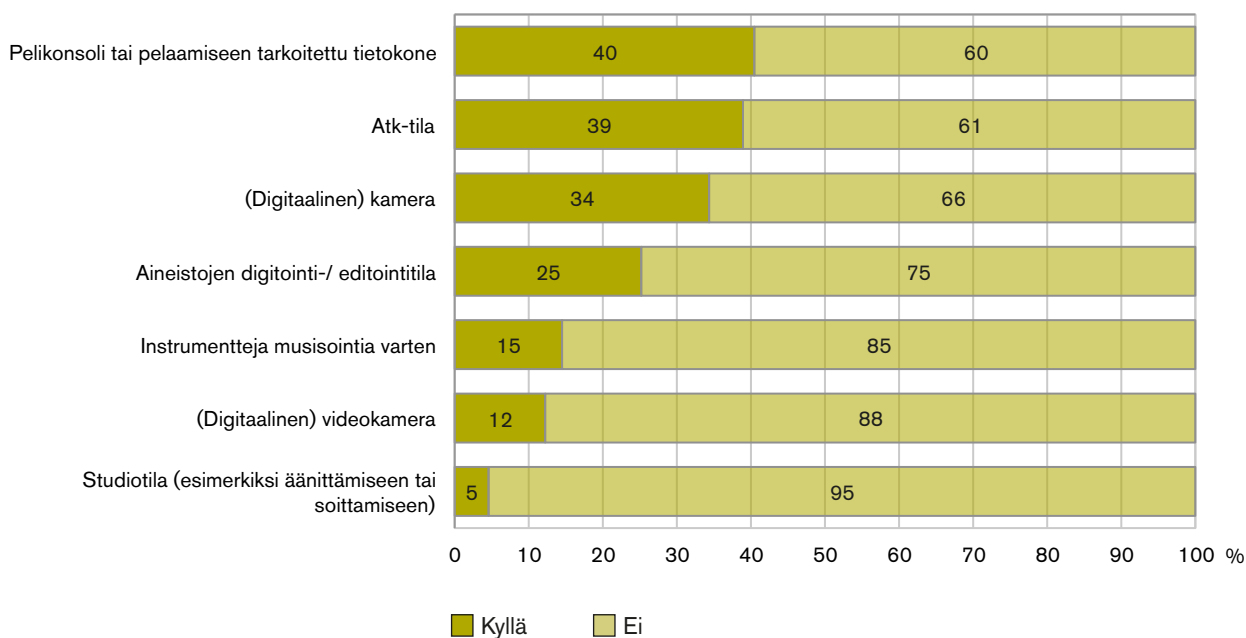
2.18 Käytössä olevat tilat ja välineet mediakasvatuksessa

Vastaajille listattiin seitsemän eri tilaa/välinettä, joita kirjastolla on mahdollisesti käytössä mediakasvatuksessa. Kahdessa viidestä kirjastossa käytössä oli pelikonsoli tai pelaamiseen tarkoitettu tietokone. Samoin Atk-tila oli käytössä kahdessa viidestä kirjastosta. Vain harvassa kirjastoista on käytössä studiotila, jota voidaan käyttää esimerkiksi äänittämiseen tai soittamiseen.

Mediakasvatuksen tilojen ja välineiden määrä korreloi selvästi kirjaston koon mukaan: mitä isompi kirjasto sitä useammin käytössä eri tiloja ja välineitä.

Millaisia tiloja ja välineitä kirjastossanne on tarjolla mediakasvatukselle?

(Kaikki vastaajat, n=131)

2.19 Yhteistyötahot mediakasvatuksen toteuttamisessa

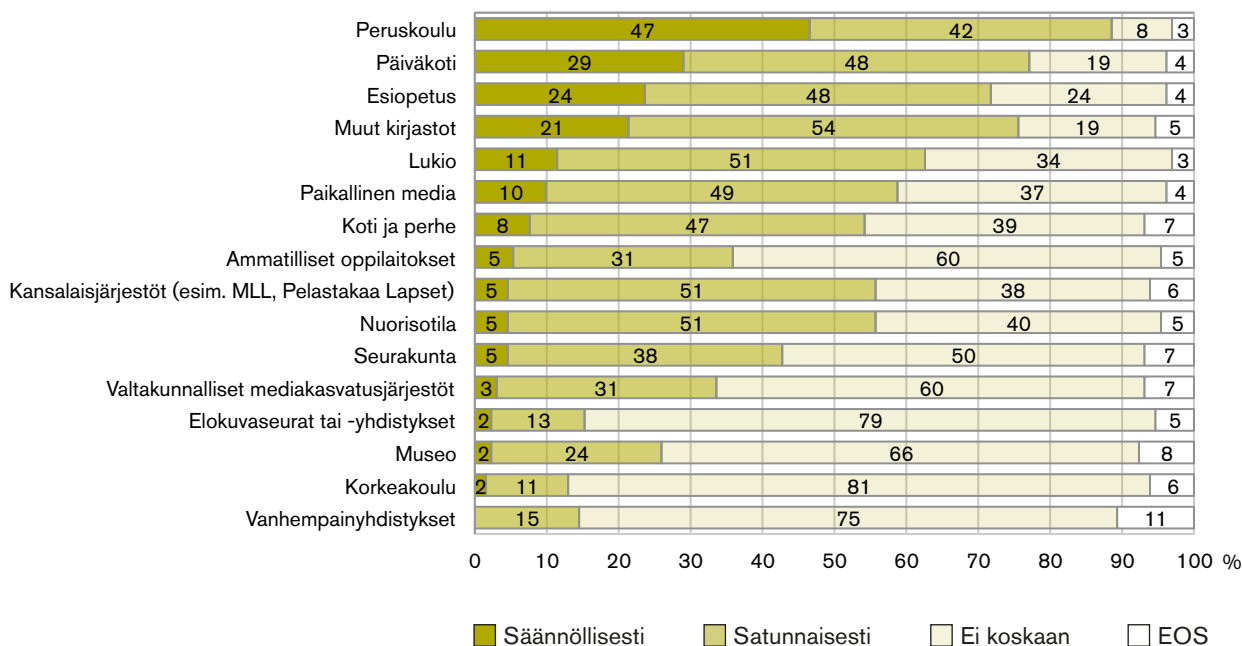
Vastaajille listattiin kuusitoista eri mediakasvatuksen yhteistyötahoa. Kunkin yhteistyötahon kohdalla vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein he ovat tekemisessä kyseisen tahon kanssa mediakasvatukseen liittyen.

Lähes puolessa kirjastoissa peruskoulu on säännöllinen kumppani mediakasvatuksessa. Päiväkotit ovat säännöllinen yhteistyötaho reilussa neljänneksessä kirjastoja ja muut tahot ovat säännöllisiä kumppaneita selvästi harvemmin.

Isojen kaupunkien kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa on yli 500 000 käyntiä vuodessa, yhteistyötä harjoitetaan keskimääräistä useammin säännöllisesti lähes kaikkien tahojen kanssa. Etelä-Suomen kirjastoissa säännöllinen yhteistyötaho on keskimääräistä useammin ammatillinen oppilaitos, esiopetus, koti ja perhe, peruskoulu ja päiväkotit. Itä-Suomen kirjastoissa säännöllinen yhteistyötaho on keskimääräistä useammin esiopetus, muut kirjastot, nuorisotila, peruskoulu päiväkotit ja seurakunta. Oulun/Lapin lääneissä säännöllinen yhteistyötaho on keskimääräistä useammin muut kirjastot. Muut tahot ovat siellä keskimääräistä harvemmin säännöllisiä yhteistyökumppaneita.

Millaisia yhteistyötahoja yksiköllänne on mediakasvatuksen toteuttamisessa?

(Kaikki vastaajat, n=131)

2.20 Kirjaston ja koulun yhteistyö

Vastaajilta tiedusteltiin, onko kirjaston ja koulun yhteistyölle mediakasvatuksessa laadittu yhteistyösuunnitelma. Yli kolmanneksessa kirjastoista yhteistyösuunnitelma on laadittu yhdessä koulun kanssa. Hieman alle kolmanneksessa on laadittu oma suunnitelma yhteistyöstä koulun kanssa. Kolmanneksessa suunnitelmaa koulun ja kirjaston välisestä yhteistyöstä ei ole laadittu lainkaan.

Suurissa kirjastoissa (fyysiset käynnit) ja Etelä-Suomen kirjastoissa yhteistyösuunnitelma koulun kanssa on laadittu yhdessä koulun kanssa keskimääräistä selvästi useammin.

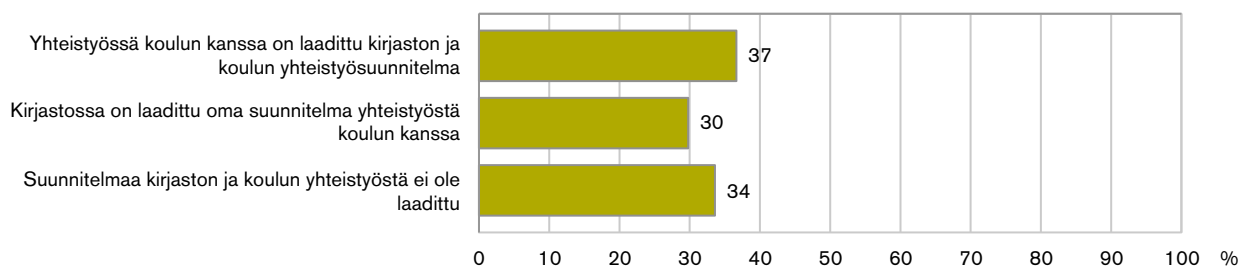
Pienemmissä kirjastoissa suunnitelma on laadittu itsenäisesti keskimääräistä selvästi useammin.

Pienemmissä kirjastoissa keskimääräistä useammin suunnitelmaa ei ole laadittu lainkaan.

Kolmanneksessa niistä kirjastoista, joissa on laadittu yhteistyösuunnitelma yhdessä koulun kanssa (n=38), suunnitelma pitää sisällään mediakasvatukseen liittyvää yhteistyötä.

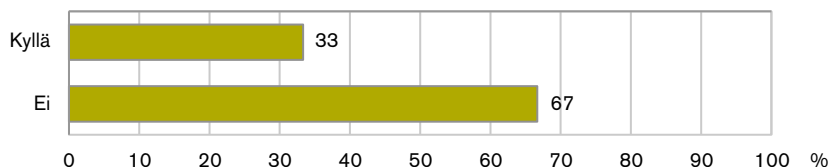
Miten yksikössänne on suunniteltu kirjaston ja koulun yhteistyötä?

(Kaikki vastaajat, n=131)

Pitääkö yksikössänne yhdessä koulun kanssa tai itsenäisesti laadittu yhteistyösuunnitelma sisällään erikseen määriteltä mediakasvatukseen liittyvää sisältöä?

(Kaikki vastaajat, n=38)

2.21 Esteet mediakasvatuksen toteuttamiselle

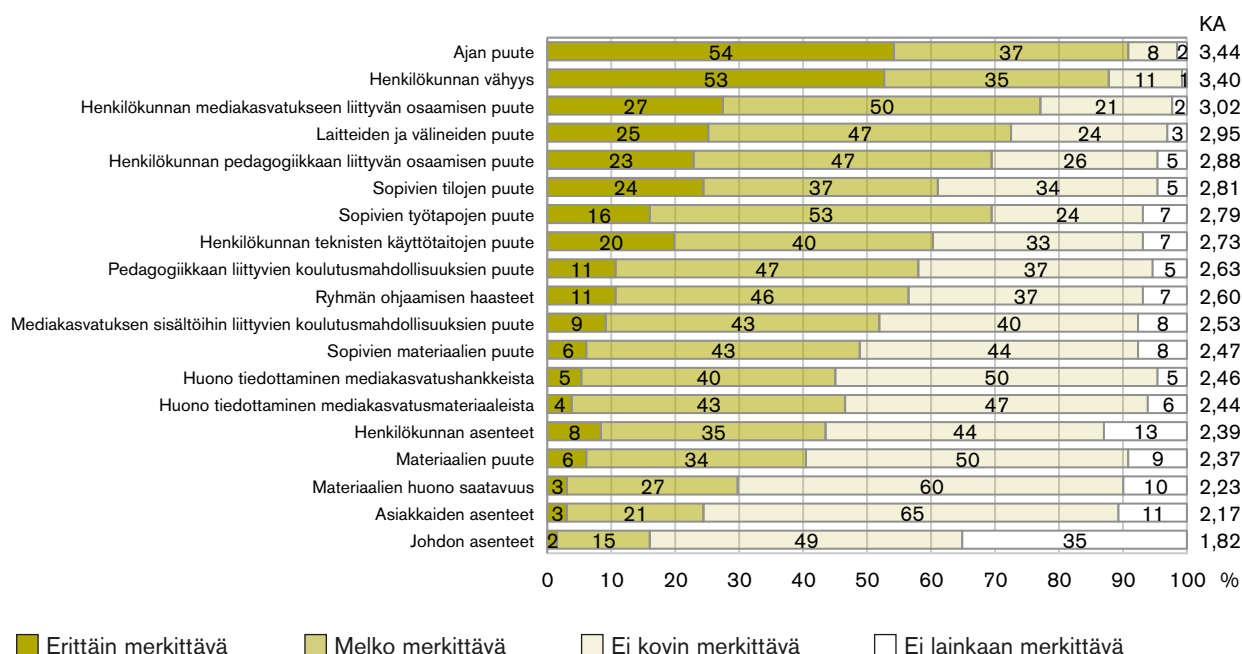
Vastaajille listattiin yhdeksäntoista asiaa, jotka mahdollisesti ovat esteinä mediakasvatuksen toteuttamiselle. Vastaajia pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla kutakin asiaa sen mukaan, kuinka merkittävänä esteinä ne niitä pitävät.

Selvästi merkittävimmät esteet olivat ajan puute ja henkilökunnan vähyys, joita erittäin merkittävänä piti hie-
man yli puolet vastaajista. Vain harvoin erittäin merkittävänä esteinä pidetään materiaalin huonoa saatavuutta,
asiakkaiden asenteita tai johdon asenteita.

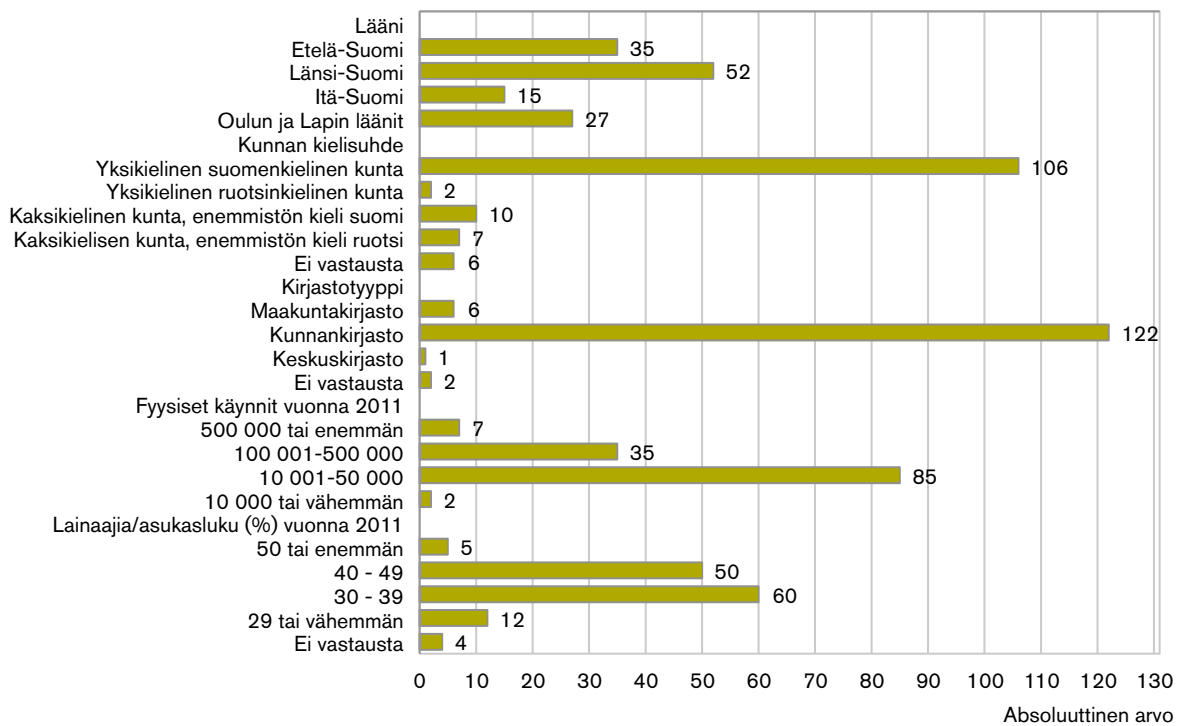
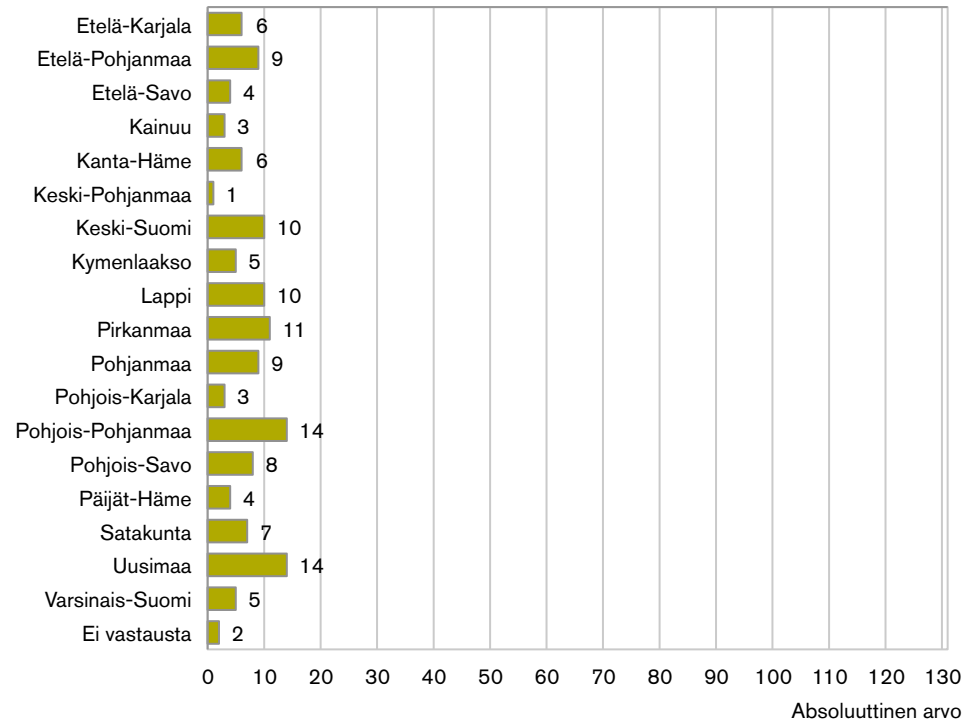
Ajan puute ja henkilökunnan vähyys ovat erittäin merkittäviä esteitä keskimääräistä useammin pienempien
kaupunkien sekä Etelä-Suomen kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa on keskimääräistä vähemmän fyysisiä
käyntejä vuodessa.

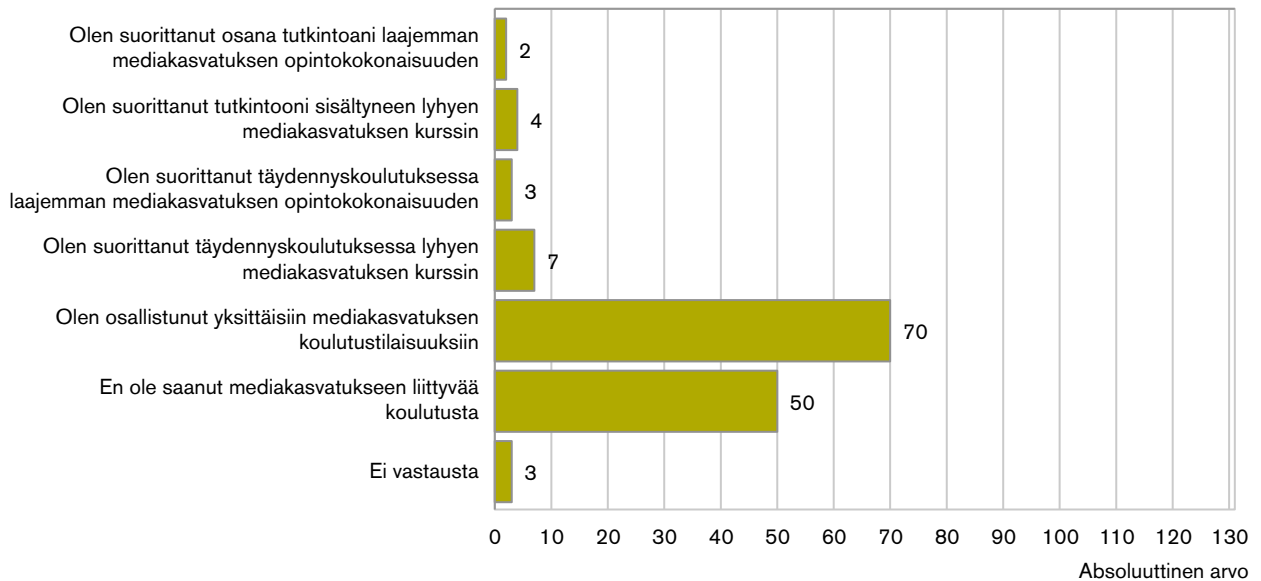
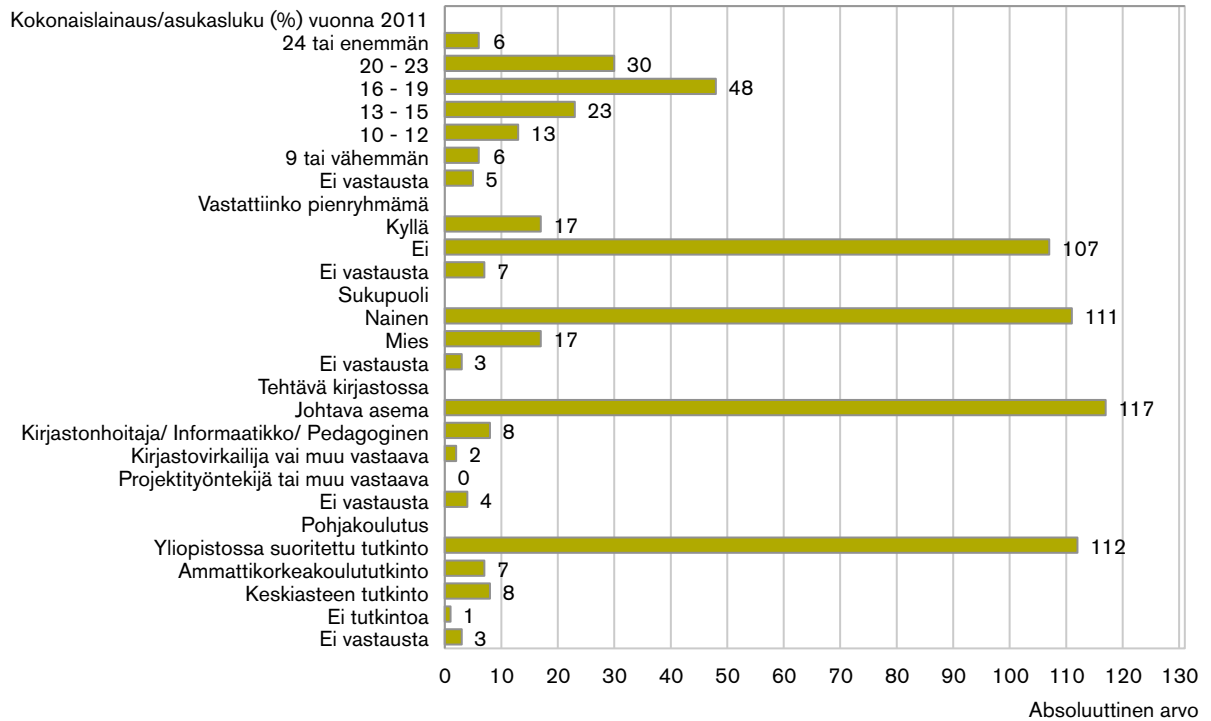
Miten merkittävänä esteinä mediakasvatuksen toteuttamiselle pidätte seuraavia?

(Kaikki vastaajat, n=131)

2.22 Vastaajarakenne

3 Puheenvuoroja mediakasvatuksen kehittämistä kirjastoissa

Mika Mustikkamäki
FM, YTK

3.1 Lukutaidot kirjaston ja mediakasvatuksen kulmakivinä

Kirjastosta

Yksi kirjastojen tärkeimmistä tehtävistä on yhteisöjen ja laajemmin kansakuntien lukutaidon kehittäminen ja ylläpitäminen. Kaikki kirjastojen palvelutuotanto aukioloajoista verkkopeliturnauksiin on jossakin suhteessa tähän lähtökohtaan. Lukutaitoon ja lukutaitoisuuteen liittyy läheisesti kansalaisuuden ja osallisuuden ajatukset – ovathan tekstien tuotannon ja tulkinnan käytännöt yksiä keskeisimmistä inhimilliseen kulttuuriin liittymisen tavoista. Alustan seuraavia kirjastojen käytännön mediakasvatustyön artikkeleja pohtimalla yleisemmällä tasolla teknologisoitumista ja kirjastojen mediakasvatustyön ja lukutaidon suhdetta. Mukana olevat artikkelit ovat toiminta- ja tapauskuvausten ohella luettavissa myös keskustelemina näkökulmina joihinkin mediakasvatuskyselyn tuloksista.

Viime aikojen kirjastopuheen aiheeksi on tietojärjestelmien ja niiden kehityksen logiikalle antautumisen lisäksi noussut muuttuvat lukutaidon käsitykset. Tieto- ja viestintäteknikan kaikenkattavuus ja teknologian hyödyntäminen sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä ovat muuttaneet joukkoviestinnän ja laajemmin mediakulttuurin asemaa keskusteluagendan asettajana ja yhteisöllisyyden rakentajana. Tietosisältöjen luominen ja jakelu on tasaarvoistunut samalla kun julkaisukynnyksen madaltuminen on johtanut erilaisiin kiistoihin sanan- ja mielipiteen vapauden merkityksistä. Sama muutos on asettanut uudenlaisia olettamuksia oppimiselle, sivistykselle ja aktiiviselle kansalaisuudelle. Tässä valossa lukutaito – sen muodot ja käytännöt – on herkässä asemassa ja siten kirjastotoiminnan tulevaisuuden ennakoinnin ja kehittämisen ytimessä.

Yleinen kirjasto lienee ainakin suomalaisittain tarkastellen yksi ainoista katsomuksellisesti neutraaleista julkisista instituutioista. Sen palveluista nauttiminen ei syrji käyttäjiään iän, sukupuolen tai sosioekonomisen aseman perusteella. Moniarvoisuus on kirjastotoiminnan ytimessä. Kirjasto on myös yksi harvoista paikoista, joissa oleskelu ei vaadi asiakkuutta tai kaupallisesti motivoituneille tarkoituksiperille altistumista. Lisäksi kirjastot toimivat usein keskuksina monipuoliselle vapaan sivistystyön tarjonnalle. Tästä näkökulmasta voisikin sanoa,

että kirjastolle historiallisesti asetettu rooli tiedon ja aineistoihin pääsyn portinvartijana on muuttunut enemmän mahdollistajaksi ja kirjasto itsessään eräänlaiseksi kansalaisuuden ja yhteisöllisyyden ekosysteemiksi. Tähän viittaa myös jatkuvasti lisääntyvä kirjastojen tapahtumatuotanto ja toimintojen avautuminen omien seinien ulkopuolelle.

Lukutaidosta

Kuten todettua, kirjastotoiminnan alkutaipaleilta lähtien kirjaston ytimessä on ollut lukutaito. Lukutaito ei kuitenkaan liity pelkkiin lineaarisiin, painettuihin teksteihin. Lukutaidossa tapahtunut käsitteellinen muutos ja siitä seuraava haaste liittyy ensinnäkin lukutaidon subjektiin. Vaikka yleisesti myönnetäänkin, että perustason luku- ja kirjoitustaito täytyy jokaisen ihmisen edelleen itsenäisesti kehittää, lukutaidon soveltaminen on siirtynyt yhä enemmän yhteisöllisen piiriin. Lukutaidon sosiaalisen merkityksen lisäksi huomiota on kiinnitetty sen kontekstuaalisuuteen.

Lyhyesti luonnehtien yhtäältä erilaisten monimediaisten tekstien lukutaito toteutuu eri tavoin, erilaisissa paikoissa, osana erilaisia käytäntöjä ja yhteisöjä. Toisaalta lukutaidon kohde on muuttunut, tai pikemminkin hajautunut. Tämä liittyy erityisesti edellä mainittuun monimediaisuuteen ja multimodaalisuuden (esimerkiksi kuva, ääni, video, pelimekaniikka) hallintaan, mutta myös informaation lisääntymisen johdosta saatavilla olevien aistiärsykkeiden suodattamiseen. On syntynyt joukko uuslukutaitokäsitteitä, joilla käsitteiden moninaisuutta pyritään hallitsemaan. Itsestäänselvyyden toteamisenkin uhalla on syytä muistuttaa ja sanoa ääneen, että kirjastojen perinteisesti tuntema lukutaidon käsite on sulautumassa käsityksiin ”uudesta lukijasta” ja ”uusista lukutaidoista”.

Merkille pantavaa on, että IFLA (kirjastoalan järjestöjen kansainvälinen liitto) julkaisi keväällä 2012 oman suosituksensa, jossa keskeisiksi uuslukutaitokäsitteiksi poimittiin media- ja informaatiolukutaito. Nämä kaksi käsitettä ovat olleet jo aiemmin kirjaston tärkeimmät lähestymistavat, mutta nyt perinteisemmän informaatiotieteiden lukutaitonäkökulman rinnalle nostettiin UNESCO:n kannanottojen mukaisesti myös viestintä- ja kasvatustieteiden perinteistä nouseva medialukutaito. Tämä on hyvin linjassa ajatuksen kanssa, jossa kirjasto on yhteiskunnallisesti paljon muutakin kuin tallennetun ja luokitellun informaation varanto tähän informaatioon liittyvine tietopalveluineen.

Media- ja informaatiolukutaidon kokonaisuutta painottamalla keskusteluun voidaan nostaa myös kirjastojen kokoelmien hämmästyttävä monipuolisuus, fakta- ja fiktioaineistojen rinnakkaisuus, uusien digitaalisten sisältöjen merkitys sekä laajemmin katsottuna myös viestintä- ja mediamailman käynnissä oleva rakennemuutos. Mikä merkityksellisintä, mediakasvatuksen näkökulmasta juuri medialukutaitoisuus on se alati muuttuva ja kehittyvä tila, jota kohti mediakasvatukseksi kutsutulla prosessilla pyritään.

Osaamisesta

Alati kehittyvässä toimintaympäristössä myös kirjaston itse täytyy vaikuttaa roolinsa ja merkityksensä määrittelyyn. Viime kädessä suomalaisissa yleisissä kirjastoissa toimitaan kirjastolain ja -asetuksen puitteissa sekä kunnallisten palvelujen tuotantomallien raameissa. Kirjastolaitoksen toimintaa pitäisikin kehittää ja ohjata ennakkoluulottomasti näistä lähtökohdista käsin. Organisaatiotasolla lainsäädännön, kirjastoasetuksen sekä erilaisten kehittämisrahoitusten pitäisi motivoida kirjastoja tarkastelemaan toimintojaan tulevaisuuden lukutaitovaatimuksia ja käytäntöjä huomioiden. Koska kirjastoon liittyy vahvasti sivistyksellinen arvo, tulisi vuorovaikutusta koulun kanssa kehittää yhteisin voimin. Monissa kirjastoissa tietotekniset valmiudet ovat paljon kouluja paremmalla tolalla, ja kirjastoaineistoa voisi hyödyntää jo nyt tavoitteellisemmin monipuolisten ja monimediaisten lukutaitojen kehittämiseen.

Aktiivinen ja tavoitteellinen kirjaston tekemä mediakasvatus vaatii kuitenkin täydentävää koulutusta ja relevantin osaamisen rakentamista. Yksittäisinä kehittämishankkeina ja ulkopuolisella rahoituksella toteutetut edistämistoimet saattavat helposti jäädä yksittäisiksi interventioiksi, joissa uudet näkökulmat ja työtavat eivät ehdi vakiintua osaksi ”normaalia” toimintaa. Toisaalta tällaiset interventiot saattavat antaa hyviä mahdollisuuksia pysähtyä hetkeksi miettimään kirjaston identiteettiä ja toiminnan lähtökohtia arkisen kiireen keskellä. Yksittäisten koulutuspäivien lisäksi tulisi tarkastella laajempia koulutuspaketteja, jotka mahdollisuuksien mukaan olisi hyvä toteuttaa työn ohella. Tavoitteelliset ja työelämälähtöiset sisällöt voisivat mahdollistaa kirjastojen kehittämishankkeet projektilähtöisen oppimisen keinoin.

Kyselytuloksista nähdään, että kirjastoammattilaisilla on monipuolisesti sekä pedagogista että mediataitoihin liittyvää osaamista. Maakuntakirjastojen ja aluehallinnon järjestämä koulutus tavoittaa lähes neljä viidestä vastaajasta. Vallitsevan tilanteen pohjalta voisikin olla hyvä kääntää katse vertaisoppimiseen ja -ohjaukseen. Kentällä on aistittavissa toiveita ja motivaatioita mediakasvatusvastuun jäsentämiseen osajalähtöisesti, jossa kullakin toimijalla on oma näkökulmansa kohteeseen. Se, mitä kaivataan, on sovitut tehtävänjaot ja esimerkiksi kunnalliset hallinnonalakohtaiset jaot ylittävä yhteistyö. Myös valtakunnallinen toimijaverkosto olisi hyvä tapa jakaa tietoa ja rakentaa yhteistä käsitystä mediakasvatuksen toteuttamisesta. Verkostojen olisi hyvä kohdata sosiaalisen median lisäksi myös kasvokkain. Vertaisoppimisen lisäksi avainsana on yhteistoiminnallisuus, mikä vaatii rohkeutta, keskustelua ja avoimuutta. Nämä ovat jo sinällään osa uusien lukutaitojen ja ”uuden vuosituhannen oppimisihanteiden” taustalla vaikuttavaa eetosta. Muutokseen reagoimista ohjaa refleksiivinen ja kriittinen suhtautuminen omaan ammattitaitoon ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Painopisteistä

Mihin suuntaan tavoitteellisesti mediakasvattava ja erilaisiin lukutaitoihin kiinnostuksella tarttuva kirjasto on menossa, ja millaisin päämäärin? Kyselyn tuloksiin peilaten voisi arvioida, että mediakasvatuksen juurtuminen kirjastoihin on käynnissä oleva prosessi, johon ollaan ottamassa enenevässä määrin myös perinteisemmistä kirjaston aineistoista poikkeavaa näkökulmaa. Kirjat, lukemaan innostaminen, tiedonhallintataidot sekä faktan ja fiktion erottaminen ovat tärkeimmiksi koettuja asioita. Erilaisten aineistojen olemassa olon tunteminen ja internet ovat myös tärkeitä teemoja kirjastoissa käsiteltäviksi. Nämä kyselyn vastauksissa kärkeen sijoittuneet kategoriat on muistettava nähdä myös laajemmassa kontekstissa edellä mainitun teknologisoitumisen ja lukemisen muutoksen yhteydessä. Kirja ei ole yksiselitteinen käsite. Fakta ja fiktio ovat korostuneesti internetin osalta kiistanalaisessa suhteessa. Tiedonhankinta ja -hallintataidot vaativat kriittisyyttä ja kokemuksellista toimijuutta.

Eräs mielenkiintoinen trendi kyselyvastauksissa on yhtäältä median tuotannon ja mediateollisuuden taustojen ymmärtämisen, ja toisaalta oman sisällöntuotannon tukemisen ja itseilmaisun kannustamisen vähäiseksi koettu merkitys. Samaan aikaan useissa kirjastoissa on panostettu käyttäjien omien aineistojen digitalisointiin ja editointiin tarjottaviin resursseihin. Kirjaston käyttäjille toteutettavia sisällöntuotannollisia tiloja suunniteltaessa olisi syytä pohtia tarkemminkin, halutaanko käyttäjille tarjota pelkkä pääsy teknisiin laitteisiin – ja kenties liikkeelle auttaviin opastuksiin. Pitäisikö palveluun kuulua lisäksi esimerkiksi ohjattua työpajatyöskentelyä ja käyttäjien aineistoista syntyviä keskusteluja tai näyttelyitä? Voisiko käyttäjien digitoituja aineistoja hyödyntää kirjaston oman kokoelman esittelyssä uusin tavoin?

Erityisesti lasten ja nuorten kanssa kirjastoilla olisi vahvaa potentiaalia toimia itseilmaisun ja luovuuden paikkoina. Tämä voisi toteutua teknologisesti, kun kirjastossa olevia laitteita käytettäisiin koulujen usein vaatimattomasti varustettujen tietoteknisten ratkaisujen tukena. Lisäksi kirjastoissa on henkisen avaruuden lisäksi fyysistä tilaa sekä seinä- että lattiapinta-alana. Virtuaalisten ja fyysisten toimintaympäristöjen tarjoaminen ja niiden käytössä tukeminen voisi olla aiemmin mainitun osallisuuden ja yhteisöllisyyden ekosysteemin perustana. Yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tehdään jo nyt laajalti, ja yhteistyöverkoston osana kirjastonkin käyttäjien kohderyhmä ulottuu aidosti vauvasta vaariin. Kaikkiin kansalaisiin.

Mediakasvatuksen ja lukutaitojen edistämisessä kirjasto on myös todellinen silta muodollisen ja epämuodollisen – kouluopetuksen ja vapaa-ajan käytänteiden – välillä. Aiemmin todetun mukaisesti kirjasto on edelleen todellinen matalan kynnyksen julkinen tila. Kaikki edellä mainittu antaa todellisia ja konkreettisia mahdollisuuksia kirjaston mediakasvatuksellisen roolin määrittelyyn ja rakentamiseen yhteistyössä erilaisten toimijoiden kanssa. Tämä kyselytutkimuksen tulokset ja seuraavat artikkelit pohjustavat omalta osaltaan keskustelun ja työn jatkamista.

Esitän lopuksi kyselytutkimuksen tulosten pohjalta viisi kysymystä, joiden kautta mediakasvatuksen ja lukutaitojen kehittämistä kirjastoissa voitaisiin jatkossa pohtia.

- 1 Peruskoulun rooli mediakasvatuksessa nähdään erittäin tärkeänä ja noin kolmannes vastaajista pitää myös kirjastoa erittäin tärkeänä mediakasvattajana. **Miten kirjasto asemoi itsensä suhteessa muihin mediakasvatustoimijoihin, ja miten yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa edistetään?**
- 2 Internetin ja teknologian viestinnällinen merkitys nähdään perinteisten aineistojen lisäksi tärkeänä mediakasvatuksen kohteena. **Millä keinoilla kirjaston toimintaympäristöä kehitetään niin, että mediakasvatuksessa voidaan hyödyntää useimpia käyttäjille relevantteja aineistoja? Miten käyttäjiä voitaisiin osallistaa palveluiden suunnittelussa?**
- 3 Itseilmaisu sanoin tai teoin on inhimillisen kulttuurin tärkeä voimavara. Vuorovaikutteinen media mahdollistaa uusia tapoja toteuttaa kansalaisuutta ja osallistua maailmanlaajuisiin yhteisöihin. **Millaista fyysistä ja aineetonta tilaa ja mahdollisuuksia kirjasto voi luoda mediassa ja informaation keskellä kasvamiselle?**
- 4 Verkostojen hyödyntäminen ja hyväksi todettujen käytäntöjen jakaminen on todettu usein ajattelua rikastavaksi. **Miten osaamisen täydentämistä ja koulutusta voitaisiin kehittää myös vertaisoppimisen näkökulmasta, ja millainen mahdollistava ja ohjaava rooli maakuntakirjastoilla ja aluehallinnolla voisi tässä olla?**
- 5 Mediakasvatuksen edistämiseksi on paremmin tilaa, jos asia kirjataan toimintasuunnitelmiin ja työntekijöiden toimenkuviin. Tällä voisi olla vaikutusta myös mediakasvatuksen toteuttamisen esteiden helpottumiseen. **Miten mediakasvatus saadaan suunnitelmalliseksi osaksi kirjaston toimintaa? Voidaanko jostain olemassa olevasta luopua tai painottaa muita vapautuvia resursseja mediakasvatukseen?**

Mediakasvatus ei ole atomitiedettä

Pirjo Sallmén

Suunnittelija (mediakasvatus)

Kirjastot.fi

Taustaa kirjastojen mediakasvatustyölle

Voi sanoa, että mediakasvatus kirjastoissa lähti käyntiin vuonna 2006, jolloin Suomen Kirjastoseura aloitti mediakasvatustoiminnan Uimarengas mediatulvaan – kirjastosta -hankkeella. Hankkeelle palkattiin koordinaattori aluksi neljäksi kuukaudeksi, laadittiin lista mediakasvatusaineistoista ja tehtiin idealista kirjastojen toimintamuodoista mediakasvatuksen toteuttamiseksi. Tuolloin järjestettiin myös 12 koulutustilaisuutta kirjastojen työntekijöille ja heidän kouluttajilleen. Hankkeen taholta tuettiin vanhempainiltojen järjestämistä kirjastoissa ja pienten kirjastojen osallistumista seminaareihin. Järjestettiin yleisötilaisuuksia yhdessä Mediamuffinssin ja Yleisradion Mediabussin kanssa. Projektissa mukana olleet kävivät myös puhumassa kirjastojen tilaisuuksissa.

Superkirtsin ja Lapset, media ja kirjastot-hanke

Vuodesta 2007 toimin hankkeen päätoimisena koordinaattorina aina vuoteen 2011 saakka¹. Tuona aikana luotiin pohjaa kirjastojen mediakasvatukselle ja tehtiin paljon työtä, että saatiin epäileväisimmätkin uskomaan, että mediakasvatustyö on myös kirjastojen vastuulla. Hankkeen aikana luotiin myös uudenlaisia koulun ja kirjaston yhteistyömalleja, ja siitä tehtiin myös julkaisu sekä suomeksi että ruotsiksi.

¹ http://wiki.kirjastot.fi/index.php?title=Mediakasvatushanke#Mediakasvatushanke_2007_-_2011

Näin jälkeenpäin ajatellen se kaikki, mitä tuona aikana aikaan saatiin, ei ollut ihan vähäistä. Paitsi, että mediakasvatuksen ajatus saatiin kirjastoihin, myös paljon konkreettista tehtiin. Omasta mielestäni parhain saavutus oli mediakasvatuksen aluekouluttajien koulutus. Vuosina 2008–2010 koulutettiin parikymmentä kirjastoammattilaista, joiden tehtävänä oli edelleen kouluttaa oman kirjastonsa työntekijöitä, esitellä kirjastojen mediakasvatusta kouluissa ja päiväkodeissa sekä yhteistyössä ELY-keskusten kanssa suunnitella alueellisia koulutuksia ja myös kouluttaa. Jälkeenpäin olen kysellyt koulutuksiin osallistuvilta mitä mieltä he olivat tällaisesta tavasta lähestyä mediakasvatusta. Seuraavassa muutama esimerkki vastauksista.

Mikä on ollut koulutuksen parasta antia?

Vastaaja 1: Kaiken kaikkiaan koulutus on onnistunut tarjoamaan tietoa, joka on muuttanut omaa käyttäytymistä ja asennoitumista. Jopa maailmankuvaa.

Vastaaja 2: Ehdottomasti ympäri Suomea työskentelevien kirjastolaisten tapaaminen. Luennoilla kuulua on monesti jatkojalostettu lounas- ja kahvipöydissä. Näitä tapaamisia jään kaipaamaan

Vastaaja 3: Käytännön taitojen ja uusien ajatusten lisäksi kollegiaalinen verkosto, joka muodostui varsinkin kaksipäiväisten koulutusten ”oheistuotteena”. Pidän yhä yhteyttä mm. facebookin kautta, saan heiltä uusia ideoita ja voin testata ajatuksia, tiedustella hyviä puhujia koulutuksiin jne.

Pidätkö kirjastojen kannalta tarpeellisena jatkaa tällaisia koulutuksia ja mihin suuntaan haluaisit niitä kehittää? Jos olet sitä mieltä, että tällaista koulutusta ei tarvita, mitä tarjoaisit tilalle?

Vastaaja 1: Jos kirjastolaitoksen tulevaisuus halutaan nähdä jonakin muuna kuin kirjavarastoina, mediakasvatus alan peruskoulutuksessa on oleellista. Superkirtsin kaltaiset täydennyskoulutukset ovat kuitenkin ehdottoman tärkeitä, sillä suurella osalla työssä olevasta kirjastohen-

”

kilöstöstä ei ole omassa peruskoulutuksessaan kuulut mediakasvatuksesta ja toisaalta median nopea muutos vaatii säännöllistä tietojen ja näkökulmien päivittämistä ja asian äärellä hereillä pitämistä.

Vastaaja 2: Pidän tärkeänä. Verkostoituminen on todella tärkeää ja hyödyllistä. Olen saanut paljon vertaistukea ja vinkkejä paitsi mediakasvatukseen myös muuhun kirjastotyöhön.

Vastaaja 3: Pidän tarpeellisena. Edelleen kentältä löytyy kirjastolaisia, jotka eivät pidä mediakasvatusta kirjaston tehtävänä.

Vastaaja 4: Nyt olisi hyvä järjestää työpajatyypin koulutuksen lisäksi keskusteluja, seminaareja, paneeleja kirjastotyön muutoksesta yleensä, mediakasvatuksen roolista kirjastoissa. Suurin hidaste asioiden eteenpäin on kirjastolaisten oma asenne ts. ei uskota, että pienilläkin askelilla/toimilla tehdään mediakasvatusta ja ne suuremmat jutut – ”no, ne nyt ei kuulu vaan kirjastoon”.

Oletko pystynyt hyödyntämään koulutusta omassa työssäsi / omalla työpaikallasi?

Vastaaja 1: En kovin hyvin – ideoita on ollut enemmän kuin toteutusta. Ongelma on sama kuin monessa muussa, ideat olisi pitänyt työstää käytännöksi työajan ulkopuolella.

Vastaaja 2: Olen pystynyt hyödyntämään monella lailla: omassa opetustyössä, kirjastossa työskennellessäni kouluyhteistyössä, kirjaston johdon suuntaan perustellessa, miksi mediakasvatus kuuluu kirjaston toimintaan.

Vastaaja 3: Olen. Pyrin kertomaan koulutuspäivien sisällöstä/mediakasvatuksen uutisista kirjastomme lasten- ja nuortenkirjastotyöryhmälle, vaikka aktiivisempikin olisin toki voinut olla. Katson kuitenkin, että esimerkiksi kipinä kirjaston Facebook-sivuille lähti lasten- ja nuortenkirjastotyöryhmästä- sieltä

löytyi sitten Facebook-osaaja, joka loi kirjastomme Facebook-sivut. Katson, että näin se kuuluu mennäkin. Sosiaalinen media tulee mediakasvatuskoulutuksen kautta ryhmän keskusteluun ja joku intoutuu luomaan sivut. Mediakasvatuskoulutettavan ei pidä (eikä aina edes voi) tehdä kaikkea yksin, vaan jakaa mediakasvatusinnostusta muille.

Vastaaja 4: Olen. Sattumalta päädyin vetämään meillä hanketta, jonka yksi punainen lanka on sosiaalisen median vaatimien taitojen opettaminen aikuisille asiakkaille ja suunnittelemaan (sekä tekemäänkin) koulutusta kirjastohenkilöstölle.

Sen enempää vastauksia analysoimatta, käy selvästi ilmi, että parasta antia koulutuksessa mukana olleille on ollut verkostoituminen. Toisaalta kirjastojen resurssit eivät ole antaneet myöten tehdä mediakasvatustyötä käytännössä niin paljon kuin itsellä olisi ollut haluja ja osaamista. Tämä onkin ehkä se kriittinen piste kirjastojen mediakasvatustyössä tällä hetkellä. Joissakin kirjastoissa mediakasvatus on selkeästi kirjattu toimintasuunnitelmaan ja määritelty henkilö siitä vastaamaan. Toisissa taas mediakasvatukseen ei ole juurikaan satsattu eikä se myöskään näy kenenkään toimenkuvassa². Näinhän ei pitäisi olla vaan mediakasvatuksen kuuluisi olla osa arkityötä ja jonkun toimenkuvaan määritelty. On selvää, että pienissä kirjastoissa tämä ei ole mahdollista, mutta seudullisesti asia kyllä voitaisiin hyvällä tahdolla järjestää. Ne kirjastot, joissa mediakasvatuksella ja medialukutaidon edistämisellä on ollut oma painopistealueensa, niistä usein löytyvät myös pedagogiset informaattikot. Yhtä yhtenäistä toimenkuvaa heille ei löydy, mutta yleisesti ottaen heille kuuluu kouluyhteistyön kehittäminen, tiedonhaku- ja hallintataitojen opetuksen kehittäminen, opetussisäl-

2 Kysely: **Miten mediakasvatus on huomioitu yksikkönne toimintasuunnitelmassa?** Vain yhdessä kirjastossa on laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma. Kuudessatoista prosentissa kirjastoista mediakasvatus sisältyy toimintasuunnitelmaan. Puolessa kirjastoista mediakasvatuksesta on keskusteltu, mutta sitä ei ole kirjattu toimintasuunnitelmaan. Otoksen kahdessa kirjastossa mediakasvatuksesta on keskusteltu ja sovitettu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan. Kolmasosassa kirjastossa asia ei ole ollut lainkaan esillä toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä.

töjen suunnittelu, koulutustehtävät sekä mediakasvatuksen koordinointi.

Tämä kuulostaa hyvältä, mutta valitettava tosiasia on, että jotkut pedagogiset informaattikot tekevät pääasiallisesti omassa kirjastossaan samaa työtä kuin ennen uuden nimikkeen saamista. Työhön ei kuulu edes alueellinen kirjastotyön kehittäminen saati yhteistyö muiden mediakasvatuksen toimijoiden kanssa. Mediakasvatus ei siis hoidu pelkällä uudella hienolta kuulostavalla virkanimikkeellä jos työnkuvaa ei lainkaan muuteta.

Oma kokemukseni on, että mediakasvatuksen toteutuminen kirjastoissa vaatii jonkinasteista toimintakulttuurin muutosta. Paljon puhutaan kirjaston perustoista, tärkeistä ja vähemmän tärkeistä töistä, mutta koskaan ei ole oikein määritelty mitä nämä pitävät sisällään. Sama koskee mediakasvatusta. On tärkeää selvittää ja ymmärtää mitä kaikkea mediakasvatus pitää sisällään. Aivan liian usein mediakasvatusta pidetään suorastaan jonain atomitieteenä, joka ei missään tapauksessa kuulu kirjastojen tarjontaan. Toisaalta taas on myös hieman vaikea uskoa, etteikö kirjastoissa jo nyt tiedostettaisi mitä mediakasvatuksella tarkoitetaan kun koulutuksia on järjestetty jo monien vuosien ajan ja luentoja asiasta on kuultu vaikka kuinka paljon ja erilaisia hankkeita pyöritetty vuositolkulla. Vai onko sitten niin, että koulutukset on suunnattu väärille kohderyhmille, tarjottu vääränlaisia koulutussisältöjä vai onko mediakasvatus tietoisesti suljettu pois kirjastojen tarjonnasta? Vai voisiko olla kyse hiukan samanlaisesta ilmiöstä mikä vallitsee kouluissakin, että jos asia ei tule rehtorin kautta, sitä ei sisäistetä, eikä siihen reagoida vaikka se tarjottaisiin suoraan verkkokalvoille.

Kirjastojen esimiehet ovat siis merkittävässä asemassa siinä miten mediakasvatusta hoidetaan. Innostunut ja aikaansa seuraava esimies saa alaisensa kävelemään vaikka käsillään, sillä innostuksella on tapana tarttua. Asioita on jo pitkään selitelty vähäisillä resursseilla ja kiireellä³. Osin molemmat ovat varmasti täyttä totta, ainakin resurssien vähäisyys joissakin kirjastoissa,

3 Kysely: **Esteet mediakasvatuksen toteuttamiselle:** Selvästi merkittävimmät esteet olivat ajan puute ja henkilökunnan vähyys, joita erittäin merkittävänä piti hieman yli puolet vastaajista. Ajan puute ja henkilökunnan vähyys ovat erittäin merkittäviä esteitä keskimääräistä useammin isojen pienempien kaupunkien kirjastoissa ja niissä kirjastoissa, joissa on keskimääräistä vähemmän fyysisiä käyntejä vuodessa.

mutta ainainen kiireeseen vetoaminen vaikuttaa välillä tekosyyllä. Kiireestä on tehty selitys kaikelle. Eikä se ole pelkästään kirjastojen tapa vaan aivan yleiskansallinen ilmiö. Kiireen vuoksi kukaan hädin tuskin ehtii tehdä omaa työtään puhumattakaan osallistumisesta oman alan koulutuksiin tai seminaareihin. Monen työntekijän aika tuntuu kuluvan erilaisissa palaverissa ja niiden pöytäkirjojen kirjoittamisessa. Käytännössä kokouksesta toiseen juokseva työntekijä ei koskaan ehdi tehdä edellisen kokouksen poikimia työtehtäviä ennen seuraavan palaverin alkua.

Toki syitä täytyy olla muitakin kuin kiire tai vähäiset resurssit, että kirjastoissa mediakasvatuksen asia ei tällä hetkellä edisty koko valtakunnassa.

Oma näkemykseni on, että edelleenkin mediakasvatus nähdään ylimääräistä työtä aiheuttavana puuhana, joka oikeastaan ei edes kuulu kirjastojen tehtäviin. Katsotaan, että kasvatus kuuluu koteihin ja mediat kouluihin. Myös mediakasvatuksen suhde kaikkeen kirjaston tarjontaan on ehkä vielä epäselvää. Jotenkin ei nähdä, että mediakasvatus voi kytkeytyä täysin luontevasti kaikkeen kirjastossa tapahtuvaan toimintaan. Vaikka suomalaisessa opetus- ja koulutusjärjestelmässä mediakasvatuksella ei ole virallista, rajattua asemaa sitä kuitenkin toteutetaan niin sanotulla läpäisyperiaatteella. Mediakasvatuksellisia sisältöjä käsitellään kouluissa osana aihekokonaisuuksia. Perusopetuksessa aihekokonaisuus kulkee nimikkeellä media- ja viestintätaito ja lukiossa nimellä viestintä- ja mediaosaaminen. Aihekokonaisuuden päämääränä on mm. kehittää ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, edistää median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä kehittää median käyttötaitoja.

Mediakasvatustutkija **Sara Sintonen** toteaa uusimmassa teoksessaan *Susitunti: kohti digitaalisia lukutaitoja* (2012)

”Mediakasvatuksella voidaan merkittävällä tavalla edistää kansalaisten ja digitaalisen kulttuurin osallisuuden, hyvän suhteen kehittymistä. Hyvällä suhteella tarkoitetaan tässä aktiivista, positiivista osallisuutta, joka sisältää vastuullisuuden edellyttämää riittävää ymmärrystä. Sillä viitataan (tarkoituksella osin ideologiseen) tavoitteeseen, joissa digitaalinen kulttuuri asettuu luontevaksi osaksi arkea ja kaikenikäiset kansalaiset toimivat digita-

lisoituneessa ja verkottuneessa kulttuurissa valikoiden, kohtuullisesti sekä kunnioittavasti; valikoiden, jotta keskittyisimme oleellisimpaan, kohtuudella, jotta ymmärtäisimme enemmän, sekä kunnioittavasti, jotta olisimme suvaitsevaisempia ja vastaanottavaisempia.”

Tämä meidän kirjastoammattilaisten tulisi sisäistää ja muistaa ja tarjota yhtäläiset mahdollisuudet kaikille kansalaisille osallisuuden mahdollisuuteen. Ilman medialukutaitoa ja tiedonhankinnan jalostunutta osaamista moni on vaarassa tipahtaa kehityksen keltasta. Yhdenvertaisuuden turvaaminen on aina ollut tärkeää kirjastoille ja pitää olla edelleenkin.

Mediakasvatuksen yhteinen linja

Tätä työtä varten tarvitsemme kirjastoihin mediakasvatukseen ja pedagogiikkaan perehtyneitä ammattilaisia. Tarvitsemme työryhmän, joka toimii koko valtakunnan tasolla kehittämällä ja suunnitellen mediakasvatuksen eri toimintamuotoja. Näin saamme luotua yhtenäisiä toimintatapoja, rakentaa yhteisen linjan mediakasvatustyöhön, ajantasaisia ja tarpeeseen tulevia koulutuksia sekä yhteisöllisesti toimivan kirjastoalan mediakasvatustoukon. Vaikka meillä tällä hetkellä on jo mediakasvatuksen aluekouluttajia, tarvitsemme vielä kiinteämmän ryhmän joiden kaikkien työtehtävät liittyisivät vain ja ainoastaan mediakasvatuksen kehittämiseen ja koordinointiin. Tarvitsemme myös täydennyskoulutusta, jotta itse ammattilaisina osaisimme käsitellä uusia medioita ja medialaitteita sekä opastaa asiakkaitamme niiden käyttöön ja ymmärtämiseen. Pedagoginen osaaminen on myös ehdoton edellytys mediakasvatustyössä. Kirjaston toiminnan ei pitäisi olla vain yksipuolista tarjoamista tai esittämistä, vaan aktiivista vuorovaikutusta, asioiden esilletuontia ja vaikuttamista. Kirjaston ei pidä jäädä odottamaan, että joku sattumalta löytää niiden asioiden äärelle, joita se pitää tutustumisen, kertomisen, jakamisen ja perehtymisen arvoisina, vaan ulottaa lonkeronsa moniin digitaalisen kulttuurin muotoihin. Kirjastojen toteuttama kaikille suunnattu mediakasvatus toimii tässä luontevasti.

Asiakkaan kohtaaminen ja mediakasvatus Pirkkalan kirjastossa

Merja Rostila

Informaatikko

Pirkkalan kunnankirjasto

2000-luvulla kirjastoissa alettiin puhua mediakasvatuksesta ja silloin alkuun tuntui, että tuo ei koske meitä – ei oikein huvittanut ottaa edes asiasta selvää, koska koin käsitteen sisältävän vain moralistista opettamista ja suodattimien vaatimista kirjastojen nettiselaimiin. Vasta myöhemmin olen alkanut käsittää, että aiheeseen liittyy kovin paljon muutakin ja nimenomaan sellaista, joka kuuluu kirjastojen ydintehdävään. Sitä voisi kuvailla yhdellä sanalla mahdollistamiseksi – yleiset kirjastot tarjoavat asiakkailleen mahdollisuuksia koko median kenttään tutustumiseen kaupallisuudesta vapaassa ympäristössä.

Rajoituksia tosin on aina ollut taloudellisista ja tekijänoikeudellisista syistä johtuen. Kaikkea median kenttään kuuluvaa ei ole ollut mahdollista hankkia kirjastoihin joko siksi, että se on liian kallista tai siksi että sitä ei myydä kirjastoille. Yksi mahdollistamisen rajoite on ollut pitkään se, että kirjastoissa ei ole ollut henkilökuntaa, joka pystyisi hankkimaan teknisesti edistyneimpiä laitteita ja tietokoneohjelmia. Laitteiden hankintaa on rajoittanut taloudellisten ja taidollisten puutteiden lisäksi myös hallinnollinen jäykkyys tietotekniikan hankinnoissa koko julkisella sektorilla. Työkalut eivät kerta kaikkiaan ole pysyneet kehityksen kärjessä vaan aina siellä häntäpäässä. Asiakkaille on siitä johtuen syntynyt kirjastosta pysähtynyt kuva: ei siellä kuitenkaan mitään uusimpia ohjelmia tai laitteita ole, turha mennä edes katsomaan. Tällaisen imagon saaneena ei ole helppo mennä ketään ”opettamaan” puhumattakaan ”kasvattamisesta”.

Uuden kirjaston myötä meille tuli mahdollisuus laittaa tilat ja laitteet kerralla kuntoon. Perustimme ”laboratorion”, jossa annamme aikuisasiakkaillemme rautaisannoksia digitaalisen median saralla. Kirjastoon hankittiin tehokas työasema, siihen liitettiin analogiset syöttölaitteet ja työasemaan audiovisuaalisia editointiohjelmia. Aloitimme työn syksyllä 2010 ja siitä lähtien noin kolme kertaa viikossa on ollut tapaamisia audiovisuaalisen materiaalin äärellä. Työni informaatikkona on muuttunut tältä osin mahdollistavampaan suuntaan ja samalla asiakkaiden kohtaaminen on muuttunut radikaalisti. Se on huomattavasti intensiivisempää, intiimimpää ja enemmän aikaa vievää.

Liikkeelle lähtö oli hullunrohkea, koska itsellä ei ollut mitään muuta kokemusta tai koulutusta alalle kuin yksi parin viikonlopun videokurssi. Olin tottunut neuvomaan asiakkaita nettiin liittyvissä kysymyksissä ja yleisimpien ohjelmien käytössä, mutta koko audiovisuaalinen maailma ja jopa kameran käyttö oli lievästi sanottuna amatööritasoa. Ajattelin kuitenkin, että myös minulla itselläni on oikeus ja velvollisuus oppia ja että luottamalla asiakkaittemme kärsivällisyyteen saisin siihen myös mahdollisuuden. Näin kävikin ja sain opetusta myös asiakkailta. Erillisessä rauhallisessa tilassa laitteiden ja asiakkaille kovin arvokkaiden aineistojen äärellä olen kokenut urani upeimmat vuorovaikutukselliset palvelutilanteet. Ei haittaa, vaikka kaikkea ei tiedäkään, koska aina on mahdollisuus ottaa selvää asioista tutustumalla lähteisiin tai käyttämällä asiantuntijoita. Kun asiakas aistii kunnioittavan, tasa-arvoisen ja mahdollistavan suhtautumistavan, hän alkaa rentoutua ja avautuu tiedontarpeistaan aivan eri tavalla kuin palvelutiskillä tai hyllyjen välissä.

Aineistot ovat luku sinänsä. Mahdollisuus kurkistaa asiakkaidemme arvokkaimpiin muistoihin on ainutlaatuinen kokemus. Edesmennyt isoisoäiti kertomassa c-kasetilla evakkoretkestään aidolla karjalan murteella tai valokuvat, joissa 70-luvun vielä turmeltumattomat maalaisympäristöt näyttävät herttaisissa väreissä saavat unohtamaan tekniset ongelmat: lukemattomat tilanteet, joissa kaivataan milloin mitäkin piuhaa ja porttia ja hermoilut, kun vian syytä ei löydy millään, koska kokonaisuus on niin kompleksinen. Aineistoa löytyy myös kirjaston kokoelmiin: saimme 60-luvulla kuvatun kaitafilmin paikallisesta taiteilijasta hulluttelemassa Pyhäjärven rantamaisemissa. Lisää aarteita

tulee eteen varmasti ajan myötä kun saamme kaitafilmienkin digitointiin mahdollisuuden.

Nöyryyttä toki vaaditaan ja kärsivällisyyttä paljon. Suurimmat vaikeudet syntyvät asiakkaiden pettyessä palvelun tasoon tai laajuuteen. Koska palvelu on maksutonta, emme voi tehdä asioita asiakkaidemme puolesta ja aina asiakkaan omat taidot eivät ole riittävät, jotta asiassa päästäisiin tyydyttävään lopputulokseen. Emme voi tarjota huippulaatua, koska resurssimme ovat vaatimattomat. Tällöin on vain hyväksyttävä tosiasiat ja pyrittävä keskittämään huomio niihin asiakkaisiin, joiden tarpeita meillä on mahdollisuus tyydyttää. Parhaimmillaan olen kokenut olevani hyvä ”mediakasvattaja”, kun vanha rouva, jota perheen kaikki jäsenet pitivät täysin onnettomana tekniikan suhteen, on alkanut opetella sisukkaasti taitoja, joita edes kaikki ”diginatiivit” eivät hallitse ja saanut siitä itsetunnolle huomattavan kohennuksen. Kiitollisena ajattelen myös joka päivä asiakasta, joka lahjoitti oman analogisia V8-nauhoja toistavan laitteensa kirjastolle, koska oli omansa jo digitoinut ja ajatteli kirjaston tarjoavan arvokasta palvelua muillekin.

Jos pystymme tulevaisuudessakin pysymään laitteiden ja ohjelmistojen osalta kehityksessä mukana, voimme itse oppia enemmän digitaalisesta mediasta ja opettaa näitä taitoja myös asiakkaille. Kirjastossa pitäisi mielestäni olla laaja kirjo yleisessä käytössä olevia teknisiä laitteita ja sovelluksia. Vain tällä tavoin pystymme opastamaan ja ohjaamaan asiakkaitamme nykyisessä mediaympäristössä relevantilla tavalla. Aivan samoin kuin mahdollisuus tutustua kirjallisuuteen kirjastoissa laajasti on avannut monelle ihmiselle tien itsensä toteuttamiseen monella yhteiskuntaa rikastuttavalla tavalla myös tämä mahdollisuus saattaa avata yksilöille uusia uria ja sitä kautta hyödyttää kaikkia.

”Mie olen netissä äitin kans”

Tiina Höynälä

Kirjastonhoitaja-projektityöntekijä

Tornion kaupunginkirjasto

Periaatteita ja tavoitteita

Opetusministeriön Kirjastopolitiikka 2015 -ohjelmaan on kirjattu yhdeksi kirjastojen keskeiseksi tavoitteeksi taata tiedon ja kulttuurin saatavuus ja saavutettavuus kansalaisille nykyisessä verkottuneessa tieto-, kansalais- ja oppimisyhteiskunnassamme. Ei mikään vaatimaton tavoite. On olemassa huikea määrä eri mahdollisuuksia tavoitella tätä päämäärää, mutta kummasti tuo ajatus meillä Torniossa kulki tämän hetkiseen tietotekniikan ja internetin kehityksen kiivaaseen tahtiin ja sen tuomiin vaatimuksiin, ongelmiin ja hyötyihin, niin kansalaisten kuin meidän kirjastoammattilaistenkin kohdalla. ”Siinä sitä tuntuu olevan loputtomasti parantamisen varraa, tuossa tietokonneitten kanssa seurustelussa, sekä töissä että vappaa-aikana. Kaikki asiat pittää osata hoitaa tietokoneelta ja netistä. Verokorttikil,” huokaisi eräs asiakkaamme.

Olimme kirjastossamme monet kerrat kuulleet vanhempien toteavan, että tietokoneella tulee vietettyä paljon aikaa, sekä perheen lapsilla että aikuisilla. Vanhemmat mainitsivat usein, että he eivät todellisuudessa tiedä, mitä kaikkea heidän lapsensa tekevät tietokone-istunnoillaan. Tuskinpa kuitenkaan läksyjä - ainakaan koko aikaa, he epäilivät. Tietokonepelejä tulee kuulemma ostettua vähemmän, kun pelejäkin löytyy niin paljon netistä. Lasten nettisivujen käytöstä ja netissä vietetystä ajasta tuntui olevan paljon huolta.

Kirjaston laajassa tehtäväkentässä nähdään nykyisin myös lasten ja nuorten tiedonhallinnan ja medialu-

kutaitojen kehittämisen tukeminen, usein yhteistyössä koulun kanssa. Nämä tehtävät ja asiakkaitten tunnelmat mielissämme muotoilimme kirjastotoimenjohtaja Päivi Lepoluodon kanssa Tornion kaupunginkirjastoon mediakasvatuksen alaan kuuluvan projektin ”Mamin kanssa mediassa – isin kanssa ircissä. Mediakasvatuksen työpajoja lapsille ja heidän vanhemmilleen”. Projektin toteutettiin syyslukukaudella 2011 ja osittain keväällä 2012. Nimi kuvastaa projektin tärkeintä päämäärää: saada vanhemmat ja lapset yhdessä tietokoneen äärelle ja työpajojen kautta käytännön kokeiluihin.

Hyvin suunniteltu...

Hyödynsin projektin suunnittelussa alan tuoreinta kirjallisuutta ja materiaalia. Olin päässyt osallistumaan myös useisiin mediakasvatuksen alan koulutuksiin. Työpajoissa käytin lisäksi hyväksi Tampereen kaupunginkirjaston Nenä kiinni netissä -hankkeen erinomaisia materiaaleja. Osallistujille jaettavaa materiaalia oli tarkoitus pystyä käyttämään myös omaehtoiseen verkkoympäristöön tutustumiseen, koska työpajoissa ei kaikkia kohteita ehditty käymään läpi ainakaan kovin perusteellisesti. Tässäkin tarkoituksessa Tampereella muotoiltu materiaali sopi Tornionkin projektiin hyvin.

Pajojen sisältö jaettiin kahteen osioon, joissa toisessa oli teoreettisempaa perustietoa netinkäytöstä, tietoturvakoulua ja tekijänoikeusasiaa. Toisessa osiossa oli mukana enemmän käytännön kokeilua ja varsinaista netissä surffailua, esim. sosiaalinen media, pelit, harrasteet ja eri alojen tietokannat. Myös ensimmäisen osion asiat käytiin kuitenkin läpi käytännön esimerkein. Pajojen työn tuoksinassa osiot usein sekoittuivat miten milloinkin ja osallistujat itse vaikuttivat paljon siihen, missä järjestyksessä ja missä yhteyksissä asioita käsiteltiin.

Osallistujien metsästys ja pajojen markkinointi

Koulutoimistoa, koulujen rehtoreita ja vanhempainyhdistyksiä informoitiin projektista hyvissä ajoin. Rehtorit ottivat projektin hyvin vastaan ja varmistivat minulle opettajien yhteystiedot ja toivottivat projektin tervetulleeksi kouluilleen.

Mediakasvatustyöpajoja tarjottiin Tornion kaupungin kaikille viidensille luokille, siis kahdeksalle koululle ja neljälletoista luokalle. Yhteensä kaksituntisia mediapajoja pidin kuutenatoista iltana. Tarkoituksena oli saada mukaan vähintään yksi osallistujapari per luokka. Yhteydenotot tapahtuivat aluksi aina luokkien opettajien kautta. Päivämäärien sopimisen jälkeen opettajat jakoivat suunnittelemani osallistumislapun oppilaille kotiin vietäväksi. Kouluille pyrittiin järjestämään vähintään kaksi mediapajailtaa, joista vanhemmat ja oppilaat saivat valita itselleen sopivamman. Opettaja keräsi ilmoittautumiset ja koulujen tietokoneluokat varattiin sekä iltaikäytönvalvonnasta sovittiin. Koulujen henkilökunta opettajineen oli aina erittäin avuliasta ja he olivat tyytyväisiä mediapajojen järjestämisestä. Monet opettajat halusivat itsekin osallistua pajoihin, vaikka sitä ei vaadittu. Pajathan pidettiin ilta-aikaan ja lapset olivat vanhempiensa vastuulla.

Pajojen markkinoinnin tehostamiseksi kävin muutamassa vanhempainillassa esittelemässä projektia ja sovin samalla aikatauluja. Jos vanhempainiltaa ei saatu sovittua, kävin koululla kertomassa tulevasta projektista koulupäivän aikana oppilaille ja luokkien opettajille. Oppilaiden toivottiin näin innostuvan aiheesta ja innostavan kotona vanhempiaan mukaan pajoihin. Osallistujia saatiinkin mukaan enemmän kuin osattiin toivoa ja tästä on paljon kiittäminen onnistunut yhteistyötä koulujen ja erityisesti opettajien kanssa. Yhteensä pajoihin tuli 85 osallistujaa, joista hieman yli puolet oli oppilaita.

Pajoissa riitti touhua kuin joulupukin tontuilla

Mediapajaillat sovittiin vanhempien ja opettajien ehdotuksesta siten, että molemmat noin oppitunnin pituisiksi suunnitellut mediapajaosiot toteutettiin samana iltana peräkkäin. Vanhemmilla ja oppilailla on paljon harrastuksia arki-iltaisinkin, joten yhden tunnin pituisiin kokoontumisiin eri illoille ei ollut innostusta, vaan haluttiin kerralla pidempi istunto.

Mediapajoissa tutustuttiin tietoturva-, tekijänoikeus-, lähdekriittisyys- ja netiketti-asioihin sekä suosituimpiin lasten ja nuorten sivustoihin. Usein esiin nousseita asioita olivat esimerkiksi ohjelmien päivittäminen, virustorjunta, salasana ja rekisteröitymiset, henkilötietojen antaminen, nettikiusaaminen, mark-

kinointi netissä, palvelujen maksullisuus ja verkko-ostokset. Verkkoyhteisöjen käytössännöistä ja yksityisyyden suojasta oltiin erityisen kiinnostuneita ja yksi suosituin aihe olikin Facebookin käytön turvalliseksi saattaminen. Jonkin verran käytiin läpi myös internetin käytön perusteita. Internet-asetuksista oli paljon kysymyksiä. Eri selainten asetukset aiheuttivat jonkin verran hämmennystä. Kursorin kohdistaminen, tietojen kopiointi ja siirto paikasta toiseen, sivujen selaaminen ja sulkeminen olivat myös osalle vanhemmista vielä opettelualla. Tekijänoikeusasioita mietittiin erityisesti musiikin ja kuvien osalta. Pajoissa etsimme ja arvioimme netin ilmaisia ja tekijänoikeussuojattomia aineistoja.

Yhdessä ihmeteltiin miten paljon ja miten monenlaista tietoa netistä löytyykään. Vierailimme kirjastojen nettisivuilla ja tutustuimme paikallisen yleisen kirjaston palveluihin netissä. Osallistujat totesivat kirjastojen tarjoavan monipuolisia linkkejä ja vinkkejä sivuillaan, esimerkiksi Kirjasampo, sivupiiri.fi, LaNuti (Lapin nuorten tieto- ja neuvontapalvelu) ja Makupalat saivat kiitosta. Tutustuimme myös ilmaisiin sanakirjoihin, eri alojen tietokantoihin, koulutehtävä-linkkeihin sekä tietysti Wikipediaan. Näissä yhteyksissä mietittiin paljon esimerkiksi lähdekriittisyyssasioita.

Sosiaalinen media kiinnosti näitä noin yksitoista-vuotiaita oppilaita jo kovasti ja ”some” olikin joiltain osin hyvin tuttu sekä vanhemmille että lapsille. Facebook oli erityisen suosittu ja käytetty. Twitter, Google+ ja IRC-Galleria eivät olleet vielä viidesluokkalaisten suosikkilistoilla, eivätkä näitä käyttäneet paljon heidän vanhempansakaan.

Keskustelupalstat, blogit, messenger, skypettäminen, Habbo Hotel, sosiaaliset verkkopelit ja virtuaalinen eläintenhoito olivat tuttuja suurelle osalle oppilaita ja osalle vanhemmista. Habbo Hotel kuulosti kuitenkin olevan oppilaille jo ”menneen talven lumia”, erästä nuorta miestä lainatakseni.

Musiikkia kuunneltiin lähinnä YouTubesta, mutta joillekin myös Spotify oli tuttu. Nettiradioita kuuntelivat enemmän aikuiset. Televisio-ohjelmia katsottiin jonkin verran netistä ja lehtiä luettiin melkein päivittäin (iltalehdet). Yllätyin siitä, miten viidesluokkalaistekin jo lukevat iltapäivälehdet netistä. Vanhemmat eivät kyllä kannustaneet lapsi-

aan tähän, koska pitivät juttuja liian sensaatiohakuina ja rankkoina alakouluikäisille.

Pyysin lapsia ja vanhempia kirjaamaan ylös omia suosikkisivustojaan muille vinkattavaksi. Oppilaat tekivät myös esitelmää ja suunnittelivat lehtien kansikuvia (kansikuva.fi) nettiä apuna käyttäen. Näitä vinkkilistoja, esitelmää ja kansikuvia laitettiin näytteille kirjastoon.

Mitä saatiin aikaiseksi?

Projektin tavoitteena oli saada vanhemmat ja lapset kiinnostumaan uudesta mediasta ja erityisesti sosiaalisesta mediasta yhdessä ja monipuolisesti. Vanhempien haluttiin ymmärtävän omien lastensa mediaympäristön muutoksia ja vastaavan näihin haasteisiin omalta osaltaan sekä ottavan vastuuta lastensa median käytöstä myös internetin osalta. Mediapajoissa tosiaan tunnuttiin lähestyvän näitä tavoitteita ja väittäisin, että tuloksia saatiin aikaiseksi hyvin sekä käytännön että teorian tasolla. Moraaliselta saarnaamiselta ja liialliselta varoittelulta haluttiin välttää ja mediapajojen ilmapiiri oli samalla sekä leppoisa että touhukas. Oli mukava myös huomata, että useimmat vanhemmat olivat valveutuneita näissä asioissa ja itse tutustuneet aktiivisesti netin käyttöön ja esimerkiksi sen tietoturvaluoliin myös lasten näkökulmasta. Kuitenkin tilausta näytti projektille olevan, sillä useimmat osallistujat tuntuivat löytävän ja oppivan jotain uutta pajoissa. Vanhemmat kyselivät rohkeasti kaikesta mahdollisesta nettiin liittyvästä ja toivat epätietoisuuttaan ja tietämättömyyttäänkin arastelematta esille. Varoittavia esimerkkejäkin netin vaaroista haluttiin kuulla, että lapset ymmärtäisivät olla tarkkoina esimerkiksi henkilötietojensa antamisessa.

Vanhemmille annettiin erilaista informaatiota myös internetin osuudesta nykyaikaisen tietoyhteiskunnan kansalaisen elämässä (tiedonhallinta, viestintä, yhteiskunnallisten asioiden hoito yms.). Aikuiset halusivat muun muassa tutustua eri virastojen sivustoihin ja luoda uusia sähköposteja sekä oppia käyttämään kirjaston nettipalveluita.

Oppilaille annettiin paljon ajantasaista ja tietopuolista ohjeistusta sosiaalisessa mediassa toimimisessa, sekä paljon linkkivinkkejä erilaisiin hyödyllisiin ja viihteellisiin sivustoihin (esim. eri kouluaineiden omat harjoitussivustot, tietokilpailut). Mediakriittisyyttä pyrittiin koko ajan ottamaan esiin mediapajojen eri osioissa ja lapset huomasivat nopeasti esimerkiksi vanhentuneen ja mahdollisen epäluotettavan tiedon ongelmat käytännön esimerkkejä hyödyntämällä (esimerkiksi maantiedon/karttatiedon vanhentuneet sivustot ja eri uskontokuntien erilaiset tulkinnat maailmanhistoriasta).

Mukaan mediapajoihin halusivat tulla tosiaan myös monet luokkien opettajat, mikä oli oikein suotavaa ja antoisaa. Kaikki viitosluokkien opettajat saivat käyttöönsä myös opetusmateriaalin, jota mediapajoissa käytettiin (tietoturvakoulu, linkkilista, mediakasvatuksen oppimateriaali). Kaikki opettajat pitivät mediakasvatusta tärkeänä osana opetusta ja olivat tyytyväisiä kirjaston tarjoamaan yhteistyöhön.

Yksi projektin tarkoituksista oli myös kannustaa mediapajoihin osallistuneita lapsia ja vanhempia innostamaan muita vanhempia ja oppilaita yhteisiin tietokoneistuntoihin. Pajoissa jaettu materiaali oli pyritty suunnittelemaan tätäkin tarkoitusta varten. Osallistujat lupasivat tehdä parhaansa omissa tuttavaja sukulaispiireissään ja esimerkiksi tarvittaessa kertoa kokemuksistaan lapsensa luokan tapahtumissa, esim. vanhempainillassa. Yhteinen mediapaja koettiin positiiviseksi ja lisäksi toivottiin opettajien vielä tekevän mediakasvatusta luokissaan.

Projektin suunnittelu ja aikataulutus onnistuivat ihmeen hyvin, vaikka luokkia oli monta. Suunnittelussa auttoi mediakasvatuksen alan monipuolinen tarjolla oleva materiaali ja yhteistyö Tampereen kaupunginkirjaston kanssa. Aikataulutuksessa ratkaisevan tärkeää oli saada koulujen opettajat sitoutumaan mediapajojen järjestämiseen ja tässä onnistuttiin hyvin.

Tehtyyn osallistujakyselyyn vastanneet olivat sitä mieltä, että mediakasvatukselle on tilausta ja varsinkin internetin sisältöihin tutustumiselle ja sen hallinnalle. Erityisesti kiiteltiin ideaa yhteisesti vanhemmille ja oppilaille toteutetusta illasta. Tyytymättömiä oltiin lähinnä koulun vähäisiin resursseihin mediakasvatuksessa ja tietotekniikan käytössä opetuksessa. Koulujen tietokoneet olivat usein myös vanhoja eivätkä kaikki

ohjelmat suostuneet toimimaan. Opettajat toivoivat myös hyviä laitteita kouluille sekä lisää koulutusta tieto- ja viestintäteknologian opetuskäyttöön ja mediakasvatukseen. Kirjastoyhteistyötä tällä saralla toivottiin tulevan lisää.

Mitä tästä opimme?

Lähtöarviomme kirjastossa oli, että vanhemmat eivät läheskään aina tiedä mitä heidän lapsensa tietokoneen äärellä puuhaavat. Tietokoneella istutaan usein yksin tai kavereiden kanssa, niin ettei vanhempien silmä ylety tuohon seikkailuun lainkaan. Kavereiden kanssa voidaan istua fyysisesti samassa tilassa ja samalla koneella, mutta yhä useammin kaveri istuu jossain aivan toisessa tilassa, esimerkiksi kotonaan, omalla koneellaan ja silti ollaan yhdessä netissä ajantasaisessa vuorovaikutuksessa.

Vanhemmilla vaikuttaa olevan kiinnostusta lastensa netin käyttöön ja tilausta mediakasvatukselle löytyy. Vanhempien tieto- ja viestintätekniikan sekä median hallintataidot ovat vaihtelevia ja ne rajoittuvat usein esimerkiksi vanhempien omiin työasioihin ja hyöty-näkökohtiin. Vanhempia voi selvästi kannustaa laajentamaan omia kokemuksiaan ja kokeilemaan itse myös lapsiensa harrastamia sivustoja. Lapset puolestaan näyttävät esittelevän innoissaan taitojaan ja tietojaan ja he ottavat tietotekniikan sisältöineen jo hyvin arkipäiväisesti omaan elämäänsä. Aikuisilla täytyisi olla aikaa ja kiinnostusta nähdä tämä lapsen mediaympäristö ja tutustua siihen. Mediapajoihin osallistuneet vanhemmat tekivät näin ja tuntuivat itsekkin saavan kokemuksesta paljon hyötyä ja iloa.

Käytännön tutustuminen lapsen netin käyttöön ja mediamailmaan auttaa hallitsemaan aluetta ja näin hillitsee huolestumistakin. Projekti vahvisti tunte-musta siitä, että vanhempien, opettajien ja kirjaston yhteistyötavoitteena voi konkreettisestikin olla lapsen ja nuoren turvallinen mediamatkustelu mediamailmassa sekä hyödyn että vapaa-ajanvieron näkökohdis-ta. Opettajat osoittautuivat erinomaiseksi yhteistyöta-hoksi erilaisia tapahtumia ja tilaisuuksia järjestettäessä. Myös vanhempainyhdistykset olivat valmiita moni-muotoiseen yhteistyöhön.

Vanhempien ja oppilaiden yhtäaikainen luotsaami-nen mediapajassa oli haastavaa. Lapsilla on lasten ky-

symykset ja vastaukset ja aikuisilla aikuisten. Vetäjän on nähtävä yhtä aikaa sekä lapsen että aikuisen näkö-kulma esille tulevissa asioissa. Internetissä on hallittava sekä lasten että aikuisten sisällöt. Kuitenkin projektin ehdottomasti yksi antoisimmista puolista oli juuri tä-mä aikuisen ja lapsen reaaliaikainen ja aito kohtaami-nen ja siitä esiin tulevat konkreettiset asiat ja ajatukset. Tämä valotti tosissaan mediakasvatuksen teemoja ja teorioita käytännössä.

Kirjasto mediakasvattajana

Suomalaisessa mediakasvatuksessa on mukana monta yhteistyötahoa ja kirjasto voi olla yksi tärkeä osa tässä toiminnassa. Tämän projektin yhtenä tarkoituksena oli saada Tornion kaupunginkirjasto mukaan huo-mioimaan lasten ja nuorten mediaympäristön nyky-päivää ja edistää heidän medialukutaitojaan ja media-kulttuurin yleistä tuntemusta yhdessä vanhempiensa kanssa.

Kirjastosta oletetaan nykyisin löytyvän myös me-diakasvatusasiantuntemusta. Tämä kytkeytyy kirjasto-ammattilaisten tiedonhallinnan ja sen vaatiman tekni-sen välineistön hallinnan, kriittisen medialukutaidon ja tekijänoikeuksiin liittyvien asioiden hallinnan osaa-miseen.

Tornion kaupunginkirjasto osallistuu itse sosiaali-seen mediaan (Facebook, blogit) ja seuraa sen kehit-tymistä. Koko henkilökuntaa tiedotettiin tämän pro-jektin kulusta ja sisällöistä ja projektisuunnitelma sekä projektissa muodostuva materiaali oli tutustuttavissa kaikille kirjaston työntekijöille. Pyrkimyksenä oli, että Tornion kaupunginkirjaston asema mediakasvatuksen tukijana omalta osaltaan tulisi kuntalaisille laajem-minkin esille ja vahvistuisi, ja että torniolaiset van-hemmat, opettajat ja oppilaat voisivat jatkossa käyttää kirjaston palveluita myös uuden median osalta.

Haasteena voidaan pitää sitä, että yhä nuoremmat koululaiset tulisi saada mediakasvatuksen piiriin. Tä-hän tarvittaisiin kuitenkin paljon lisää resursseja. Jo pelkästään torniolaisista viidesluokkalaisista vanhem-pineen löytyi 85 osallistujaa. Kaikkien torniolaisten alakoululaisten ja ehkäpä myös esikouluikäisten me-diakasvattamisessa olisi siis varmaan mel-koinen työsarka sekä kouluille että kirjas-tolle. Yhteistyössä se ehkä onnistuisikin.

Toverillisia työpajoja – vertaisohjaaminen kirjaston sisäisen mediakasvatuksen välineenä

Riitta Kangas

Palvelupäällikkö (yhteisöpalvelut)

Joensuun seutukirjasto

Kirjastoammatillisen ammattitaidon ylläpitäminen vaatii jatkuvaa opiskelua. Kirjavinkkausbuumista selvittyämme ja juuri ja juuri sen haltuun otettuumme alan keskusteluun on hiipinyt mediakasvatus – ja sen myötä erilaiset verkkopalvelut, sosiaalinen media ja jatkuvasti kehittyvä laitemaailma. Diigo, Pinterest, Scoop It... uusia palveluja putkahtaa kuin sieniä saateella ja meidän pitäisi pysyä sadonkorjuussa mukana.

Miten ammattitaitoa voi ylläpitää arkityön ohessa luontevasti ja miten oivaltaa mitä hyötyä kyseisistä toiminnoista on kirjastotyöhön? Asiakkaille tarjottavien atk-opastusten, digitarinapajojen ja peli-iltojen sijaan tai ainakin ohessa käytännön mediakasvatus on usein aloitettava kirjastohenkilökunnasta itsestään. Onneksi vastaus kysymykseen ”kukahan tästä tietäisi” löytyy usein omasta työyhteisöstä. Joensuun seutukirjastossa on kokeiltu organisaation sisäisiä työpajoja ratkaisuna jatkuvaan täydennyskoulutustarpeeseen ja hyödynnetty henkilökuntaa vertaisohjaajina.

Vertaisohjauksella tarkoitetaan samassa tilanteessa olevan ja ohjattavan keskinäistä vuorovaikutusta, jossa tietoja ja kokemuksia jaetaan jonkin päämäärän saavuttamiseksi (Laadukas vertaisohjaus, Kallinen, Kerbs ja Nurmi 2006). Vertaisohjaamisesta puhutaan usein senioreiden tietoyhteiskuntataitojen opiskelun yhtey-

destä, mutta samasta ilmiöstä on kyse opiskelijoiden tuutoroinnissa, ja erilaisissa vertaistukiryhmissä. Vertaisohjaus on sovellettavissa kaikkiin ikäryhmiin ja erilaisiin oppimistarpeisiin ja -ympäristöihin, myös ammatilliseen täydennyskoulutukseen.

Joensuun seutukirjaston sisäinen työpajatoiminta

Joensuun seutukirjastossa toimi vuosina 2009–2011 ESR-rahoitteinen Tieto hanskaan – tiedonhallintataitoja verkossa ja livenä hanke. Hankkeen tavoitteena oli järjestää erityisesti aikuisopiskelijoille ja heidän ohjaajilleen opetusta tiedonhallinnassa ja mediakasvatuksessa. Kirjastohenkilökunnan osalta tavoite oli saavuttaa aiempaa suuremmat valmiudet opastamiseen sekä kannustaa osallistumaan aktiivisesti asiakkaiden tietojen ja taitojen kehittämiseen niin kirjastoissa kuin niiden seinien ulkopuolellakin. Alussa keskityttiin perinteisen tiedonhallintakoulutuksen tehostamiseen ja erilaisten elämyksellisten menetelmien käyttöönottoon, mutta varsin pian havaittiin, että ns. neuvontataitojen lisäksi on opeteltava myös teknisiä taitoja. Elämykselliset menetelmät ryhmän vetämiseen jäivät hyödyntämättä, jos ryhmälle ei ole tarjota sisältöä. Hankkeen edetessä painopiste aikuisopiskelijoista siirtyi aiottua enemmän kirjastohenkilökuntaan ja heidän koulutustarpeisiinsa.

Yksittäiset koulutuspäivät eivät ratkaise koulutus-tarvetta kokonaan. Niiden aikana voidaan toki perehtyä esillä olevaan verkkopalveluun tms. asiantuntijan opastuksella, mutta usein yhteys kirjastotyöhön jää heikoksi. Luentotyyppisissä koulutuksissa palvelu jää helposti vieraaksi, koska palvelua ei voi saman tien testata itse. Jatkuva tiedonsaaminen muuttuvasta verkkomaailmasta on olennaisen tärkeää, mutta miten sovitaa täydennyskoulutus kiireiseen arkeen?

Ratkaisuna jatkuvaan täydennyskoulutukseen erityisesti uusiin verkkopalveluihin ja ohjelmiin tutustumisessa otettiin käyttöön organisaation sisäiset työpajat. Niissä on mahdollista tutussa seurassa tutustua itselle vieraisiin teknisiin ja toiminnallisiin verkkoratkaisuihin ja -palveluihin sekä laitteisiin. Joensuun seutukirjastossa työskentelee noin sata työntekijää, joista löytyy osaamista jaettavaksi myös kollegoille. Yksi käyttää Facebookia ahkerasti ja on perehtynyt

sen yksityisasetuksiin. Toinen digikuvaa vapaa-ajalaan ja osaa kuvankäsittelyohjelman perustaidot – ja vähän enemmänkin. Kolmas omaa koulutusta myös graafiselta puolelta ja osaa taittaa hienoja esitteitä. He kaikki käyttävät taitojaan omassa työssään, mutta taidosta hyötyisi myös moni muu kirjastolainen. Ja ennen kaikkea: kirjaston työntekijöinä he ovat parhaita avaamaan miksi kyseinen taito olisi hyödyllinen kirjastotyössä. Pelkkä tekninen, välineellinen osaaminen ei usein riitä vakuuttamaan palvelun hyödyllisyydestä, jolloin opittu jää pinnalliseksi tutustumiseksi ja opittua ei oteta omaan käyttöön.

Työpajojen sisällön suunnittelussa hyödynnettiin Joensuun seutukirjaston henkilökunnalle esitettyä koulutustoivekyselyä. Työpajoja on järjestetty syksystä 2009 lähtien noin 20 kertaa. Alkuperäisenä ajatuksena oli järjestää työpaja joka kuukausi, mutta lomakaudet vaikuttivat työpajoihin pääsyyn siten, että aivan säännöllisistä aikatauluista luovuttiin ja työpajat kutsutaan koolle aina tarpeen tullen, noin 6-8 kertaa vuodessa. Työpajoihin on ennakkoilmoittautuminen, jotta jokainen pääsisi atk-luokassa omalle koneelle ja voisi samalla kokeilla työpajan aiheena olevaa palvelua käytännössä.

Työpajojen aiheita ovat olleet mm. chat, blogit, Facebook, Twitter, Second Life, Skype, PressDisplay, kuvankäsittely (GIMP-työpaja ja Picasa-työpaja), Word, Excel, sähköposti, Publisher-taitto-ohjelma ja niin edelleen. Osa ohjelmista ja palveluista ovat tarkoituksella ”vanhoja tuttuja”, mutta enemmän ohjelmaa käyttänyt kollega voi näyttää uusia toimintoja, käytännön vinkkejä ja tuoda uuden näkökulman ohjelman käyttötarkoituksiin. Esimerkiksi moni meistä käyttää vanhasta tottumuksesta Wordin taulukko-ominaisuuksia, kun asian kannalta järkevintä ja tehokkainta olisi käyttää Exceliä.

Kollegan vetämässä työpajassa on helppo lähestyä uutta aihetta oman kirjaston näkökulmasta ja soveltaa sitä arkeen. Mihin minä tarvitsen kyseistä palvelua? Miten me kirjastona voisimme siitä hyötyä? Säännölliset työpajat, joissa henkilökunta opastaa toisiinsa on toimiva, halpa ja ennen kaikkea ammatillisesti hyvä ratkaisu, koska usein vertaisohjaaja eli kollega osaa parhaiten kuvata palvelun käytöstä saadun kirjastoammatillisen hyödyn.

Esimerkkejä työpajoista saadusta palautteesta:

- ”puhujaa esitti asiansa selkeästi ilman turhia hööilyjä sivupoluille”
- ”käytiin läpi PERUSASIOITA, kuten ennakko oli luvattu”
- ”koulutuksen anti on erittäin hyvin sovellettavissa työhöni”

Koulutettavasti kouluttajaksi

Niin onnistunutta kuin työpajatoiminta Joensuussa on ollutkin, suurin hidaste mediakasvatuksen juurtumisessa arkityöhön ei ole tiedon puute, vaan henkilökunnan rohkeuden puute. Henkilökohtainen näkemykseni on, että kirjastolainen on innokas koulutettava, mutta haluton kouluttaja. Käytännössä vertaisohjaaja toimii opettajana ja opettajan rooli on useimmille kirjastolaisille vieras. Erilaisten opintoryhmien vetäminen asiakkaille nähdään yhä peruskirjastotyön ulkopuolisena extra curriculum -toimintana eikä osana arkista päiväjärjestystä, oli sitten kyse mediakasvatuksellisesta digitarina-pajasta tahi tietokonetaitojen opettamisesta.

Useimmat kirjastolaisista pitävät sisältöjen avaimista tärkeänä osana kirjastotyötä. Tällä kuitenkin tarkoitetaan yhä vielä kirjanäyttelyjen kokoamista, kirjasuosituksia ja laajimmillaan alussa mainitsemaani kirjavinkkausta. Asiakkaan tärkein tavoite on päästä käsiksi tarvitsemaansa tietoon, oli sitten kyse faktasta ja fiktiosta paperisena tahi sähköisenä. Kirjastolaisen toimenkuvaan kuuluu asiakkaan ohjaaminen tarvitsemansa äärelle – ja joskus päämäärään päästäkseen on neuvottava myös laitteiston tai ohjelmien käytössä.

Vertaisohjauksella on hyvä harjoitella ohjaustaitoja. Sekin vaatii alussa kannustamista ja rohkaisemista, sillä vaatimattomuus ja oman osaamisen piilottelu tai jopa vähättely on syvällä meissä suomalaisissa, mutta osaamista löytyy – se on vain rohjettava tuoda esille.

Mediakasvatus kirjastossa – paljon kysymyksiä, vähän vastauksia

Mediakasvatuksesta kirjastoissa on puhuttu muutaman viime vuoden ajan aktiivisesti.

Opetusministeriön ja Kirjastoseuran yhteisen Superkirsi-mediakasvatushankkeen (2007–2010) yksi keskeisistä tavoitteista oli saada kirjastoihin oman alan mediakasvatuksen asiantuntijoita ja kouluttajia. Koulutuksissa keskityttiin uusiin medioihin ja niiden käytötapoihin sekä sosiaalisen median mukanaan tuomiin uusiin haasteisiin. Koulutus tuotti kirjastoihin parisenkymmentä mediakasvatuksen aluekouluttajaa, vähintään yksi kullekin maakuntakirjastoalueelle. He ovat opastaneet asiakkaita ja omia kollegoitaan sekä järjestäneet erilaisia mediakasvatuksellisia tapahtumia ja koulutuksia.

Aluekouluttajien rooli on kuitenkin yhä melko hajanainen ja jäsentymätön. Aluekouluttajien välisissä keskusteluissa on toivottu, että jokin työryhmä ottaisi keskusteluun mediakasvatuksen roolin kirjastoissa ja samalla pohtisi aluekouluttajien roolia omalla alueella. Kuka ohjeistaa, kouluttaa ja resursoi? Mikä on kirjaston ydinosaaminen mediakasvatuksen alueella? Mediakasvatusta tarjoaa tällä hetkellä useat organisaatiot, järjestöt ja viranomaiset mm. poliisit, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja kirjastot. Kenenkään resurssit eivät nykyisessä taloudellisessa tilanteessa ole sellaiset, että päällekkäistä työtä kannattaisi tehdä. Jokaisella on myös erilainen osaaminen ja taustaorganisaatio, joten kunkin toimijan pitäisi löytää omin roolinsa mediakasvattajana.

Täydennyskoulutuksen ja resursoinnin vastikkeena on tarjottava mittareita ja mittareita ei synny ilman toimintaa. Mediakasvatustapahtumat. Atk-opastukset. Työpajat. Ryhmät. Entä mitä jokaisen kirjaston palvelutarjonnasta olisi löydettävä, mitä maakuntakirjastoista, mitä valtakunnallisesti? Tämä ei koske vain kirjastojen mediakasvatusta vaan kaikkea kirjaston palvelutoimintaa. Pitäisikö kirjastot brändätä kuten Alko? Jokainen tietää mitä kirkonkylän Alkolta tahi K-kaupalta voi odottaa ja mitä taas löytyy suuremmista, ehkä erikoistuneista yksiköistä. Mutta tietääkö yleisen kirjaston asiakas millaista mediakasvatusta hän voi edellyttää lähikirjastoltaan tai maakuntakirjastosta? Tiedämmekö me sitä itsekään?

LIITE 1: Kyselylomake

KYSELY MEDIAKASVATUKSEN TILASTA YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

Mediakasvatuksella tarkoitetaan yleensä tavoitteellista pedagogista toimintaa, joka onnistuessaan kehittää kykyä analysoida ja tulkita mediaa, taitoa osallistua mediakulttuuriin ja ilmaista itseään. Medialla tarkoitetaan sekä erilaisia viestintävälineitä että niiden avulla ja välityksellä tuotettavia tekstejä ja merkityksiä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut yleisten kirjastojen mediakasvatushankkeita usean vuoden ajan. Valtakunnallisia kirjastojen mediakasvatushankkeita ovat olleet mm. Superkirsi sekä Lapset, media ja kirjastot. Lisäksi on tuettu paikallisia ja alueellisia hankkeita.

Tämän kyselyn tarkoituksena on kartoittaa tilannetta yleisissä kirjastoissa liittyen

- mediakasvatusta kohtaan tunnettuihin asenteisiin ja käsityksiin
- mediakasvatushankkeiden ja -aineistojen tunnettuuteen
- mediakasvatuksen toteutumiseen kirjastojen arjessa

Taustaksi kysytään muutamia kuntakohtaisia perustilastotietoja mm. kirjastokäynneistä ja lainausmääristä. Varatkaa käyttöönne viimeisimmät tilastot (vuosi 2011) kyselyyn vastatessanne.

Kyselyn kohderyhmänä ovat kaikkien Suomen kuntien kirjastolaitokset ja se on osoitettu erityisesti kirjastotoimen johtajille. Voitte vastata halutessanne myös pienryhmänä, joka koostuu oman kirjastonne asiantuntijoista aiheeseen liittyen. Merkitkää kuitenkin tällöinkin kyselylomakkeeseen vain vastuullisen vastaajahenkilön taustatiedot. Tutkimustulosten edustavuuden kannalta on tärkeää, että huolehditte tähän kyselyyn vastaamisesta kuntanne osalta, vaikka ette tuntisikaan valtakunnallisia mediakasvatushankkeita, tai kunnan kirjastolaitoksessa ei toteutettaisi mediakasvatusta.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 25 minuuttia. Voitte keskeyttää kyselyyn vastaamisen milloin tahansa, ja jatkaa sitä myöhemmin samasta kohdasta.

Kyselyn suunnittelussa ja toteuttamisessa ovat mukana opetus- ja kulttuuriministeriö, ELY-keskusten kirjastotoimentarkastajat sekä elokuva- ja mediakasvatusalan järjestö Koulukinoyhdistys ry. Kyselyn toteutuksesta vastaa FM Mika Mustikkamäki. Jos haluatte saada lisätietoja tutkimuksesta, voitte ottaa yhteyttä häneen sähköpostitse tai puhelimitse .

Odotamme vastauksianne 5.4.2012 mennessä. Kiitokset jo etukäteen vaivannäöstä!

I TAUSTATIEDOT

VASTAAJAYKSIKÖN TAUSTATIEDOT

Seuraavat vastaajayksikköön liittyvät taustatiedot ovat kirjastojen perustilastotietoja. Tiedot saa verkosta osoitteesta: <http://tilastot.kirjastot.fi/>. Antakaa tiedot siltä osin, kun ne ovat kuntanne osalta saatavilla.

T1 Maakunta

- Etelä-Karjala
- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
- Varsinais-Suomi

T2 Kunnan asukasluku

- Enemmän kuin 100 000
- 51 000 - 100 000
- 20 001 - 50 000
- 10 001 - 20 000
- 3 001 - 10 000
- 3000 tai vähemmän

T3 Kunnan kielisuhde

- Yksikielinen suomenkielinen kunta
- Yksikielinen ruotsinkielinen kunta
- Kaksikielinen kunta, enemmistön kieli suomi
- Kaksikieliset kunta, enemmistön kieli ruotsi

T4 Kirjastotyyppi

- Maakuntakirjasto
- Kunnankirjasto
- Keskuskirjasto

T5 Fyysiset käynnit vuonna 2011

- Enemmän kuin 1 miljoona
- 500 001 - 1 000 000
- 100 001 - 500 000
- 50 001- 100 000
- 10 001 - 50 000
- 10 000 tai vähemmän

T6 Lainaajia/ asukasluku (%) vuonna 2011

- 50 tai enemmän
- 40 - 49
- 30 - 39
- 29 tai vähemmän

T7 Kokonaislainaus/ asukasluku (%) vuonna 2011

- 24 tai enemmän
- 20 - 23
- 16 - 19
- 13 - 15
- 10 - 12
- 9 tai vähemmän

T8 Kirjaston palkkaaman henkilökunnan henkilötyövuodet yhteensä vuonna 2011

- Yli 100
- 51-100
- 21 - 50
- 11 - 20
- 3 - 10
- 2 tai vähemmän

VASTAAJAHENKILÖN TAUSTATIEDOT**T9 Vastattiinko kyselyyn pienryhmänä?**

- Kyllä/ ei

T10 Miten itse valikoiduitte lomakkeen täyttäjäksi?

- Osa johtamistehtäviä
- Yksikön mediakasvatuksen vastuuhenkilö
- Erityisen kiinnostunut mediakasvatuksesta
- Määrättiin tai valittiin tehtävään

T11 Oletteko?

- Nainen
- Mies

T12 Minkä ikäinen olette?**T13 Missä tehtävässä toimitte kirjastossa?**

- Johtava asema
- Kirjastonhoitaja/ Informaatikko/ Pedagoginen informaatikko tai muu vastaava
- Kirjastovirkailija vai muu vastaava
- Projektityöntekijä tai muu vastaava

T14 Millainen pohjakoulutus teillä on?

(valitkaa korkein taso)

- Yliopistossa suoritettu tutkinto
- Ammattikorkeakoulututkinto
- Keskiasteen tutkinto
- Ei tutkintoa

T15 Millaista mediakasvatukseen liittyvää koulutusta olette saaneet?

(Valitkaa kaikki sopivat vaihtoehdot)

- Olen suorittanut osana tutkintoani laajemman mediakasvatuksen opintokokonaisuuden
- Olen suorittanut tutkintooni sisältyneen lyhyen mediakasvatuksen kurssin
- Olen suorittanut täydennyskoulutuksessa laajemman mediakasvatuksen opintokokonaisuuden
- Olen suorittanut täydennyskoulutuksessa lyhyen mediakasvatuksen kurssin
- Olen osallistunut yksittäisiin mediakasvatuksen koulutustilaisuuksiin
- En ole saanut mediakasvatukseen liittyvää koulutusta

T16 Millaista pedagogiseen osaamiseen liittyvää koulutusta olette saaneet?

(Valitkaa kaikki sopivat vaihtoehdot)

- Olen suorittanut osana tutkintoani pedagogiseen osaamiseen liittyvän opintokokonaisuuden
- Olen suorittanut tutkintooni sisältyneen lyhyen pedagogiseen osaamisen liittyvän kurssin
- Olen suorittanut täydennyskoulutuksessa laajemman pedagogiseen osaamiseen liittyvän opintokokonaisuuden
- Olen suorittanut täydennyskoulutuksessa lyhyen pedagogiseen osaamiseen liittyvän kurssin
- Olen osallistunut yksittäisiin pedagogiseen osaamiseen liittyviin koulutustilaisuuksiin
- En ole saanut pedagogiseen osaamiseen liittyvää koulutusta

T 17 Millaista mediakasvatukseen tai pedagogiseen osaamiseen liittyvää koulutusta teillä on?

(Listatkaa keskeisimmät tutkinnot, opintokokonaisuudet, kurssit tai koulutustilaisuudet. Mainitkaa myös, jos teillä ei ole koulutusta)

II MEDIAKASVATUKSEN TÄRKEYS JA ASEENTEET

Mediakasvatus on tavoitteellista pedagogista toimintaa, joka onnistuessaan kehittää kykyä analysoida ja tulkita mediaa, taitoa osallistua mediakulttuuriin ja ilmaista itseään. Medialla tarkoitetaan viestintävälineitä, joita ovat esimerkiksi televisio, elokuvat, kirjat, internet, video- ja tietokonepelit sekä erilaiset lehdet. Mediakasvatuksen tavoitteena nähdään usein medialukutaitoinen, aktiivinen kansalainen.

Seuraavat kysymykset koskevat käsityksiänne kirjastojen mediakasvatuksesta yleensä.

MEDIAKASVATUKSEN TOTEUTTAMISEN PAIKAT

1. Kuinka tärkeänä pidätte mediakasvatuksen antamista seuraavissa paikoissa?

1) Ei lainkaan tärkeä, 2) Ei kovin tärkeä, 3) Melko tärkeä, 4) Erittäin tärkeä

- Koti ja perhe
- Päiväkoti
- Esiopetus
- Peruskoulu
- Ammatilliset oppilaitokset
- Lukio
- Korkeakoulu
- Kirjasto
- Nuorisotila
- Toimintakeskukset
- Seurakunta
- Muu, mikä?

KIRJASTOJEN TEKEMÄÄN MEDIAKASVATUKSEEN LIITTYVÄT TAVOITTEET

2. Kuinka tärkeänä pidätte seuraavia tavoitteita yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa?

1) Ei lainkaan tärkeä, 2) Ei kovin tärkeä, 3) Melko tärkeä, 4) Erittäin tärkeä

- Monipuolisen aineistokokoelman tarjoaminen ja käyttöön asettaminen
- Erilaisten aineistojen (olemassa olon) tuntemus ja valikointi
- Mediasisältöjen ymmärtäminen
- Lukemaan innostaminen ja lukuharrastuksen tukeminen
- Mediakulttuurin ilmiöiden ymmärtäminen
- Asiakkaiden itseilmaisun ja luovuuden kehittäminen
- Asiakkaiden omien mediasisältöjen tekeminen
- Mediakriittisyyden opettaminen
- Median aiheuttamien hämmennysten käsitteleminen

- Median haitallisilta vaikutuksilta suojautuminen
- Median käyttäminen elämän rikastuttajana
- Median monipuolinen käyttäminen tiedonhankinnassa
- Erilaisten saatavilla olevien medialaitteiden tunnetuksi tekeminen
- Medialaitteiden käytön oppiminen
- Tietotekniikan käytön oppiminen
- Yhdenvertaisuuden turvaaminen

KIRJASTOJEN MEDIAKASVATUKSEN AIHEET

3. Kuinka tärkeänä pidätte seuraavien aiheiden käsittelyä yleisten kirjastojen mediakasvatuksessa?

1) Ei lainkaan tärkeä, 2) Ei kovin tärkeä, 3) Melko tärkeä, 4) Erittäin tärkeä

- Etnisyyden ja sukupuolen esittäminen mediassa
- Faktan ja fiktion erottaminen
- Ikään sopivat mediasisällöt
- Kuvituksen ja kuvien tulkinta
- Mainonnan tavoitteiden ymmärtäminen
- Median käytön määrän rajoitukset
- Median tuotannon ja mediateollisuuden taustojen ymmärtäminen
- Medialaitteiden käyttötaidot
- Mediasisältöjen ymmärtäminen ja tulkinta
- Mediaväkivalta
- Oikeudet ja velvollisuudet internetissä
- Pelit ja virtuaalimaailmat
- Pelottavat tai seksuaaliset mediasisällöt
- Sosiaalisen median välineet (mm. blogit, Facebook, wikit)
- Tekijänoikeudet
- Tietotekniikan käyttötaidot
- Tiedonhallintataidot

MEDIAKASVATUKSESSA KÄSITELTÄVÄ MEDIA

4. Kuinka tärkeänä pidätte eri mediavälineisiin tai -muotoihin liittyvän mediakasvatuksen antamista yleisissä kirjastossa?

(kysymys kattaa yhden median kaikissa muodoissaan, esimerkiksi kirja tarkoittaa sekä painettua että e-kirjaa)

1) Ei lainkaan tärkeä, 2) Ei kovin tärkeä, 3) Melko tärkeä, 4) Erittäin tärkeä

- Aikakauslehti
- Elokuva
- Internet
- Kirja
- Kännykkä
- Mainonta

- Musiikki
- Pelit
- Radio
- Sanomalehti
- Sarjakuvat
- Televisio
- Tietokone

MEDIAKASVATUKSEN KOHDERYHMÄT KIRJASTOISSA

5. Kuinka tärkeänä pidätte mediakasvatuksen antamista yleisissä kirjastoissa seuraaville kohderyhmille?

1) Ei lainkaan tärkeä, 2) Ei kovin tärkeä, 3) Melko tärkeä, 4) Erittäin tärkeä

- 0-8-vuotiaat
- 9-12-vuotiaat lapset
- 13-18-vuotiaat nuoret
- Lapsiperheet
- Aikuiset
- Seniorit
- Maahanmuuttajat

6. Mikä on mielestänne kirjaston keskeisin rooli mediakasvatuksessa?

III YLEISTEN KIRJASTOJEN MEDIAKASVATUSHANKKEET JA -MATERIAALIT

Seuraavat kysymykset koskevat mielipiteitänne ja kokemuksianne mediakasvatusmateriaaleista ja valtakunnallisista mediakasvatushankkeista.

7. Luetelkaa 1-2 mielestänne yleisissä kirjastoissa toimivinta mediakasvatusmateriaalia.

- 1.
- 2.

8. Kuinka hyvin tunnette seuraavat kirjastoille suunnatut mediakasvatushankkeet tai -materiaalit?

1) En tiedä olemassaolosta, 2) Tiedän, mutta en ole tutustunut, 3) Olen selaillut, 4) Olen perehtynyt tarkemmin

- Kirjastokasvatusta ja mediakasvatusta - katsaus kirjaston ja koulun yhteistyöhön/Biblioteksfostran och medieföstran – en blick på samarbetet mellan bibliotek och skola (Anne Heinonen)
- Lapset, media ja kirjastot -hanke (Suomen kirjastoseura)
- Mediakasvatus kirjastoissa -kirja (BTJ ja Suomen kirjastoseura)
- Media lapsen elämässä -lehti (Suomen kirjastoseura)
- Mediakasvatuksen aluekouluttajaverkosto
- Mediamaassa. Tarinoita lapsista ja mediasta (Kirjastot.fi, Saarni-kirjat ja Okariino)
- Mediamuffinssi-hanke (opetus- ja kulttuuriministeriö)
- Media nuoren elämässä -lehti (Suomen kirjastoseura)
- Superkiirsi-hanke (Suomen kirjastoseura)
- Yleisradion mediabussikiertue kirjastoissa ja nuorisotaloilla
- Uimarengas mediatulvaan - kirjastosta -hanke (Suomen kirjastoseura)

9. Kuinka usein käytätte seuraavia kirjastoille suunnattuja mediakasvatusmateriaaleja tai verkkopalveluita?

1) En käytä lainkaan, 2) Olen kokeillut, mutta en käytä, 3) Käytän silloin tällöin, 4) Käytän säännöllisesti

- Mediakasvatusmateriaali mediavinkkaukseen ja mediatunneille (Mediakasvatuskeskus Metka)
- Mediakasvatus.fi (Mediakasvatusseura)
- Mediakasvatus.kirjastot.fi (kirjastot.fi)
- Okariino.fi (kirjastot.fi)
- Sivupiiri.fi (kirjastot.fi)

10. Antakaa avoimesti palautetta edellä kysymyksissä mainituista valtakunnallisista mediakasvatushankkeista ja -materiaaleista.

11. Kuinka tärkeinä pidätte seuraavia yleisille kirjastoille suunnattuja mediakasvatusmateriaaleja?

1) Ei lainkaan tärkeä, 2) Ei kovin tärkeä, 3) Melko tärkeä, 4) Erittäin tärkeä

- Arviointimenetelmien esitleminen
- Eri kohderyhmien huomioiminen
- Erilaisten työtapojen esitleminen
- Käytännön toimintaohjeiden antaminen
- Lasten ja nuorten suojelemiseen liittyvien aiheiden käsittely
- Materiaalien saatavuus
- Materiaaleista tiedottaminen
- Menetelmiä itseilmaisuun kannustamiseen
- Menetelmiä mediakriittisyyden kehittämiseen
- Menetelmiä mediakulttuurin hyödyntämiseen
- Menetelmiä teknisten käyttötaitojen tukemiseen
- Pedagoginen tuki
- Mediasisältöjen ymmärtämiseen liittyvien aiheiden käsittely
- Teoriaa mediakasvatuksesta ja siihen liittyvistä käsitteistä
- Tietoa medialaitteiden käytöstä opetusvälineenä
- Tietoa lasten ja nuorten mediakulttuurista

IV MEDIAKASVATUKSEN TOTEUTUMINEN OMASSA KIRJASTOSSA

Seuraavat kysymykset koskevat mediakasvatuksen toteutumista omassa kirjastossanne.

12. Onko kirjastonne ollut mukana valtakunnallisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana?

- Kyllä, mainitse yksi keskeisin hanke.
- Ei

13. Onko kirjastonne ollut mukana alueellisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana?

- Kyllä, mainitse yksi keskeisin hanke.
- Ei

14. Onko kirjastonne ollut mukana paikallisessa mediakasvatushankkeessa viimeisen kahden vuoden aikana?

- Kyllä, mainitse yksi keskeisin hanke.
- Ei

15. Onko kirjastonne säännöllisesti mukana jossakin mediakasvatukseen liittyvässä verkostossa

- Kyllä, mainitse yksi keskeisin verkosto.
- Ei

16. Onko vähintään yksi yksikkönne henkilöstöön kuuluva henkilö, te itse mukaan lukien, osallistunut vähintään yhteen alla lueteltuun mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen viimeisen kahden vuoden aikana?

- a) Yksikön sisäinen henkilökunnan koulutus- tai tiedotustoiminta: kyllä/ ei
- b) Maakuntakirjaston tai aluehallinnon tarjoama alueellinen koulutustilaisuus: kyllä/ ei
- c) Valtakunnallisen mediakasvatushankkeen koulutustilaisuus: kyllä/ ei

17. Arvioikaa, kuinka moneen mediakasvatuksen koulutustilaisuuteen yksikkönne henkilöstöön kuuluvat (te itse mukaan lukien) ovat yhteensä osallistuneet viimeisen kahden vuoden aikana?

- yli 10
- 6-10
- 2-5
- 1
- Ei yhtään

18. Miten mediakasvatus on huomioitu yksikkönne toimintasuunnitelmassa?

- On laadittu erillinen mediakasvatussuunnitelma
- Mediakasvatus sisältyy toimintasuunnitelmaan
- Mediakasvatuksesta on keskusteltu, mutta sitä ei ole kirjattu toimintasuunnitelmaan
- Mediakasvatuksesta on keskusteltu ja on sovittu, ettei sitä kirjata toimintasuunnitelmaan
- Asia ei ollut esillä toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä.

19. Onko mediakasvatus tai medialukutaidon edistäminen määritelty jonkun yksikkönne henkilöstöön kuuluvan henkilön tehtäväkuvaukseen?

- Kyllä
- Ei

ONKO YKSIKKÖNNE MEDIAKASVATUKSEEN MÄÄRITELLYLLE HENKILÖLLE OSOITETTU

20. Mediakasvatukseen liittyvän työn tuntipohjainen tai prosentuaalinen osuus kokonaistyöajasta

- Kyllä
- Ei

21. Yleinen vastuu mediakasvatukseen liittyvien työtehtävien tai tapahtumien koordinointiin

- Kyllä
- Ei

22. Miten usein yksikössänne toteutetaan mediakasvatusta seuraavien työtapojen kautta?

Säännöllisesti / Satunnaisesti / Ei koskaan / En osaa sanoa

- Osana kirjastotyön arkea
- Kouluvierailut
- Päiväkotivierailut
- Vanhempainillat
- Vinkkaus
- Satutuokiot
- Työpajat tai kurssit, joissa harjoitellaan median teknistä käyttöä
- Työpajat tai kurssit, joissa harjoitellaan tiedonhakua
- Työpajat tai kurssit, joissa tehdään itse mediasisältöjä
- Työpajat tai kurssit, joissa keskustellaan erilaisista mediasisällöistä tai mediakulttuurista
- Teemapäivät tai -viikot
- Mediakasvatusprojektit

23. Mille kohderyhmille mediakasvatusta annetaan?

Säännöllisesti / Satunnaisesti / Ei koskaan / En osaa sanoa

- 0-8-vuotiaat
- 9-12-vuotiaat lapset
- 13–18-vuotiaat nuoret
- Lapsiperheet
- Aikuiset
- Seniorit
- Maahanmuuttajat

24. Annetaanko mediakasvatusta edellä mainittujen lisäksi joillekin muille kohderyhmille?

- Mille?
- Ei anneta muille kohderyhmille

25. Mitä mediaa mediakasvatuksessa käsitellään?

1) Säännöllisesti, 2) Satunnaisesti, 3) Ei koskaan, 4) En osaa sanoa

- Aikakauslehti
- Elokuva
- Internet
- Kirja
- Kännykkä
- Mainonta
- Musiikki
- Pelit
- Radio
- Sanomalehti
- Sarjakuvat
- Televisio
- Tietokone

26. Millaisia tiloja ja välineitä kirjastossanne on tarjolla mediakasvatukselle?

- Atk-tila: kyllä/ ei
- Aineistojen digitointi-/ editointitila: kyllä/ ei
- Studiotila (esimerkiksi äänittämiseen tai soittamiseen): kyllä/ ei
- Instrumentteja musisointia varten: kyllä/ ei
- (Digitaalinen) kamera: kyllä/ ei
- (Digitaalinen) videokamera: kyllä/ ei
- Pelikonsoli tai pelaamiseen tarkoitettu tietokone: kyllä/ ei
- Muuta, mitä:

27. Millaisia yhteistyötahoja yksiköllänne on mediakasvatuksen toteuttamisessa?

1) Säännöllisesti, 2) Satunnaisesti, 3) Ei koskaan, 4) En osaa sanoa

- Ammatilliset oppilaitokset
- Elokuvaseurat tai -yhdistykset
- Esiopetus
- Koti ja perhe
- Kansalaisjärjestöt (esim. MLL, Pelastakaa Lapset)
- Korkeakoulu
- Lukio
- Museo
- Muut kirjastot

- Nuorisotila
- Paikallinen media
- Peruskoulu
- Päiväkot
- Seurakunta
- Valtakunnalliset mediakasvatusjärjestöt (esim. Mediakasvatusseura, Mediakasvatuskeskus Metka)
- Vanhempainyhdistykset

28. Miten yksikössänne on suunniteltu kirjaston ja koulun yhteistyötä?

- a) Yhteistyössä koulun kanssa on laadittu kirjaston ja koulun yhteistyösuunnitelma.
- b) Kirjastossa on laadittu oma suunnitelma yhteistyöstä koulun kanssa.
- c) Suunnitelmaa kirjaston ja koulun yhteistyöstä ei ole laadittu.

29. Pitääkö yksikössänne yhdessä koulun kanssa tai itsenäisesti laadittu yhteistyösuunnitelma sisällään erikseen määriteltä mediakasvatukseen liittyvää yhteistyötä?

- Kyllä/ ei.

30. Miten merkittävänä esteinä mediakasvatuksen toteuttamiselle pidätte seuraavia?

- 1) Ei lainkaan merkittävä, 2) Ei kovin merkittävä, 3) Melko merkittävä, 4) Erittäin merkittävä

- Ajan puute
- Asiakkaiden asenteet
- Henkilökunnan asenteet
- Henkilökunnan mediakasvatukseen liittyvän osaamisen puute
- Henkilökunnan pedagogiikkaan liittyvän osaamisen puute
- Henkilökunnan teknisten käytötaitojen puute
- Henkilökunnan vähyys
- Huono tiedottaminen mediakasvatushankkeista
- Huono tiedottaminen mediakasvatusmateriaaleista
- Johdon asenteet
- Laitteiden ja välineiden puute
- Materiaalien huono saatavuus
- Materiaalien puute
- Mediakasvatuksen sisältöihin liittyvien koulutusmahdollisuuksien puute
- Pedagogiikkaan liittyvien koulutusmahdollisuuksien puute
- Ryhmän ohjaamisen haasteet
- Sopivien materiaalien puute
- Sopivien tilojen puute
- Sopivien työtapojen puute

31. Mainitkaa 1-3 ideaa kirjastojen mediakasvatuksen kehittämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2012 ilmestyneet

- 1 Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016;
Kehittämissuunnitelma
- 2 Utbildning och forskning 2011–2016;
Utvecklingsplan
- 3 Education and Research 2011–2016;
A development plan
- 4 Suomen kansainvälinen yhteisjulkaiseminen
- 5 Tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien
oppilaiden opetuksen kehittäminen 2007–
2011; Kehittävän arvioinnin loppuraportti.
- 6 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma
2012–2015
- 7 Barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram
2012–2015
- 8 Child and Youth Policy Programme 2012–2015
- 9 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2013–2016
- 10 Hitaasti mutta varmasti? Saavutettavuuden
edistyminen yliopistoissa ja
ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla
- 11 Kulttuurihankkeet EU-ohjelmissa; Kulttuuri
Euroopan rakennerahasto-ohjelmissa sekä
Manner-Suomen maaseutuohjelman hankkeissa
kaudella 2007–2013
- 13 Sport and Equality 2011; Current state and
changes of gender equality in Finland
- 14 Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille
2012–2015
- 17 The National Policy Programme for Older
People's Physical Activity; Health and well-
being from physical activity
- 20 Liikuntatoimi tilastojen valossa; Perustilastot
vuodelta 2010

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet
Ministry of Education and Culture
Ministère de l'Éducation et de la culture

Julkaisumyynti

Kopijyvä Oy (y-tunnus 0289075-6)
verkkokauppa: www.kopijyva.fi/kopistore
julkaisumyynti@kopijyva.fi
puhelin: (017) 266 2600
Jynkänkatu 8, 70620 KUOPIO
vain verkkokauppamyynti

ISBN 978-952-263-149-7 (nid.)
ISBN 978-952-263-148-0 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu)
ISSN 1799-0351 (PDF)

